

YENİ TÜRK EDEBİYATI TARİHİ YAZIMI ÇALIŞTAYI

TARTIŞMALAR VE SONUÇ RAPORU
27 EYLÜL 2024

Alev ALATLI
Anısına

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH
Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

YENİ TÜRK EDEBİYATI TARİHİ YAZIMI ÇALIŞTAYI

Tartışmalar ve Sonuç Raporu
27 EYLÜL 2024

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH
Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ
2025

Kapadokya Üniversitesi Yayınları: 104
ISBN: 978-625-97393-3-5
DOI: [10.35250/kun/9786259739335](https://doi.org/10.35250/kun/9786259739335)
URL: <https://hdl.handle.net/20.500.12695/3392>

© Mayıs 2025

Yeni Türk Edebiyatı Tarihi Yazımı Çalıştayı
Tartışmalar ve Sonuç Raporu

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH
Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

© Copyright, 2023, KAPADOKYA ÜNİVERSİTESİ
Sertifika No: 43348

Bu eser Creative Commons “BY-NC-SA” (Atıf-GayriTicari-AynıLisanslaPaylaş) Lisansı ile lisanslanmıştır. Bu lisans, kullanıcıların eser sahibine atıf vermek koşuluyla eseri sadece ticari olmayan amaçlar için kullanmalarına ve uyarlamalarına izin verir. Buna ek olarak kullanıcıların eseri uyarlamaları hâlinde aynı veya uyumlu bir lisans kapsamında başkalarıyla paylaşmaları koşulunu getirir.

Kapak Tasarım: Murat Gür, Barış Özhan
Sayfa Tasarımı: *ademseneel.com*

Bu kitap, “Yeni Türk Edebiyatı Tarihi Yazımı Çalıştayı” organizasyonu kapsamında yayımlanmıştır. Kitapta yer alan metinlerle ilgili telif hakkından doğacak tüm sorunlar yazarın sorumluluğu altındadır. Bu kitapta yayımlanan metinlerin içeriklerinden yazarları sorumludur. Metinler, yazarların kendi düşüncelerini yansıtmaktadır.

Eraydın Argunşah, H., Şengül, A. (Ed.) (2025). *Yeni Türk Edebiyatı Tarihi Yazımı Çalıştayı Tartışmalar ve Sonuç Raporu*. Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları.

132 s, 135x210 mm.

ISBN: 978-625-97393-3-5

DOI: [10.35250/kun/9786259739335](https://doi.org/10.35250/kun/9786259739335)

Anahtar sözcükler: 1. Edebiyat tarihi, 2. Türk edebiyatı tarihi, 3. yeni Türk edebiyatı tarihi.

KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ

50420 Mustafapaşa, Ürgüp, Nevşehir
yayinevi@kapadokya.edu.tr
kapadokyayayinlari.kapadokya.edu.tr
0(384) 353 5009
www.kapadokya.edu.tr

YENİ TÜRK EDEBİYATI TARİHİ YAZIMI ÇALIŞTAYI

Tartışmalar ve Sonuç Raporu
27 EYLÜL 2024

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH
Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ
2025

PROGRAM

YENİ TÜRK EDEBİYATI TARİHİ YAZIMI ÇALIŞTAYI

26 Eylül 2024 Perşembe

18.30-19.30

Edebiyat Tarihi Yazımı Üzerine

Prof. Dr. İnci ENGİNÜN

Çevrim İçi Seminer

27 Eylül 2024 Cuma

09.00-18.00

Kapadokya Üniversitesi Mustafapaşa Yerleşkesi

09.00 Açılış

1. OTURUM: EDEBİYAT TARİHİ YAZIMINDA YÖNTEM SORUNU VE YENİ TÜRK EDEBİYATI TARİHİ		
SUNUM:	Doç. Dr. Nuri SAĞLAM	09.30-10.15
YÖNLENDİRİCİ:	Prof. Dr. Nazım Hikmet POLAT	
Ara:		10.15-10.30
TARTIŞMA:	Tüm Tartışmacılar	10.30-13.00
Ara: 13.00-14.00		
2. OTURUM: TASNİFE DOĞRU: TERİM, TASNİF VE İSİMLENDİRME SORUNLARI		
SUNUM:	Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN	14.00-14.45
YÖNLENDİRİCİ:	Prof. Dr. Ömer Faruk HUYUGÜZEL	
Ara:		14.45-15.00
TARTIŞMA:	Tüm Tartışmacılar	15.00-17.30
DEĞERLENDİRME:	Prof. Dr. Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH-Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL	17.30-18.00

Tartışmacılar

Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Prof. Dr. Baki ASİLTÜRK, Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Dilek ÇETİNDAS, Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Gökhan TUNÇ, Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Günil Özlem AYAYDIN CEBE, Samsun Üniversitesi

Prof. Dr. Halim KARA, Boğaziçi Üniversitesi

Prof. Dr. Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH, Erciyes Üniversitesi

Prof. Dr. Nazım Hikmet POLAT, Ankara H. B. V Üniversitesi (Emekli)

Prof. Dr. Oğuz ÖCAL, Kırıkkale Üniversitesi

Prof. Dr. Oktay YİVLİ, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Prof. Dr. Ömer Faruk HUYUGÜZEL, Ege Üniversitesi (Emekli)

Prof. Dr. Sıddıka Dilek YALÇIN ÇELİK, Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Süheyla YÜKSEL, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Prof. Dr. Yunus AYATA, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Prof. Dr. Yüksel TOPALOĞLU, Trakya Üniversitesi

Doç. Dr. Halil İbrahim ÜNSER, Kapadokya Üniversitesi

Doç. Dr. Hilal AKÇA ÖCAL, Erciyes Üniversitesi

Doç. Dr. Murat GÜR, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Nuri SAĞLAM, İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Bülent SAYAK, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Cafer GARİPER, Süleyman Demirel Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Duygu OYLUBAŞ KATFAR, Kapadokya Üniversitesi

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH

Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

Doç. Dr. Murat GÜR

Dr. Öğr. Üyesi Duygu OYLUBAŞ KATFAR

Dr. Öğr. Üyesi Bülent SAYAK

Arş. Gör. Duran Can GAZİOĞLU

Raportörler

Doç. Dr. Murat GÜR

Dr. Öğr. Üyesi Bülent SAYAK

Arş. Gör. Duran Can GAZİOĞLU

Arş. Gör. Turhan KOÇ

İÇİNDEKİLER

Editörlerden	8
Edebiyat Tarihi Yazımı Üzerine	11
<i>Prof. Dr. İnci ENGİNÜN</i>	
Açılış Konuşmaları.....	22
<i>Prof. Dr. İlhan ÖZTÜRK</i>	
<i>Prof. Dr. Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH</i>	
Yeni Türk Edebiyatı Tarihi Yazımı Çalıştayı Tartışmaları.....	26
1. Oturum: Edebiyat Tarihi Yazımında	
Yöntem Sorunu ve Yeni Türk Edebiyatı Tarihi	26
2. Oturum: Tasnife Doğru: Terim, Tasnif	
ve İsimlendirme Sorunları.....	71
Sonuç Raporu	132

EDİTÖRLERDEN

Son yıllarda Türk Dili ve Edebiyatı akademisyenleri arasında Türk edebiyatı tarihi yazımına yönelik bir ilginin oluştuğu ve zaman zaman da tartışmaya açıldığı dikkati çekmektedir. Ancak bu tartışmalarda Türk edebiyatı tarihçiliğinin geçmişi ve sorunları etrafında birçok tespit yapılmasına karşılık yazım sürecini yönlendirecek sonuçların ortaya konulamadığı da görülmektedir. Başta yöntem olmak üzere tanım, terim, tasnif ve üslupla ilgili konularda belirleyici bir sonuca ulaşılammış olması, ortaya konulan edebiyat tarihlerinin eleştirilerin hedefinde yer almasına dolaısıyla değersizleştirilmesine yol açmaktadır.

Edebiyat tarihçiliği kendi içinde pek çok boyutlarıyla oldukça tartışmalı ve bir o kadar da iddialı bir konudur. Bu noktadan bakıldığında etrafında herkesin birleşebileceği bir Türk edebiyatı tarihi yazımı da pek mümkün görünmemektedir. Ancak 21. yüzyılın ilk çeyreğinin tamamlanmak üzere olduğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılının idrak edildiği şu dönemde 'Türk Edebiyatı Tarihi'ne duyulan ihtiyaç da Türk Edebiyatı akademisinin tartışmasız ulaşacağı bir gerçektir.

Türk edebiyatı akademisinin 'Türk Edebiyatı Tarihi' yazımı konusunda kollarını sıvaması ve süreci bir an önce başlatması önemli bir sorumluluk olarak görünmektedir. Bu bağlamda ilk olarak edebiyat tarihinin ne anlama geldiğinin

tartışılması, yönteminin belirlenmesi, sorunları etrafında tartışmaların yapılması ve ortaya çıkan temel kabuller üzerinden yazımına başlanması gerekmektedir. Türk edebiyatı tarihi yazımı çalışmaları bir ‘lokomotif’ görevi üstlenmeyi isteyen Kapadokya Üniversitesi, bu hedefine yönelik olarak temel sorunların tartışıldığı bir çalıştay düzenlemiştir. Çalıştayla edebiyat bilimcileri tarafından kabul görecektir ve pek çok bakımdan uygulama birliği sağlayacak esasların belirlenmesi amaçlanmıştır. Daha dar bir alanda çalışmanın hedefe yönelik olacağı ve özellikle ‘20. Yüzyıl Türk Edebiyatı Tarihi’nin eksikliği dolayısıyla, bu çalıştayın ‘Yeni Türk Edebiyatı’ olarak adlandırılan 19. ve 20. yüzyıllarda odaklanması düşünülmüştür.

18 farklı üniversiteden öğretim üyesinin katıldığı çalıştay, Prof. Dr. İnci Enginün’ün edebiyat tarihi üzerine verdiği seminerle başlamıştır. Çalıştaydaki tartışmalar kayıt altına alınmış ve bütün akademinin faydalanmasına yönelik olarak yayına dönüştürülmüştür. Çalıştay sonrasında çalışma gruplarıyla çevrim içi toplantılar düzenlenerek ‘Yeni Türk Edebiyatı Tarihi’ yazımı projesi başlatılmış ve bu projenin görev tanımları, sorumluluk ve yetki çerçevesi belirlenerek yazım süreci aşamasına geçilmiştir.

Bu çalıştay aynı zamanda Kapadokya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü kurulurken Yeni Türk edebiyatı tarihi yazma konusunda görüşlerini de ifade etmiş olan Alev Alatl’ya bir vefa borcudur ve ona ithaf edilmiştir. Alev Alatl’ı bu vesileyle rahmet ve minnetle anıyoruz.

Prof. Dr. Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH

Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

EDEBİYAT TARİHİ YAZIMI ÜZERİNE

Prof. Dr. İnci ENGİNÜN

26 Eylül 2024

Değerli meslektaşlar,

Edebiyat tarihi yazımıyla ilgili olarak benden kendi tecrübelerimi aktarmam, tecrübelerime dayanarak bir şeyler söylemem isteniyor. Ben öncelikle bu alana girişimden başlamalıyım. Yeni Türk edebiyatı alanında çalışmaya başladıktan sonra hemen edebiyat tarihi yazma sevdasına düşmedim elbette. İlk kütüphane çalışmaları beni eski kitapların önce tozuyla karşılaştırdı. Uzun süren bir farenjit tedavisi geçirdim. Ne yazık ki o zamanlar kimse bana maskeyle çalış dememişti. Hayli ilkel şartlar içinde tüten sobaların iyi ısıtmadığı ve iyi aydınlatılmayan o günlerin kütüphanelerinde yıllar boyu bir şeyler bulmaya çalıştım. Buldukla-rımla mutlu oldum, sevincimi o eski kütüphane bahçelerinin küçük şadırvanlarında yıkanan ve şakıyan kuşlarıyla, tek tük açan gülleriyle paylaştım. Zamanla bunlar birikti, makalelere, bildirilere dönüştü. Elbette elimizde bazı edebiyat tarihleri vardı. Köprülü'nün bütünü ele alma amacıyla başladığı kitabı, yarım kalmıştı. Çalışma alanım olan Yeni Türk edebiyatının ilk büyük yazarlarını içeren Tanpınar'ın *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* vardı. O da yarım kalmıştı. Köprülü'nün kitabı bir başlangıçtı, ama tarih ön plandaydı.

Hiçbir edebî eseri tanıtmıyordu Köprülü, fakat metinleri derleyen antolojiler hazırlamıştı. Demek ki o da eserindeki eksikliğin farkındaydı. Gününün edebiyatını ise kısa makaleler şeklinde yazmıştı ve onları topladığı kitabının başında edebiyata meraklı bütün gençleri çağırıyordu. Ben de bir anıt olan edebiyat tarihine her Türk gencini bir taş taşımaya davet eden satırlarından çok etkilediğim için ilk kitabımın başına o sözleri alıntılanmışım. Merhum hocamız Mehmet Kaplan onu okuduktan sonra gülerek “Öğrencim bana ihanet ediyor,” demişti. Elbette bu bir latifeydi. Mehmet Kaplan da Fuat Köprülü’nün öğrencisiydi ama edebiyat inceleme ve araştırmalarına tarihî zeminden çok metin tahlilini getirmişti. O aynı zamanda Ali Nihat Tarlan’ın da öğrencisiydi. Ali Nihat Bey Batı dünyasında Prag okulunun dilbilimde yeni eleştiri kavramlarının tartışıldığı günlerde “Edebiyat tarihi edebiyatın tarihi olmalıdır,” demişti. Fakat kendisi metin şerhinden dışarı çıkamamış, bu sözünün içini dolduramamıştı. Mehmet Kaplan bu iki hocasının birbirine zıt anlayışlarını birleştirmekle kalmamış, metne birinci derecede önem vermiş ve örnek olarak da önce Fransız araştırmacılarının eserlerini okumuştur. Daha sonraları bu okumalar felsefe, sosyoloji ve psikoloji alanlarını da içine alarak genişlemişti. Onun Türk edebiyatına getirdiği yenilik, bütün bu zıtları birleştirmesiydi.

Bizim işimiz daha kolaydı. Bu hocaların son ikisini derslerinden de tanıyorduk, hepsinin kitaplarını okuyabiliyorduk. Bizim de çağdaşımız batı edebiyat kuramlarıyla tanışmamız gerekiyordu. Bunların başında Rene Wellek vardı.

Doktora çalışmam Shakespeare’in Türk edebiyatına çevirileri ve etkisi üzerine olduğu için bir yıl boyunca sadece Shakespeare’in eserlerini okudum. Mina Urgan’ın derslerine

devam ettim, zengin British Council Kütüphanesi'ndeki Shakespeare hakkındaki kitapları karıştırdım, bir kısmını okudum. Bu sayede Shakespeare'in eserlerini tanırken aynı zamanda yıllar boyu onun eserlerinin nasıl incelendiğini ve çeşitlendiğini görme fırsatını buldum. Ondan sonra da kütüphanede gazete ve dergi taramalarına başladım. Shakespeare adıyla her karşılaşmam ayrı bir sevinç kaynağı oluyordu. Tanzimat yıllarından itibaren başlatmış olduğum bu çalışma bana basın tarihimizle karşılaşma fırsatını sunmuştu. Malzemem o kadar çoğalmıştı ki onu başlangıçta hayal ettiğim gibi 1950'lere kadar getiremeyeceğim anlaşıldı. Bu arada kaç plan yaptığımı bilmiyorum. Nihayet yavaş yavaş tezimi tamamladım.

Doçentlik çalışmam beni II. Meşrutiyet sonrası basınıyla tanıştırdı. Halide Edip üzerinde güvenilir, tam bir kaynakça ve biyografi olmaması beni tezden önce bunları tamamlamakla uğraştırdı. İki eksikimi ise ancak son yıllarda genç meslektaşların çalışmalarıyla onları ortaya çıkarmaları sayesinde tamamlayabildim.

Kendimle ilgili bu uzun girişe neden ihtiyaç hissettiğimi herhalde anlamışsınızdır. Çalışmaya ilk başladığımda hemen bir edebiyat tarihi yazmalıyım hevesinde değildim, bunu emekli olduktan sonra gerçekleştirebildim. Tarihin kitabı boğmaması için adına özellikle edebiyat tarihi demedim. Çünkü benim için de edebî metin ön planda geliyordu. Tarihi zemin, sosyal değişiklikler, insanların farklılaşması hepsi edebiyat dediğimiz aynada yerlerini alıyorlardı ve bir araştırmacı istese de istemese de tarihî zemini bilmek zorundaydı. Metinlerin gerektirdiği tarihi bilgi ile yetinmeyi uygun gördüm. Tarih, belirli bir tarihte belirli bir kişi tarafından gerçekleştirilen olaylardan örülüdür. Hâlbuki insanlık

bunlarla yetinmemiş tarihi kendi zevk ve ihtiyacına göre efsaneleştirmiştir. Bu tarih boyunca da böyle yürümüştür. Çağdaş dönemde efsanenin adı artık edebiyattır. Tarih gerçek vakıalardan oluşur, edebî eserler ise kurmacadır. Gerçek hayatın kahramanları roman kahramanına dönüşünce bize hiç de tarih kitaplarındaki kişiliklerini göstermezler. Onların hayatları, iç dünyaları sanatçılar tarafından inşa edilir. Böylece her edebiyat eseri kurulan ve yapılan bir şeydir.

En çok sıkıntısını çektiğimiz terimlerdi. Eski edebiyatın kullandığı terimler, yeni ortaya çıkanlar, batıdan gelenler. Herkes kendi bildiği yabancı dildeki terimleri kullanıyor ve bu büyük bir karmaşa yaratıyordu. Kişilerin çalışma alanlarına o zaman en fazla hocaları karışabiliirdi. Onun dışında ister istemez birbirimizin yazdığını anlamaya çalışıyor, kendileriyle görüşüyorduk. Bu arada yeni türlerle karşılaşılıyorduk. Nitekim ‘anlatı’ gibi yeni bir tür kitapların üzerinde görünürdü. Edebiyat bir yaratma faaliyeti olduğuna göre elbette her yazar kendi düşündüğünü veya tasarladığını yazacaktır. Bunu illa belirli bir şekle sokmak imkânsızdır. Natüralizm mesleğinin kurucusu bile romanlarında kendi kuramına pek sadık kalamamıştır. Edebî eserlerin belirli kurallar doğrultusunda yazılmasının istendiği, genellikle siyasi baskıdan kaynaklanan dönemler olmuştur. Ama sansür tarihimiz, isimlerin ve bazı kelimelerin ötesinde incelenmeye başladığında, sanatçıların, en az yaratıcı olduğunu düşündüklerimizin bile inanılmaz ifadeler, konu seçimleri veya çeviri eserlerle bu engelleri nasıl atlattıkları görülecektir. Yasaklar bazen -Ahmet Mithat’ın *Amiral Byng* örneğinde olduğu gibi- sanatçıların yaratıcılıklarını da besler. Dolayısıyla yazarlar, kendilerini çevreleyen

üretim ve yayım koşulları (sansür, tefrika) dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

Yeni Türk Edebiyatının dönemleri, başlangıç ve bitişleri nasıl adlandırılmalı konusu beni çok düşündürmüştü. Hele Prof. Dr. Ömer Faruk Akün'ün "Tanzimat dönemi" adına karşı çıkması o günlerde çok konuşuluyordu. Ben kitabımı yazarken birçok eseri yeniden gözden geçirmek zorunda kaldım ve o zaman bu konudaki sıkıntımı yendim. Recaizade Mahmut Ekrem'in konusunu bir masaldan alan tiyatro oyununda bile maznun, gücü elinde tutan kocasından kendisine kötülük eden adamı muhakeme etmeden cezalandırmamasını istiyordu. Böyle bir istek masal dünyasına hatta bir zanlının ağzına da uygun değildi. Ama o dönem yazarları kanun hâkimiyetinin yerleşmesini istedikleri için bunu sık sık hatırlatıyorlardı. Bunu gördükten sonra kitabımın adına karar verdim. Sonradan Faruk Akün'e bu tereddüdümünden söz ettiğimde "Benim ki sadece bir teklifti," dedi. Doğrusu bu cevap da beni rahatlatmıştı. Bir kitabı yazıyorsanız, malzeme de ortak ise onu yeniden düzenleyen görüşleri elbette bu bölünmelere de yansıtacaktır. Ali Canip "Tercüman-ı Hakikat Edebiyatı" adını teklif etmişti. Bu, Servet-i Fünun dışında kalan edebiyata çok uygun bir ad gibi görünüyor. Ama üzerinde çalışmaya başlasam yine aynı şeyi söyler miyim, bilmiyorum. Eldeki malzeme dönemin kendi içinde bölünmesini olduğu kadar adlandırmalarını da tayin eder. Şu anda mutlaka değişmesi gereken fazla bir şey görmüyorum diyebilirim. Fakat 1919-1923 döneminde Millî Mücadele'yi destekleyenleri bu ad altında incelemek yerinde olurdu diye düşünüyorum. Zira bu yazarlara bakarsak hepsinin edebiyat anlayışında derinden bir değişiklik vücuda gelmiştir.

Son zamanlarda araştırmacılar dilimize yeni giren ‘kanon’ kelimesini kullanmayı çok seviyorlar. Çok geniş olarak takip edemiyorum, ama Millî Mücadele edebiyatı veya Türkçülük akımından rahatsız olan bir zümre var. Hâlbuki bugünkü bağımsız Türkiye’ye kavuşmakta o yazarların katkısı küçümsenemez. Elbette ki buram buram propaganda kokan hiçbir kitap geniş kitleye hitap etmez. Ama milletler kendilerini ileri götüren hareketlere sahip çıkılmasını isterler. Bizde böyle bir ‘okunmazsa olmaz’ türünden bir listeyi içeren temel eserler dizisi (veya en azından bir kümenin bulunduğu kelime ile ‘kanon’) olduğunu sanmıyorum. Olanları da zaman zaten elemiştir. Zaman zaman karşımıza ‘unuturulmuş’ eser diye çıkarılan kitapların yeni baskıları da hiç ilgi uyandırmadı. Zaman en önemli ve insafsız elektir.

Edebiyat tarihlerinde dönemin tarihi şartlarına ve yazarlarına ağırlık verilmesine gelince, buna bir soru ile cevap vermek en doğrusu olur, sanırım. Edebî eserden söz ederken sadece tahlil mi edeceksiniz? Neye göre edeceksiniz? Eser toplum meseleleri kadar yazarın veya dönem insanının iç dünyasını anlatması hâlinde onun yazarından söz etmeyecek misiniz? Dönemin siyasî şartlarını, çalkantılarını yok mu farz edeceksiniz? Edebiyat tarihçisi bir sanatçı değildir, o mevcut eserleri belli bir kitle veya geniş bir kitle için anlamaya çalışır, tasnif eder, değişik açılardan inceler. Tabii bunu söylerken Tanpınar’ı unutmuyorum. Ama Tanpınar edebiyat tarihini yazarken zaman zaman kendisini kaptırıp Namık Kemal burada asıl hikâyeyi kaçırmıştır veya Ahmet Mithat hiçbir eserinde çarşıdan geldiğini unutmaz, demiyor mu? Böyle nice örnek bulabilirsiniz. Yazarların yetiştikleri çevre veya meslek açısından bir inceleme yapılabilir ama bu, edebiyat tarihi midir? Zira bütünün içinden sadece

bazılarını seçmişsinizdir. Tragedya insanın her anında vardır, çünkü en ufak bir tercih bile seçmeye dayanır. Seçmek zorundaki insan tragedya ile her an karşı karşıyadır.

Bir edebiyat tarihine metin hangi ölçütlerle alınabilir? Ben yazarların kaleminden çıkan metne birinci derecede ağırlık verdiğim için örneklerimi olabildiğince aldım. Çünkü insan metinle karşılaşmadan ne o yazarla ne de nakledilmiş metninle tatmin olabiliyor. Nitekim kontrol edilmeden kullanılan ve bizim yazarın kaleminden çıktığına inandığımız bazı ibareler asıllarına bakıldığında bambaşka bir bağlamda kullanılmıştır. Bundan dolayı, her edebiyat tarihine bir de antolojinin eklenmesi bence doğru olur. Elbette antoloji derlemenin de bin bir zorluğu var? Tasnif ve seçme gibi. Mehmet Kaplan ile birlikte hazırladığımız *Yeni Türk Edebiyatı Antolojileri* (İlk cildinde Birol Emil de vardı, sonraki ciltlere Zeynep Kerman da katılmıştı.), biraz da Tanpınar'ın zikrettiği metinleri görmek ve anlamakta öğrenciye yararlı olması amacıyla hazırlanmıştı. Ne yazık ki tamamlayamadık. Ancak yakın zamanda Zeynep Kerman ile birlikte *Yeni Türk Edebiyatı Metinleri* adı altında yeni bir antoloji derledik. Burada elbette önceki tecrübelerimizden yararlandık, çünkü asla vazgeçilemeyecek temel metinler vardı. Ama roman ve tiyatrolardan metin seçmedik. Bunun sebebi seçilen parçaların hiçbir zaman eserlerin bütününe yansıtamamasıydı. Hele Hüseyin Rahmi gibi bazı yazarlarda insan seçilen parçayı okuduktan sonra kitabı okumaya kalkınca hayal kırıklığına uğruyordu. Onun yerine eser tanıtımlara ve ön sözlere yer verdik. Her eserde bir şeyler dışarda kalır.

Bütünü gerçekten tamamlayabilmek ancak aynı kültür, tecrübe ve sorumluluk duygusuna sahip kişilerin ciddi bir

iş bölümü yaparak, zaman baskısını hissetmeden belki on, yirmi büyük ciltten oluşan başlangıçtan günümüze bütün Türklerin edebiyat tarihleri yazılabilir. Bu gerçekten muhteşem bir şey olur. Dilerim bizden sonrakiler böyle büyük projeleri gerçekleştirecek ortak çalışma, paylaşma ve yazma sorumluluğuna sahip olurlar.

“Edebiyat tarihi edebiyatın tarihi olmalıdır,” diyen merhum Ali Nihat Tarlan’ın düşündüğü gibi, estetik odaklı bir edebiyat tarihi yazılabilir mi diye sorulursa, bunun cevabı ‘evet’ tir. Eğer yazacak estet varsa... Benedetto Croce böyle bir anlayışı savunmuştu. Ama hemen hemen bütün edebiyat tarihlerinde tarih, sosyoloji, psikoloji hatta güzel sanatlardan yararlanılır. Yararlanılmazsa bir şeyler yine açıkta bırakılmış olur. Böyle bir eser yazılacak olsa acaba Tanzimat’tan günümüze on yazar bulunabilir mi?

Adı böyle olmasa da metin tahlilinden hareket eden bir edebiyat tarihi yazma teşebbüsü, Mehmet Kaplan tarafından yapılmıştı. Devam ettirilmemesi için hiçbir sebep görmüyorum. Ama bu da edebiyat tarihine karşıdır. Bir edebiyatın başlangıcından itibaren gelişmesi, sosyal ve psikolojik zenginlikler kazanması söz konusudur. Bu tek bir metinle verilemez.

Edebiyat tarihine kimleri almak gerekir sorusu da önemli. Ama bu daha önceki kitaplarda zaten belirmişti. Onun için dönemin ruhunu veren yazar, ihmal edilmeyerek mutlaka alınmalıdır. Şinasi’siz bir edebiyat tarihi düşünülebilir mi? Veya Namık Kemal’siz? Hatta Ahmet Mithat’sız... O Namık Kemal ki bir beyti milletin hüznünü ifade etmek için Büyük Millet Meclisi’nde okunduğunda Mustafa Kemal Paşa sadece iki kelime değiştirerek ondan bir güven ortamı

çıkarmıştı. Tarihî ağırlığı olduğu için Namık Kemal'i çıkarmak mı lazım? Tanpınar, Ahmet Mithat'ı edebiyat zevki geliştikçe zamanın onu tasfiye edeceğine inanıyordu, ama televizyon dizileri sayesinde, onun tarzındaki eserleri sevenler sayesinde daha da yaygınlaşacak. Hoş Ahmet Mithat'ın da özelliği *Bin Bir Gece*'ye kadar gider.

Edebiyat tarihine dönemleri yansıtanlar olabildiğince alınmalıdır. İyi bir şair olmasa da bir mısrası ile gönülleri fethetmiş, millî gururu dile getirmiş olan Mehmet Emin Yurdakul'suz bir edebiyat tarihi düşünülebilir mi?

Mamafih doruk veya yol açıcı yazar ve şairler odak alınarak çok iyi araştırmalar, edebiyat tarihleri yazılabilir. Hasan Âli Yücel, Yakup Kadri'yi odak alarak böyle bir teşebbüste bulunmuştu. Ben de birkaç yarıyıl bir yazarı odak olarak alıp, onun çevresine ve sonrasına etkisini anlattığım dersler yapmışımdır. Çok yararlı olduğunu söyleyebilirim. Ben Namık Kemal ve Abdülhak Hamit'i odak olarak almıştım. Öteki doruklar ve yol açıcılar Şinasi ve Mehmet Emin olabilir mesela. Ama biri de çıkar Andelip odaklı bir çalışma yapmak ister. Ne bulur bilemem, ama bu yollar daima açıktır ve deneyecekleri beklemektedir. Önceden yapılmış, mutlaka böyle olmalı yaklaşımına katılmıyorum. Bir araştırmacının yolunu, hazırlığı ve malzemeye hâkimiyeti çizer.

Günümüzde moda konular var: Kadın edebiyatı gibi. Bu elbette ki feminizm hareketinden sonra oluşmuştur. Yani kadınların eğitimlerinin artması ve sosyal hayata katılmalarından itibaren yaptıkları ve yazdıkları toplumda yer edinmiştir. Ama çok yetenekli bir kadının kaybolması eskiden de pek mümkün değildi. Mihri Hatun onca Divan şairi arasında sivrilivermiştir. Ben yeteneğin dikkate

alınması gereken bir ilk adım olduğuna inanıyorum. Elbette toplum şartları, erkek hodgâmlığı, kadının özellikle anne olarak aile içindeki sorumluluğu onun yazar olarak da, araştırmacı olarak da yeteneklerini kullanmasını ve göstermesini engellemiştir. Bu bakımdan öncü kadın yazarlarımızın hepsi üzerinde çalışmak gerekir. Bunlar sadece Fatma Aliye ile Halide Edip değildir. Şair Leyla Hanım'ın devrini çok aşan davranış ve şiirleri vardır. Kadınların siyasete atılması Fatma Aliye'nin kız kardeşi Emine Semiye ile başlamıştır. Ama bir romancı olarak onun Ahmet Mithat gibi bir koruyucusu yoktu. Ahmet Mithat bile *Levâ-yih-i Hayat*'tan sonra Fatma Aliye Hanım'ın pervasızlığından ürkmüştür. Saraydaki gizli kadın hâkimiyetinden söz etmiyorum. Ama sosyal ve tarihî şartlar, daha doğrusu savaşlar kadını, erkeklerden boşalan işleri yapmaya çağırmıştır. Kadınlar o işlerin üstesinden gelebildiği için Ankara Hükûmeti'nin dikkatini çekmiş ve kadınların hayata katılması için gerekli kanunlar çıkarılmıştır. Kanuni şartlardan sonra sosyal şartların da hazırlanması gerekmiştir ki kadınlar da rahatça okusunlar ve mesleklerini seçsinler. Fakat sosyal değişimler hemen olmamaktadır. Onun için hâlâ geçilmesi gereken merhaleler vardır. Kadın edebiyatı bu açıdan önemlidir. Başlangıçta, bunlar bizim kadın yazarlarımız dercesine kullanılmış olan 'kadın yazar, kadın romancı' vs. bir dereceye kadar anlayışla karşılanabilir. Ama bugün artık yazarlarımızı 'kadın' diye belirtmeye hiç mi hiç lüzum yoktur. Zira onlar erkek meslektaşlarıyla birlikte bu yarışa katılmışlardır ve mesleklerini de başarıyla sürdürmüşlerdir. Bu konunun özellikle güncel edebiyatta ayrıca ele alınmasına lüzum görmüyorum. Günümüz yazarları ifadesi kadın erkek bütün yazarları kapsar. Eğer 'kadın

romancı' vs. denilecekse mutlaka mukabili olan 'erkek romancı' vs. diye de bir belirlemeye gidilmelidir.

Ben kendi kitabımda ne yazık ki çocuk edebiyatına geniş yer ayıramadım. Fakat çocuk edebiyatı mutlaka büyükler için yazılan edebiyat tarihlerinde bir şekilde geçmeli. Çocuk edebiyatı, çocuğun kelime bilgisi gibi sebepler dolayısıyla ayrı bir dikkatle ele alınmalıdır. Ancak müstakil olarak da "Çocuk Edebiyatı Tarihi" başlıklı bir çalışma yapılabilir.

"Edebiyat tarihini yeniden yazmanız gerekseydi nasıl yazardınız?" sorusuna verecek cevap bulamıyorum. Çünkü yeniden ele almak niyetinde değilim. Öyleyse kim yazacaksa hazırlığına, gücüne göre planını yapacaktır. Bu konularda önceden reçete hazırlanacağına kani değilim. Şimdiye kadar adları tekrarlarına gelmiş yazarlar elbette yer alacaktır. Çok yazmış, çok okunmuş ama edebiyat tarihinde bir iz bırakmamış olan yazarların bir kısmı, özellikle kadın okuyucuların kendilerini yetiştirmelerinde çok önemli bir işlev yüklenmişlerdir. Onlardan mümkün olduğunca söz etmek gerekir, fakat bu biraz da sosyologları ilgilendiren bir konudur.

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yeni Türk Edebiyatı ve *Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı* isimli kitaplarımda en azından üniversite öğrencilerine derli toplu bilgiler aktardığımı, bol kaynak gösterdiğimi sanıyorum. İlk kitapta Mustafa Nihat Özön'den esinlenerek edebî türler üzerinden ilerledim. Yeni Türk edebiyatının kimlik kazandığı ve kendini gösterdiği alan olduğu için de çalışmamı nesir ile başlattım. Doğrusu onu yeniden ele alma gücünü kendimde görmüyorum, görsem elbette bir şeyler eklerdim. Sadece yazılması

için dört uzun yıl çalıştım. Önceki otuz küsur yıllık çalışmamı saymıyorum.

Ama *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* öyle değil. Özellikle roman ve hikâye bölümü için beni bir türlü tatmin edemeyen kaç plan hazırladığımı bilemezsiniz. Güncel ve yakın dönem üzerinde yazdığınız zaman ne kimseyi memnun edebilirsiniz, ne de kendinizi. Ama birilerinin de bunu yapması lazım.

Özetlersek, kesin kurallara dayanan, herkesin kullanacağı terimler ve kavramlara bağlı kalınarak, alanlar belirlenerek yazarlara talimat verilmesine kesinlikle karşıyım. Kendisini edebiyat tarihi yazacak güçte bulan kişi bunları kendisi tayin edecektir. Birikimi, elindeki malzeme onun planını, yaklaşımını, dönemselleştirme tekliflerini belirleyecektir. Yeni bir tasnif deneyebilir, yeni keşfettiği yazarlardan, gizlenmiş temlerden söz edebilir. Ben kimseye bunları yapamazsın demem. Yapın, görelim derim.

Yazarların ikinci plana düştüğü, tematik edebiyat tarihleri de yazılabilir. Edebiyat tarihinde kullanılacak üslup ise tamamen yazara kalmıştır. Fuat Köprülü'nün talimat verir gibi yazdığı "miştir" ekiyle biten bir üslup hiç hoşuma gitmez. Tanpınar ise sürprizli... bazen süslü bazen çok insafsız dil kullanımıyla verdiği bilgiden çok üslubuna dik-kati çeker. Ama ikisi de okunmalıdır. Edebiyat tarihi yazarı kendi üslubunu kendisi yaratır. Fakat 'okunabilir bir üslup kullanmak gerekir' diye düşünüyorum.

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Takdim

Düzenleme Kurulu olarak edebiyat tarihinin önce ne anlama geldiğinin tartışılması, ölçütlerinin iyi belirlenmesi ve ortak kabuller üzerinden yeniden yazılması gerektiğini düşünüyoruz. Edebiyat tarihi yazımı çalışmalarına özgün bir katkıda bulunmak isteyen bu çalıştay, konusunu daraltarak Yeni Türk Edebiyatı Tarihi alanına odaklanmakta, Türk edebiyatı araştırmalarında kabul görebilecek nitelikli teklifler sunmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede davetimizi kabul ederek çalıştayımıza katkı sunacağınız için siz kıymetli hocalarımıza teşekkür ediyor, üniversitemizde sizleri ağırlamanın onurunu, heyecanını yaşıyoruz.

Kapadokya Üniversitesi Rektör Yardımcısı

Prof. Dr. İlhan ÖZTÜRK

Değerli katılımcılar, değerli hocalarım. Kapadokya Üniversitesi olarak akademik birimlerimizin, öğretim üyelerimizin ve öğrencilerimizin katkı sunacağı bütün bilimsel etkinlikleri elimizdeki imkânlarla desteklemeye gayret ediyoruz. Bu çerçevede düzenlenen Yeni Türk Edebiyatı Tarihi Yazımı Çalıştay'ında alınacak konuların etraflıca tartışılması, katılımcıların çalıştayın amacına uygun olarak azami katkılar sunması ve yapılan tartışmalar sonucunda ulaşılabilecek verilerin düzenlenerek çalıştay çıktılarının hazırlanması

için üniversite olarak üzerimize ne düşüyorsa yapmaya hazırız. Bu konuda desteğimiz tamdır. Toplantının ithaf edildiği Alev Alatlî hocamızı da bu vesileyle rahmet ve minnetle anıyoruz.

Prof. Dr. Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH

Sözlerime Kapadokya Üniversitesi'ne teşekkür ederek başlamak istiyorum. Geçen kış aylarında kaybettiğimiz Alev Alatlî'yla Kapadokya Üniversitesi'nin Beşeri Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün kurulması sırasında çalışmıştık. Kendisiyle bir Yeni Türk edebiyatı tarihi yazma konusundaki görüşlerimi paylaşmıştım. Birlikte üzerinde düşünmüş, görüş alışverişinde bulunmuştuk. Bu yüzden benim için bu çalıştayın anlamı biraz da o paylaşımaya dayalı bir vefa borcunu ödemektir.

Birer Türk edebiyatı araştırmacısı olarak akademiye başladığımız ilk anlardan itibaren 'Neden bir Türk Edebiyatı tarihi yazılmamıştır?' sorgulamasına başlarız. Çünkü henüz elimizde tam ve akademik özelliklere sahip bir Türk edebiyatı tarihi yoktur. Son dönemlerde basılmış bu başlığı taşıyan çalışmaların hemen tamamı birer ders kitabı olmak üzere hazırlanmışlardır. Oysa dil ile yapılan bir sanat olarak edebiyatın tarihini ortaya koymak, milletin asırlar boyunca süregelen dil varlığını ortaya koymanın ötesinde kolektif belleğini, kültürel birikimini, estetik anlayışını göstermesi ve çağlar ötesine aktarması açısından gerekliliktir. Yeni Türk edebiyatı, geniş bir coğrafyada yüzyıllardır devam eden Türk edebiyatının son iki yüzyılına işaret eder. Kapadokya Üniversitesi'nin çatısı altında gerçekleştireceğimiz bu çalıştay, Türk edebiyatının bu iki yüzyıllık

devresine ait tarihinin yazımını düşünmek ve tartışmak üzere düzenledik. Şüphesiz bütüncül bir Türk edebiyat tarihi yazımı çalıştayı olarak da yapılabilirdi. Ancak bu bir günlük bir çalışmanın boyutlarını çok aşardı ve büyük ihtimalle ortaya somut sonuçlar çıkarılamazdı. Belki nereden başlayacağımız, nasıl ve hangi plan üzerine yazacağımız konusunda yine somut sonuçlara ulaşamayacağız. Ama en azından Türk edebiyatının kendi içinde bütünlüğü olan bir dönemini yazma konusunda bir tartışmayı gerçekleştirebileceğimize inanıyoruz.

Bu amaçla öncelikle size çalıştayı usul ve yöntemi konusunda bilgi vermek istiyorum. Başlığımızdan da anlaşılacağı üzere tartışma alanımız, yeni Türk edebiyatı olarak adlandırılmalı olan dönemdir. ‘Bir yeni Türk edebiyatı tarihi yazmak isteseydik nasıl yazardık? Metodumuz ne olurdu? Tasniflerimizi nasıl yapardık? Başlıklandırmalarımız neye göre olurdu? Yazım süreci nasıl planlanırdı? Grup hâlinde mi yazardık? Yoksa yeni Türk edebiyatı tarihi bireysel çabaların ürünü mü olurdu? Kavram birliğini nasıl sağlayabilirdik?..’ gibi bir kısmı baştan belirli, bir kısmı tartışmalar sırasında ortaya çıkacak sorular etrafında tartışacağız. Sonunda ortaya yeni Türk edebiyatı tarihinin yazımı konusunda bir yol haritası koymaya çalışacağız.

Çalıştay sırasında yeni Türk edebiyatı tarihi yazıcılığının temel meselelerinden olduğunu düşündüğümüz iki konuda sunum yapılacaktır. İki kıymetli arkadaşımız Doç. Dr. Nuri Sağlam ve Prof. Dr. Ahmet Bozdoğan’ın metot, tasnif ve başlıklandırma konusundaki sunumlarını dinleyeceğiz. Elbette başka başlıklar da seçilebilirdi. Ancak olabildiği kadar odaklı ve derinlikli bir tartışma ortamı kurma amacının, şimdilik bu iki temel başlığın belirlenmesine yol

açtığını belirtmemiz gerekir. Belki ileride bu çalıştayın devamını yapmak mümkün olur. O zaman başka başlıklar etrafında tartışmalar yapmak, daha belirleyici ve sonuca yönelik bir çalıştayın katılımcıları olmak fırsatını buluruz.

Bugün önce dinleyeceğimiz ardından tartışacağımız iki başlığı sizlerle önceden paylaşarak üzerinde düşünmenizi, okumalar yapmanızı ve zihinsel bir hazırlık içinde olmanızı sağlamaya çalıştık. Nuri ve Ahmet Beylerin sunumları, konuyla ilgili bilgi birikimini ortaya koyarak tartışmamızı başlatma amacına yöneliktir. Tartışmaları konuyla ilgili bilgi ve tecrübe sahibi iki hocamız Prof. Dr. Ömer Faruk Huyugüzel ve Prof. Dr. Nâzım Hikmet Polat yönlendireceklerdir. Bizler tartışmacı olarak sunumlardan yola çıkarak fikir üretmeye çalışacağız.

Çalıştay boyunca konuşmalarımız kayıt altına alınacaktır. Öncelikle kayıtların çözümünden bir yayın oluşturmayı ve bir sonuç raporu hazırlamayı planlıyoruz. Ardından bir tasnif ortaya koymayı ve Yeni Türk Edebiyatı tarihi yazma konusunda girişimde bulunmayı istiyoruz. Umarım amaçlarımızı gerçekleştirebiliriz.

Son sözüm şu olsun: Elbette burada olması gereken, olmayı isteyen başka meslektaşlarımız da vardır. Ancak imkânlar, hoşgörüyle karşılanacağını umduğumuz böylesi bir başlangıç toplantısına izin verdi. Düzenleme Kurulu adına burada olamayan arkadaşlarımızdan sizin aracılığınızla af dilemek isterim. Ümit ederim ki buradaki bilgi üretimine bundan sonraki aşamalarda onlar da katkı sunacaklardır.

“Müsâdeme-i efkârdan bârika-i hakikat doğar,” diyerek sözlerime son verirken düzenleme kurulu olarak Yeni Türk Edebiyatı Tarihi Yazımı Çalıştayının başarılı geçmesini ve ortaya somut sonuçlar çıkarmasını diliyoruz.

YENİ TÜRK EDEBİYATI TARİHİ YAZIMI ÇALIŞTAYI TARTIŞMALARI

1. OTURUM

27.09.2024

10.15-13.00

EDEBİYAT TARİHİ YAZIMINDA YÖNTEM SORUNU VE YENİ TÜRK EDEBİYATI TARİHİ

Yönlendirici: Prof. Dr. Nâzım Hikmet POLAT

Edebiyat tarihi çalışmalarının diğer alanlardaki çalışmalarından çok daha sonra başlaması sadece bizim edebiyatımıza has bir durum değildir. Bütün edebiyatlarda önce sanat eserleri ortaya çıkar, ondan sonra onlara bakışı ihtiva eden, onları tarihî seyir içerisinde izleyen ve inceleyen edebiyat tarihleri gelir. Eski çağları ve tezkireleri bir tarafa bırakıp yakın devirlere gelince, ilk edebiyat tarihi-miz 1888'dedir.¹ Dikkat buyurulsun, yeni Türk edebiyatının metinlerini başlattığımız tarihten epeyce sonra... Tekrar ediyorum, bunda şaşılacak hiçbir durum yok.

Tam manasıyla bir Türk edebiyat tarihi yazılmadığı fikri hemen hemen hepimizde bir sabit fikir hâlinindedir ve bu yanlış değildir. Bütün çalışmalar en sonunda iyi bir edebiyat tarihi yazmak içindir. İşte bundan dolayıdır ki, bugün

1 Abdülhalim Memduh (1888). *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye*, İstanbul.

belki de ikinci olarak Türk edebiyatı tarihine bütüncül bir gözle bakmak maksadıyla toplanmış oluyoruz. Bunun birincisi hatırladığım kadarıyla 1994 veya 1993 olması lazım, Atatürk Kültür Merkezi'nin başlattığı ve iki yıl kadar süren toplantılar serisi idi. O bir ilk adımdır. Ortak çalışma her zaman müstakil çalışmadan daha zordur. Her şeyden önce, çok iyi bir editör grubu kurulmadığı takdirde beklenen sonuç elde edilemez. İnşallah bu çalıştay ve sonrasındaki çalışmalar başarılı geçerse beklenen sonucu verir ve iyi bir Türk edebiyat tarihinin yazımına başlanmış olur. Ama hiç şüphesiz edebiyat bilimi geliştikçe, edebiyat tarihi yazımı konusunda yeni fikirler ortaya çıkacak, belki ileride yöntem bakımından farklı edebiyat tarihleri yazılacaktır.

Sunum: Doç. Dr. Nuri SAĞLAM

Değerli hocalarım, ben edebiyat tarihi yöntemi ile alakalı elimden geldiğince bir şeyler toparlamaya çalıştım. Belki yadırgayacaksınız ama ben bir edebiyat tarihi yazılabileceği kanaatinde değilim.

Bir defa edebiyat tarihi, edebiyat ve tarih dediğimiz iki temel alanın birleşimiyle ortaya çıkacak bir alan. Fakat bizim literatürümüzde bugüne kadar “Edebiyat nedir?” diye bir sorunun sorulduğuna şahit olan var mı içinizde? Yani felsefi bir arka planı olmuş mudur bu kavramların? Batı’da yapılmış ama bizdeki edebiyat tarihleri bu bağlamda felsefi zeminden yoksundur. Ziya Gökalp “Edebiyatımızın kötülüğü felsefi bir zemin üzerinde yürümemiş olmasındandır,” diye bir tespitte bulunmuş. Onun için her şeyden evvel bizim de kavramsal olarak “Edebiyat nedir?” sorusu üzerinde düşünmek, sonra “Tarih nedir?” sorusu üzerinde

düşünmek ve nihayetinde de “Edebiyat tarihi nedir ve nasıl olmalıdır?” şeklinde bir felsefi düşünce geliştirmek durumunda olduğumuzu düşünüyorum. Aksi hâlde ortaya koyabileceğimiz yeni Türk edebiyatı ya da genel anlamda Türk edebiyat tarihi çalışmaları mevcutlara bir nicel eklemekten öteye gidemeyecek gibi geliyor bana.

Yeni Türk edebiyatı tarihi nasıl olmalıdır? Ben öncelikle var olanları toparlamaya çalıştım. Onlara kısa kısa değineceğim. Evvela edebiyat tarihi nedir, edebiyat nedir, tarih nedir, edebiyatla tarihin ilişkisi nedir soruları üzerinde biraz düşünelim istiyorum. Bu yüzden edebiyat tarihi tanımıyla başlayalım. Bir milletin edebiyatı, diğer hiçbir şeyle kıyaslanamayacak ölçüde canlı ve önemli bir tarihî vesikadır. Bu sebeple edebiyat tarihi yazımı, bir milletin ruhiyatını arama ve bir milletin manevi tarihini vücuda getirme işidir. Bir Türk edebiyat tarihi yazılacaksa, Türk milletin hayatını arayacağız, demektir. İşte burada tartışılacak konular bu kadar kompleks, bu kadar karmaşık, bu kadar çok bileşeni olan bir yapıdır.

Köprülü ile iş daha da girift hâle geliyor. Köprülü edebiyat tarihi için şöyle diyor: “Edebiyat tarihi umumiyetle tarihin -daha açık ifade ile medeniyet tarihinin- en mühim kısmıdır. Bir milletin uzun asırlar esnasında geçirdiği, fikrî ve hissî gelişmeyi belirten bütün kalem mahsullerini tetkik ile onun manevi hayatını, gerçekte olduğu gibi tasvire çalışır. Bir milletin edebiyatı, millî ruhu ve millî hayatı göstermek için en samimi bir ayna sayılabilir. Bir millet hayatını nasıl görüyor? Nasıl düşünüyor? Nasıl hissediyor? Biz bunu en doğru ve en canlı olarak o milletin fikir ve kalem mahsullerinde bulabiliriz. Şu hâlde edebiyat tarihi, bir milletin

manevi ve maddi gelişmesini edebî eserlerin menşuru arkasından gören ve gösteren canlı bir tarih şubesidir.”²

Gelelim, edebiyat eserlerini zaman çerçevesi içerisinde sıralamak, birbiriyle olan münasebetlerini ve dışarıdan gelen tesirleri dâhil etmek, yüksek fikir cereyanlarını ayırmak, hülâsa her türlü vesikanın hakkını vererek bir devrin edebî çehresini tespitiye çalışmak işine. Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş, “...edebî oluş ve cereyanları bir bütün olarak ele alıp onların siyasi, içtimaî, ruhî ve fikrî muhit ve şartlarla ilgi ve münasebetlerini tayin ederek ve estetik değerini belirterek açıklayan bir bilim dalı...”³dır, diyor edebiyat tarihi için. Edebî eser hadiseleri tarihi, coğrafi, içtimai, psikolojik ve estetik hadiselerin aydınlığında görüp gösterebildiği ölçüde edebiyata aittir, diyor. Edebiyat tarihinin temel nesnesi edebî eser ise öncelikle neyin edebiyat olduğu, neyin olmadığını belirleyebilecek bir arka plan oluşturmak gerekir diye düşünüyorum. İşimiz biraz zor. Neyin edebiyat olduğu, neyin olmadığı konusu hangi ölçütlerle ayrıştırılacak? Son dönem Batı literatüründe bir metnin edebî eser olup olmadığını, dört beş varsayım çerçevesinde ayırt ediyorlar. Ama bu beş temel belirleyicinin hepsinin bir arada ve tek bir edebî yapıtta olması, onun edebî olmasını garanti etmez diyorlar.

Şimdi gelelim tarih nedir, sorusuna. 20. yüzyıl tarih teorileri başlangıç noktası olarak şöyle bir tanım yaptı: “...tarihin olguları bize hiçbir zaman arı olarak gelmezler, çünkü arı bir biçimde var olmazlar, var olamazlar. Her zaman kayıt

2 M. Fuad Köprülü (1981). “Giriş”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Ötüken Yay., s. 1.

3 Faruk K. Timurtaş (1963). “Türk Edebiyatı Tarihi Ana Kitabı Nasıl Yazılabilir?”, *Türk Kültürü*, S. 7, s. 28-30.

tutanın zihninden kırılarak yazılırlar.”⁴ Buradan şu sonuç çıkar, büyük tarihî eserlere dalınca ilk ilgileneceğimiz içindeki olgular değil, onu yazan tarihçi olmalıdır. Madem tarihçi kişilerin akıllarından neler geçmiş olduğunu zihninde yeniden oluşturmak zorundadır, okur da kendi payına tarihçinin zihninden neler geçtiğini yeniden oluşturmalıdır. Olguları incelemeden önce tarihçiyi incelemeliyiz. Bundan ötürü tarih nedir sorusuna Carr, cevabım şu olacaktır diyor. “Tarihçi ile olguları arasında kesintisiz bir karşılıklı etkileşim süreci, bugün ile geçmiş arasında bitmez bir diyalog...”⁵ Edebiyat tarihçisi, bir tarihçinin yaptığı işten çok daha ağır bir yükün altına giriyor aslında...

“Kendimizden ve çağımızdan, atalarımızın oluşturduğu sürü içinde doğruları lanetlilerden ayırabilecek kadar emin miyiz? Bir bireyin, bir partinin veya bir kuşağın görelî olan ölçütlerini mutlak mertebesine yükselterek dayatması ne tür bir şakadır?”⁶ Yani biz edebiyat tarihinin arka planını kendimize göre kayda geçirirken doğru kararlar alabildiğimizden emin olabilecek miyiz? Tarih bilimi, insan faaliyetlerinin tamamına eğilen ve coğrafya, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, dilbilim, antropoloji ve benzeri disiplinlerle iş birliği yapan bir bilim dalıdır. Bu yüzden tarihçiler aynı zamanda coğrafyacı, hukukçu, sosyolog ve psikolog olmalıdır.⁷ Bu anlamda edebiyat tarihçisi bütün bunlardan daha fazla şey olmak zorundadır. “Tarihçi metinlerle uğraşmaya

4 Edward Hallett Carr (1996). *Tarih Nedir?*, çev. M. G. Gürtürk, İstanbul: İletişim Yay., s. 29.

5 Carr (1996), s. 37.

6 Marc Bloch (2021). *Tarih Savunusu veya Tarihçilik Mesleği*, çev. A. Berktaş, İstanbul: İletişim Yay., s. 172-173.

7 Peter Burke (2014). *Fransız Tarih Devrimi: Annales Okulu*, çev. M. Küçük, Doğu-Batı Yay., s. 24.

lanetlidir.”⁸ Edebiyat tarihçisi daha fazla lanetlidir. Ancak burada olaylarla edebiyat tarihçisi arasında metin durur. Bir sürü edebî metin var ortada. Bu bilimsel yorumu kökten değiştirir. Çünkü edebî metin birileri tarafından sanatsal nedenlerle yaratılmıştır. Olay o metinde şifrelenmiş biçimde durur. Edebiyat tarihçisinin öncelikle bir şifre çözücü rolüne girmesi ve metin analizine öncelik vermesi gerekir. Bu nasıl yapılacak? Bir ekip olarak bir metin analizi yapılabilir mi? Edebiyat tarihi yazımında temel sorulardan bir tanesi de budur. Onun için bütün edebiyat tarihleri tek bir kişi tarafından yazılmıştır.

“Tarih, şimdiki zamanın oluşturduğu bir kurgulamanın nesnesidir.”⁹ Tarihçi gerçek bir olay hakkındaki hikâyelerden olay çıkarmaya çalışarak olguları yaratmak zorundadır. Birçok tarihçi yaşadığı dünya ile geçmiş arasında asılı kalmıştır. Çünkü incelediği evrenin ve bu evrene ait aktörlerinin zihin dünyasına nüfuz etme çabalarına karşın, sorularını şimdiki zamanda biçimlendirmektedir. Yani geçmişini yorumladığı analitik kategorileri, şimdiki zamanda icat etmiştir. Edebiyat tarihi yazarken de benzer bir pozisyona düşeceğiz. Nasıl yapacağız? Cevabı zor bir soru... 20. yüzyılın en önemli tarihçilerinden Paul Veyne, *Tarih Nasıl Yazılır?*¹⁰ başlıklı kitabında “Tarih bilim değildir,” diyor. Hatta, tarih diye bir şey yoktur. Şunun tarihi vardır, filanın tarihi vardır. O zaman biz de ‘edebiyat tarihi diye bir şey yoktur,’ diyebiliriz. Ya da örneğin Ahmet Bozdoğan’ın

8 Yuri Lotman (2012). *Düşünen Dünyaların İçinde*, çev. S. Gürses, Ankara: Bilgesu Yay., s. 290.

9 Walter Benjamin (1993). *Pasajlar*, çev. A. Cemal, İstanbul: YKY, s. 290.

10 Paul Veyne (2014). *Tarih Nasıl Yazılır?*, çev. N. Özyıldırım, İstanbul: Metis Yay.

edebiyat tarihi vardır ya da Nâzım Hikmet Polat'ın edebiyat tarihi vardır diyebiliriz.

Tarihçinin geçmişe yönelik vizyonu esasen kendisinin şimdiki durumunu ifade eder ve tarihçi geçmişini temsil ederken aynı zamanda kendisinin şimdisini de vermiş olur. Bu bağlamda yazarın hangi tecrübesine bakacağız?

Peki, tarih ve edebiyat ilişkisi nedir, bir de ona bakalım. Alun Munslow'un *Tarihin Yapısökümü*¹¹ adlı kitabı çok beğenerek okuduğum bir kitaptır. Tarih, edebiyat tarihinin en yakın komşusu... Bu yakın komşu ile ilişkisi nedir? Bundan kastım anlatının geçmişte olguyla ilişki kurduğu kıstaslara odaklanmaktır. Edebiyat nasıl tamamen referanssız göndermesiz değilse, tarihsel metin de aynı anlamda referanssız göndermesiz değildir. Bunun başlangıcı Platon'a kadar gidiyor. Yani felsefenin, tarihin, hukukun edebiyatla olan kavgasını o tarihten beri yaşıyoruz. Onun için göndermelerden bahsediyoruz. İster siyasi hareket, ister ekonomik süreç, ister bir sosyal olay olsun, geçmişle doğrudan yüz yüze gele-meyeceğimiz için anlatıyı bu ikili işlevi yerine getirmek için kullanırız. Hem geçmişin yerine geçmesi hem de geçmişle girdiğimiz etkin ilişkide bir mübadele aracı olması. Keith Jenkins "Tarih bir çeşit kurmacadır" cümlesini *Tarihi Yeniden Düşünmek*¹² adlı kitabının değişik yerlerinde söylüyor. Tarih, keşfedildiği kadar icat edilmiş olan bir edebî yapıttır. Gene aynı kitapta "Tarih her şeyden önce bir edebî faaliyet, deniliyor. Bu cümlelerle edebiyatın tarihle ne kadar iç içe olduğu anlatılıyor. Biz edebiyat tarihçisi olarak aynı

11 Alun Munslow (2000). *Tarihin Yapısökümü*, çev. A. Yılmaz, İstanbul: Ayrintı Yay.

12 Keith Jenkins (1997). *Tarihi Yeniden Düşünmek*, çev. B. S. Şener, Ankara: Dost Kit.

zamanda tarihçi olmak zorundayız. Belki biraz da coğrafyacı ve sosyolog olmak zorundayız. Bütün bunları yapabilecek miyiz? Yani yapabilir miyiz, becerebilir miyiz? Bunlar sormamız gereken sorular.

Fuad Köprülü ne diyor? “Edebiyat, cemiyetin bir müessesesi olmak itibarıyla, kendisini vücuda getiren cemiyetin diğer müesseseleriyle bağlı ve onlarla ahenklidir.”¹³ Ziya Gökalp’ın *Yeni Hayat*’ını hatırlıyorum. *Yeni Hayat* bu alanlardaki değişikliği ifade eder. Hatırlarsınız, siyasi ayağıyla edebiyat arasındaki bağlantılar o kadar açıktır ki, bu hususta izahatı bile fazla görüyorum. O hâlde ideolojiden haberimiz olacak, iktisattan, ahlaktan, edebiyattan, sanattan, siyasetten, bunların hepsinden bir şekilde bilgi sahibi olmamız gerekiyor.

Vakti tasarruflu kullanmak için artık yöntem sorununa gelelim. Genel anlamda birçok yöntem var, ama iki tane temel yöntemimiz var. Bunlar ‘genetik yöntem’ ve ‘mukayeseli yöntem’dir. Genetik yöntemde herhangi bir edebî esere zamanımızdaki görünüşüyle değil, başlangıçtan zamanımıza kadarki oluşuyla, hadiselerin vukua geldiği devirlerin siyasi, sosyal ve psikolojik hayatın edebiyat üzerindeki etkileri ile bakılır. Genetik yöntem, esere bakışta geniş bir perspektif sunar.

Mukayeseli yöntem ise kendi içinde sorunları olan bir yöntemdir. Tanzimat Edebiyatı ya da Tanzimat sonrası Türk edebiyatı diyoruz, değil mi? Konuyla ilgili olarak Prof. Dr. Ömer Faruk Akün hocanın “Tanzimat Edebiyatı Sözü Ne Dereceye Kadar Doğrudur?”¹⁴ başlıklı makalesini

13 M. Fuad Köprülü (1981). “Giriş”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 1.

14 Ömer Faruk Akün (1977). “Tanzimat Edebiyatı Sözü Ne Dereceye Kadar Doğrudur?”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, S. 2 ve 3, s. 15-37, 22-39.

hatırlayalım. Hoca makalesinde bu adlandırmanın doğru olamayacağını savunuyor. Fakat ben katılmıyorum Akün Hocama. Bu adlandırmada çok başka bileşenler var. Çok başka sorular sorulması gerekir, diye düşünüyorum. Mukayeseli edebiyat yöntemine gelelim. Bu yöntemde herhangi bir edebî hadiseyi yalnız bir tek edebiyattaki macerası ile değil, bu hadisenin görüldüğü diğer edebiyatlardaki benzerleriyle karşılaştırarak mütalaa etmek söz konusudur. Bu yöntem son derece geniş ufuklar, son derece geniş bir yol açıyor.

Baştan sona yöntemimiz tarihin metodu olacaktır. Edebiyat tarihçisi, tarihçinin metodunu kullanacak... Peki tarihin bir metodu var mı? Yok, tarihin bir metodu yok. Tarihin metodu müşahededen ibarettir. Peki neyi müşahede?.. Köp-rülü'de bir başvuru yöntemi yoktur. El yordamıyla yürüyeceğiz demek haklı Ömer Faruk [Akün] Bey. Tarih araştırmalarının temin edeceği sağlamlık ve verimlilik, edebiyat tarihine uygulanabilirliği bakımından değerlendirilmelidir. Bir edebiyat için ideal, bir şair veya eser için çok cazip görünen bir metot, bir başkasına tatbik edildiğinde sonuç getirmeyebilir. Öyleyse bu anlamda takip edebileceğimiz belirli bir metot da yok demektir.

Yeni Türk edebiyatı nasıl olmalıdır? Edebî metinleri nasıl anlayacağız? Herkesin anlayışı farklıdır. Ben metinden bir şey anlarım. Başkası başka bir şey anlar. Bir ekip olarak edebiyat tarihi yazmak istesek bu sorunu nasıl çözeceğiz? Edebiyat tarihçisi en çok da şunu söylüyor: Konunun hakikatine erişmeden elde edilen malumat, Batılı fakat manasız kanaatler bertaraf edilmelidir. Hakikat, ön yargılarla ele alınmamalıdır. Çalışırken her an bir takım hatalara maruz kalınabileceği düşünülmeli, ona göre tedbirli ve basiretli ilerlemeye çalışılmalıdır. Edebiyat tarihi tetkikleri

yaparken de umumiyetle temkinli olunmalı, bir vakayı anlamak için onunla alakalı olabilecek, her türden ihtimaller ihmal edilmemelidir.

Söyleyeceklerim şimdilik bunlardan ibarettir, teşekkür ederim.

Yönlendirici: Prof. Dr. Nâzım Hikmet POLAT

Yazdıklarımız bir edebiyat tarihi değil de âdeta birer kutsal metinmiş gibi davranmamalıyız, öyleyse çok hata yaparız. Ama yazmayalım gibi bir çekince de var burada. Bu da doğru değil. Kolay olsaydı zaten edebî metinlerle aynı zaman diliminde ortaya çıkardı. En basit seviyede bile zor. Demek ki bizden öncekiler de bu zorluğun farkında. Edebî eleştiri aşağı yukarı edebî metinlerle aynı zaman diliminde ortaya çıkıyor. Ama edebiyat tarihi daha sonra ortaya çıkıyor. Ama buna rağmen bizim gayretimiz bu zorlukları aşmak olmalı. Bu zor, aşılamaz diye görüp kenara çekilirsek, o zaman varlık sebebimizi inkâr etmiş oluruz gibi geliyor bana. Şimdi konuyu tartışmaya açıyoruz.

Tartışmacı: Prof. Dr. Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH

Edebiyat tarihinin mutlaka yazılması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü buna bütün milletler gibi bizim de ihtiyacımız var. Edebiyat tarihini yazamayız, yazılamaz gibi bir görüşü tartışmak bile istemiyorum izninizle. Aşağı yukarı hepimizin hocası olan Akün Hoca biliyorsunuz hep bir edebiyat tarihi yazma rüyasını yaşadı ve vefat etti. Enginün Hocamızın da konferansında belirttiği gibi ihtiyaç duyduğumuz ‘nitelikli bir edebiyat tarihi’dir. Yani metodun

tartışılarak bulunduğu, sorunların tartışılarak çözüldüğü, olabildiği kadar disiplinli bir edebiyat tarihi yazmaktan söz ediyoruz.

Yazmak için ihtiyaç duyacağımız malzemenin büyük bir kısmı hazırlanmış biçimde, hatta dijital ortamda var. Monografiler yazıldı. Şüphesiz birtakım aksaklıklar vardır, olabilir. Ama bunların aşılması zor değildir ve biz aşmak zorundayız. Nuri Sağlam Bey metin analizi konusunda zorlanacağımızı söyledi, ben buna itiraz etmek istiyorum. Okuma biçimlerinden seçim yaparak başlayabiliriz. Tek başına yazmakta zorlanılacak kısımlar müşterek olarak yazılabilir. Öncelikle ve özellikle eş zamanlı çalışabilenlerin, çalışma temposu uyusabilenlerin bir araya gelebileceğini düşünüyorum. Şimdiye kadar yazılmış olan edebiyat tarihlerinin büyük kısmının ders kitabı niyetiyle yazılmış olduğunu ve böylece kullanıldığını biliyoruz. Nâzım Hikmet Polat Beyin daha önce hazırladığı, öz önce genişletilmiş biçimiyle elimize gelmiş olan çalışma da bunu gösteriyor.¹⁵ Bizim dilimizin tarihini, dilimizin bir sanat eseri meydana getirebilecek zenginliğe sahip olduğunu, tarih içerisinde bir edebiyat sanatı ortaya koyduğumuzu kısacası bir millet olarak var olduğumuzu, medeniyet yarattığımızı ispatlayan bir edebiyat tarihine ihtiyacımız vardır. Bu cümleyi yürekten inanarak söylüyorum. Burada olanların da buna inanarak bakmaları ve bu kabulü yola çıkmaları gerektiğini düşünüyorum. Burada buluşmamızın sebebi de budur. Türk milletin mensubu olarak da bir akademisyen olarak da bu bizim borcumuzdur. Bu konuda yüreğini koyanlar bence birlik olup çalışmaya başlamalıdır.

15 (ed). Nâzım Hikmet Polat (2023). *Yöntem Bilgisi Açısından Türk Edebiyatı Tarihleri*, Ankara: Kurgan Yay.

Tartışmacı: Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN

Bir edebiyat tarihi yazılabilir mi, cevap vermemiz gereken sorulardan ilkidir. Hiç kuşkusuz yazılabilir. Ama burada öncelikle belki şu soruyu da sormamız lazım: Eksiksiz bir edebiyat tarihi yazabilir miyiz? Buna kesinlikle hayır dememiz lazım. Çünkü teorik olarak en mükemmel edebiyat tarihini yazıp noktayı koyduğumuz andan bir dakika sonrasında yayımlanacak bir roman ya da bir şiir kitabı, bizim yaptığımız çalışmayı eksik hâle getirecektir. Hiç kuşku yok ki edebiyat tarihi yazılabilir. Kaldı ki edebiyat biliminin temel amacı, hocamın da ifade ettiği gibi neticede bir edebiyat tarihi yazmaktır. Edebî eleştirinin de, edebiyat sosyolojisinin de, edebiyat psikolojisinin de, edebiyat eğitiminin de temel amacı bir edebiyat tarihi yazmaktır. Bu bakımdan elbette bir edebiyat tarihi yazılabilir, diyorum.

Yine açılan konu başlıklarından bir tanesi, edebiyat tarihi tek kişi tarafından mı yoksa bir grup, bir topluluk, bir komisyon tarafından mı yazılmalıdır? Bugüne kadarki örnekler, iyi edebiyat tarihlerinin genellikle tek kişi tarafından yazıldığını gösteriyor. Bütün eleştirilecek taraflarına, kusurlarına rağmen iyi edebiyat tarihleri, tek kişinin kaleminden çıkmış edebiyat tarihleri olmuş. Komisyonlar tarafından yazılan edebiyat tarihleri de var. Ama bunlar çok fazla eleştiriye açık. Bunlardan tipik bir örnek Atatürk Kültür Merkezi'nin *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*¹⁶ adlı eseridir. Epeyce eleştirildi. Kültür Bakanlığı'nın yayımladığı *Türk Edebiyatı Tarihi*¹⁷ çok farklı bir metot geliştirmiş ol-

16 (ed). S. Tural vd. *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., 9c.

17 (ed). T. S. Halman, O. Horata vd. (2006). *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 4c.

masına, eleştirel bir yöntem uygulamış olmasına rağmen, o da eleştirildi. Bu eleştiriler oradaki bilgilerin yanlışlığından ya da kusurundan değil, iyi bir editöryal çalışmanın olmasından kaynaklanıyordu. Bu bakımdan eğer bir grup, bir topluluk edebiyat tarihini yazacaksa o zaman bence editör veya editörler grubuna çok büyük bir iş düşüyor. Ben biraz önce zikrettiğim edebiyat tarihlerinin içeriğinden ziyade editöryal çalışmanın sorunlu olduğunu düşünüyorum. Yazım kurallarından başlıklandırma ve tasnif sistemine kadar eleştirilen birçok mesele var onlarda. Biraz önce zikrettiğim iki çalışmanın gerçek manasıyla birer edebiyat tarihi olma iddiasıyla yazıldıklarını düşünüyorum. Ama hem yöntem bakımından hem de içerik bakımından çokça eleştirildiler. Demek ki yöntem sorununu ve editöryal sorunu çözmemiz lazım ki iyi bir edebiyat tarihi ortaya çıkarabilelim.

Yönlendirici: Prof. Dr. Nâzım Hikmet POLAT

Atatürk Kültür Merkezi'nin hazırladığı "Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Projesi"nde bulunmuş birisi olarak söylüyorum. İki sene sürdü onun editöryal çalışması. Beklediğimiz şuydu. Artık bundan sonra herkes âdeta tek kalem-den çıkmışçasına ilkelere riayet ederek aldığı kısmı yazacak. Ben kendi payıma riayet ettiğimi rahatlıkla söyleyebilirim. İlkelere yüzde yüz uydum ama falanca filanca yazar, tamamen ayrı ilkelerle kaleme alınmış bir çalışma gönderdi. Bu sorunlar listesini çoğaltabilirsiniz. Ama aşılamaz mı? İnsan-ınoğlunun aşamayacağı bir şeyi düşünmek insan tabiatına aykırıdır. Önce böyle düşünmek lazım ki en az hata ile bu işin içinden çıkabilelim.

Tartışmacı: Prof. Dr. Süheyla YÜKSEL

Ben bu çalışmaya gelmeden önce hazırlık yaparken Türk edebiyatı tarihlerinden öte yazılmış eski Yunan edebiyatı, İran edebiyatı, Arap edebiyatı tarihlerine de baktım. Bunlardan hareket ederek bazı başlıklar belirlemeye çalıştım. Burada mutlaka tartışılacaktır. Gördüğüm kadarıyla bunlarda önce dönem esas alınıyordu. Fakat başlangıçtan itibaren ele alınıyor: Edebiyat tarihi, edebiyat, edebî metinler. Sonra yeni bir tür ortaya çıktıysa ona ayrı bir başlık açılıyor. Daha sonra karizmatik bir isim çıktıysa, edebiyat tarihi açısından, edebî şahsiyet açısından o ön plana çıkarılıyor. Genel olarak edebiyat tarihi medeniyet tarihinin bir parçası olarak görülüyor. Bunu Faik Reşat da Şahabettin Süleyman da söylüyor.

Edebiyat tarihi kim tarafından yazıldıysa metodu onun tarafından belirlenir. Dolayısıyla burada biz bir metot belirleyemeyiz. Bizim belirleyeceğimiz metot, bir komisyon tarafından yazılacak edebiyat tarihleri için mümkün olabilir. Burada belki de en önemli nokta yazarların editörlere uyması ve editörlerin işi ciddiye almasıdır.

“Edebiyat tarihi nasıl olabilir?” diye düşünüldüğünde mesela dönem merkezli bir bakışla yazılabilir edebiyat tarihi. Burada belki daha sonraki tartışmalarımızda belirleyeceğimiz tasnifler esas alınmalıdır. Dönem merkezli bir edebiyat tarihinde hangi başlıklar olabilir? Dönemi yönlendiren siyasi olaylar veya kültürel olaylar üzerinde ne kadar durulmalıdır? Bence, Sultan Abdülhamit dönemini anlatırken o yıllardaki maarif çalışmalarını, o yıllarda yapılan kültürel çalışmaları uzun uzun anlatmak değil, sadece Sultan Abdülhamit yönetiminin dönem edebiyatını yönlendirdiğini

belirtip daha sonra ortaya çıkan edebiyattan bahsetmek lazımdır, düşüncesindeyim. Böyle bir edebiyat tarihi, çok kalabalık bir grup tarafından değil de alanında uzman olmuş kişiler tarafından hazırlanabilir.

Bundan sonra üzerinde durulması gereken sorunlardan biri de metinler konusudur. Edebiyat mademki eserlerin tarihidir, o zaman iyi eserlere bakılması gerekir. Burada karşımıza, eserlerin tespit edilmesi konusu çıkar. Eserlerin doğru düzgün tespit edilip künyelerinin çıkarılması, incelenmesi, türler, temalar ve eserlerin kendi türü içerisindeki yerinin belirlenmesi... Eğer bu noktada kalırsak, karşımıza *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*¹⁸ gibi bir şey çıkar. Bu da bir çalışmadır. Fakat düşündüğümüz edebiyat tarihinden uzaktır. Ama daha sonra yazılabilecek edebiyat tarihleri için malzeme sunabilecektir. Ben burada eserlerin tek tek incelenmesinden değil de kronoloji göz önünde bulundurulmuş bir dönem anlatılırken merkeze alınmasından söz ediyorum. Her aşamada mutlaka kronolojik sıra göz önüne alınmalı, kültür tarihimizin veya siyasi olayların, hatta askerî olayların mutlaka bir kronolojisine yer verilmelidir. Böylesi bir çalışma daha geniş bir kadroyla hazırlanabilir.

Pekiye, esere nasıl bakılacak? Hangi eserler ele alınacak? Belki şimdiye kadar gelinen noktada edebiyat tarihi için kilometre taşı olan eserler alınması doğru olabilir. Ancak *Aşk-ı Memnu*'ya bakışla *Tutunamayanlar*'a bakış aynı olmayacaktır. Az önce belirttiğim gibi bu durumda daha kalabalık bir kadro ile çalışılabilir. Böyle bir çalışma 'Yeni Türk edebiyatında edebî eserler tarihi' olabilir, diye düşünüyorum.

18 Behçet Necatigil (1960). *Türk Edebiyatında İsimler Sözlüğü*, İstanbul: Varlık Yay.

Pekiye, eseri meydana getiren bir de yazar var. Yazarlardan hiç bahsetmeyecek miyiz? *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* gibi bir kitap var elimizde... ‘Yeni Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü’ hazırlanabilir ve bu da bir kaynak eser olabilir. Ama bunu edebiyat tarihi olarak düşünemem.

Edebiyat tarihinde yazarlar, hiyerarşik bir sıraya göre değil de verdikleri eserler kadar yer almalıdır. Burada öneri olarak tür merkezli bir çalışma yapılabileceğini düşünüyorum. Türk romanı tarihi, Türk şiiri tarihi gibi...

Bu arada birtakım problemlerle karşılaşacağız. Bunlardan biri edebî tartışmalardır.

Yeni bir başlık açmak açısından, edebiyat tarihinde bütün isimlere ve bütün eserlere yer verilecek mi, konusu da önemli bir soru işaretidir. Yani edebiyat tarihinde herkes yer almalı mıdır?

Yeni bilgiler bu edebiyat tarihine nasıl yerleştirilecek? Hâlâ *Karabibik* Anadolu’ya açılan ilk eserdir, bilgisini tekrar ediyoruz. *Türkmen Kızı* hâlâ edebiyat tarihlerinde yer almıyor. Bence bunların üzerinde de konuşmak lazım. Sonra yeni Türk edebiyatını hangi tarihten başlatacağız? Hangi zamana kadar getireceğiz? Bence bu da bir soru başlığı olmalıdır.

Yönlendirici: Prof. Dr. Nâzım Hikmet POLAT

Çoğunlukla Türkiye sınırları içerisindeki veya hadi biraz genişletelim, Osmanlı sınırları içerisindeki Türk edebiyatını düşünüyoruz. Böyle bir Türk edebiyatının tarihi yazılabilir mi, sorusunu tartışıyoruz. Diğer Türk bölgelerini de hesaba katarak bütün Türk halklarının edebiyat tarihini yazabilir miyiz? Atatürk Kültür Merkezi’nin iddiası bu idi ve başarıldı.

Bugün sevinerek idrak ediyoruz ki Türk coğrafyasının fertleri “Türkçenin bütün lehçeleri, eğer edebî mahsulleri varsa aynı derecede bizimdir,” görüşüne sahip. Bu çok iyi bir gelişmedir ve günümüz Türk aydını bunu mutlaka değerlendirmek zorundadır. Keşke günümüzde bir Ziya Gökalp olsa ve toparlayıcılığıyla aydınlarımızı yönlendirse... Bugün artık Türk dünyasının edebî verimlerini eşzamanlı olarak ele alan edebiyat tarihi yazımını başarmalıyız; değilse ortaya ders notu çıkar.

Tartışmacı: Dr. Öğr. Üyesi Cafer GARİPER

Öncelikle bilmemiz gereken şudur: Mükemmel bir edebiyat tarihi yazmak mümkün değil. Ama iyi bir edebiyat tarihi yazma ya da mükemmele yakın bir edebiyat tarihi yazma hedefimiz olmalıdır. Önce tartışacağımız maddeleri belirlemeli ve bunların üzerinden yürümeliyiz.

Yani edebiyat tarihi yazmaya kararlı mıyız? Buna karar verdikten sonra yöntem tartışmaları yapılabilir. Sınırlar nasıl belirlenecek, tartışılmalıdır. Tek kişi mi yazacak, 40 kişi mi yazacak, tartışılmalıdır. Editöryal çalışma tartışılmalıdır. Editör oldukça güçlü olmalı ve bence geniş bir kadro olmalıdır. Yoksa bu edebiyat tarihi sağlam bir şekilde tamamlanamaz diye düşünüyorum.

Kısacası bence bu aşamada yapılacak iş tartışma maddelerinin belirlenmesidir. Yoksa tartışmamız çok dağılacak. Yani önce varsayalım edebiyat tarihi yazılmalı mı, buna karar vermeliyiz. Ondan sonra yöntem, ondan sonra zamanlama. Bundan sonra sınıflandırma. Bundan sonra kim/kimler tarafından yazılacak?

Tartışmacı: Prof. Dr. Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH

Bu çalıştay “Bir edebiyat tarihi yazılmalı” ön kabulünden yola çıkmıştır. Biz bir yeni Türk edebiyatı tarihi yazma çalışması yapmayı düşünüyoruz. Yani 19. yüzyıl başlarından bu güne kadar süren Türk edebiyatının tarihi.

Şimdi yöntem belirlemeye çalışmalıyız. Öğleden sonraki tartışmamızda Prof. Dr. Ahmet Bozdoğan Beyin sunumuyla dönemlerin tasnifi ve isimlendirmesi konusunda tartışacağız. Ama şimdi daha çok “Yeni Türk edebiyat tarihi nasıl yazılmalı?” sorununu tartışmalıyız. Sonra tek kişi mi yoksa bir ekip hâlinde mi yazılmalı? Burada bir araya geldiğimize göre bir ekip olarak çalışma konusunda da başlangıç yapılmış demektir aslında. Bu aşamada o zaman editörün yetkileri ve görevleri konuşulmalı. Yani editör sadece dil bakımından bir düzeltmen olarak mı var olacak bu işin içerisinde? Yoksa aynı zamanda bir edebiyat tarihçisi olarak da müdahale edebilecek mi? Ve yazarlar bu duruma nasıl bakacak? Mesela monografilerle mi gideceğiz, genetik metodu mu kullanacağız? Ben bunları düşünmeye geçmeliyiz diye düşünüyorum. Sonra metne ne kadar yer vereceğiz? Acaba eser değerlendirmeleri sırasında kullanılacak alıntılarla yetinilmeli mi? Yoksa bu edebiyat tarihinin antolojik bir niteliği de olmalı mı? Artık ‘yazılabilir mi, yazılmaz mı’ gibi sonuçsuz tartışmalardan daha kritik sorulara geçmeliyiz. Yazalım diye başladık ve buradayız.

Tartışmacı: Prof. Dr. Halim KARA

Aslında kendimizi kötü hissetmeyelim. Benzer tartışma, başka ülkeler ve kültürlerde edebiyat tarihi yazmaya çalışan meslektaşların da temel sorunlarıdır. Bunun temel nedeni

de 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başı ve onların inşa ettikleri söylemler, anlatılar, varsayımlar, modeller, biçimler adına ne dersiniz deyin, bunlar. Köprünün ötesine geçecek miyiz, geçmeyecek miyiz biraz belki onları düşünmemiz gerekiyor. Çünkü onların kurduğu bir anlatı ve söylem var. Yazdıkları, sundukları edebiyat tarihi modelleri var, daha sonra konuşacağız ama dönemleştirmeleri var, tasnifleri ve kategorize etmeleri var. Bence Türk edebiyatı tarihi yazılabilir ama şu şekilde yazılabilir. 21. yüzyılda biz Türk edebiyatını edebiyat metinlerini nasıl çalışıyorsak o şekilde yazılmalı. Yani Prof. Ahmet Hamdi Tanpınar *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*'ni yazarken nesiller modelini kullanmış mesela. Prof. Dr. Mehmet Kaplan Hoca da Tanzimat ve Servet-i Fünun edebiyatlarına bakarken benzer şekilde nesiller üzerinden gidiyor. Önce karar vermemiz lazım. Bizim konuştuğumuz şeyin adı da var. Edebiyatın soy kütüğü... *Orhun Yazıtları*'ndan günümüze kadar o soy kütüğünü çıkarmaya çalışıyoruz. Tahkiye odaklı bir edebiyat tarihi, bütüncül, işte Tanzimat'tan günümüze kadar kuşkusuz teleolojik bir edebiyat tarihi mi yazacağız? Yoksa başka modeller de var. İşte o modeller. Fransız edebiyat tarihi. İngilizce yazılan yeni Fransız edebiyat tarihi. Böyle daha ansiklopedik, daha esnek, daha parçalı yapısı olan bir edebiyat tarihi. Burada Hülya Hocanın çıkışından anladığım kadarıyla biz Türkiye odaklı bir edebiyat tarihi yazmak istiyoruz. Bence bundan sonra düşünmemiz gereken nasıl yapılandıracağımız? Tartışmamız gereken ikinci konu da şöyle... Dönemleri, yazarları tartışırken neleri içeri alacağız, neleri dışarıda tutacağız. İster istemez dışarıda bırakacaklarımız olacak, onlara karar vereceğiz. Dışarıda kalırken

niçin dışarıda kalacaklar? İçeridekiler niçin içeride olacaklar? Bunları gerekçelendirmemiz lazım.

Bence son zamanlarda yazılan edebiyat tarihlerinin en temel sorunu budur. Bir çerçeve sunmuyorlar bize, bakışlarını sunmuyorlar. Dolayısıyla yöntem önemli... Yaptığı işe bakıyorsun tematik gidiyor, sonra türe geçiyor. Bunları gerekçelendiren editöre, komisyona çok büyük bir iş düşüyor. Burada ekibin uyumlu olmasının ve uyumla çalışmasının çok önemli olduğunu düşünüyorum. Uzunca bir girişle çerçeve kurulup onun üzerinden gidilebilir.

Ben şuna da çok önem veriyorum. Gerçekten 21. yüzyılda Türk edebiyatını nasıl öğretiyoruz, edebiyat metinlerini nasıl tartışıyoruz, hangi yöntemleri kullanıyoruz? Kültür Bakanlığı'nın hazırladığı *Türk Edebiyatı Tarihi*'nde Prof. Dr. Orhan Okay Hocaya Tanzimat dönemini yazdırmışlar. Orhan Okay Hoca büyük bir ihtimalle bu maddeyi 50 yıl önce yazmıştır. Biz Tanzimat dönemine bu şekilde mi bakıyoruz? Bunları düşünmemiz gerekiyor.

Yine Türk dünyası edebiyat tarihlerinde yer alan bir sordundan bahsetmek istiyorum. *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi* diye ortaya çıkan aslında bir Türk edebiyatı tarihidir. Bu çalışmada Özbek edebiyatına on sayfa yer verilmiş. Bütün hayatını Özbek edebiyatına vermiş bir kişiye Özbek edebiyatı için on sayfa yazacaksınız denmiş, o da on sayfa yazmış. Yani Sovyetlerin ötekileştirdiği gibi biz de Türk Dünyası halklarını ötekileştirmişiz. Kırgızistan'ın yazılı edebiyatı 20. yüzyılın başlarından başlatılıyor. Bazıları da 19. yüzyılın sonlarından başlatıyor. Şimdi bu örnekte olduğu gibi hacim itibarıyla sen de 10 sayfa, sen de 10 sayfa yazacaksın demek de başka bir sıkıntı. Eski Anadolu Türkçesi döneminden bugüne kadar

Türkiye’de Türkiye Türk edebiyatına dört cilt verilmiş. Buna karşılık tek bir cilt, bütün Türk dünyası edebiyat tarihine ayrılmış. Modern edebiyat tarihleri verilmiş.

Tartışmacı: Prof. Dr. Yüksel TOPALOĞLU

Fuad Köprülü’nün edebiyat tarihi ile ilgili değerlendirmelerinde kullandığı bir ifadesi var: “Metot her kilidi açan sihirli bir anahtar değildir.” Gerçekten de bir edebiyat tarihini tek bir metoda bağlı kalarak ortaya koymak mümkün değildir. Bunun yerine edebiyat tarihimizi, tarihî süreci, arka planı, yazarları, eserleri, yazarlar ve eserler arasındaki etkileşimi, tesirleri gören çoğulcu bir yöntemi esas alarak yazmak lazım. Tanpınar’ın *19. Asır Türk Edebiyatı*’nda yaptığı gibi, Akyüz’ün *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*’nde olduğu gibi, mutlaka edebiyatın arka planının da anlatılması gerektiği kanaatindeyim. Edebiyat tarihini kişileri mi yoksa türü mü dikkate alarak yazmak lazım, tartışılması gerekiyor. Her hâlükârda az önce ifade ettiğim çerçeveye dayalı yani devri, şahsiyeti, eseri gören bir anlayışla bu edebiyat tarihinin yazılabileceğini düşünüyorum. Son bir nokta ise yeni edebiyat kavramlarının Batı kaynaklı olmaları dolayısıyla bizim edebiyatımızda çok ciddi bir kavram kargaşasının olduğunu ve bunlar üzerinde de düşünmemiz ve fikir birliği içinde olmamız lazım, diye düşünüyorum.

Tartışmacı: Doç. Dr. Nuri SAĞLAM

Edebî metinleri değerlendirirken nasıl bir yöntem kullanmalıyız? Aslında tartışmamız gereken budur. Edebiyat tarihinin mutlaka çerçevesi kurulmalı ve sınırları belirlenmelidir. Mesela çeviri metinlerin bugün bizim çağdaş

edebiyatımızın durumunu ortaya koyması, fotoğrafını çekmesi mümkün mü? Bu konuda neler yapılmış? Bir edebiyat tarihi çalışması yaparken çeviri metinlerden ne kadar istifade edeceğiz? Yani Türk edebiyatında başka dillere çevrilen metinler o edebiyatlarda nasıl karşılık görmüş? Bunların da tespit edilerek edebiyat tarihi çalışmalarında değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Biz şimdiye kadar daha çok çağdaş edebiyatlardan çeviriler yaparak kendi türlerimizi zenginleştirmeye çalışmışız. Ama bunların ağırlığını görmek için, neler yapabildiğimizi görmek için bizim edebiyatımızdan başka edebiyatlara yapılmış çevirilere de bakılmalı.

İkincisi, bugün edebiyat tarihçisini bekleyen en önemli zorluklardan bir tanesi de dünyada meydana gelen değişmeler. Biraz önce Prof. Dr. Nâzım Hikmet Polat Hoca da aslında bu konuya dikkat çekti. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra Türk dünyası ile ilişkilerimiz güçlendi. Çağdaş Türk Lehçeleri bölümleri açıldı. Yurt dışına gidip doktora yapan insanlar oldu. Oradaki edebiyatları oradaki yazarları daha yakından tanıma fırsatı bulduk ve bu çalışmalar şimdi de hızlı bir şekilde devam ediyor. Bunların bugün yazılan Türk edebiyatı tarihindeki yeri ne olacak? Yani sınırlar derken aslında kastettiğim hususlardan biri de buydu. Yine bazı kavramlar var. Türk edebiyatı, Türkiye edebiyatı gibi kavramlar. Şimdi ayrıntıya girmek istemiyorum. Ama bugün bir 'modern edebiyat tarihi' yazılacaksa bu kavramların içini doldurmak gerekiyor.

Tartışmacı: Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

Türkiye'de azınlıklar var. Yıllardır, asırlardır burada yaşıyorlar ve bunlar zaman zaman kendi dillerinde, bazen

kendi alfabelerinde ama Türkçe metinler ortaya koymuşlar ve çoğu edebiyat tarihi çalışmaları bunları görmezden gelmiş. Ya da Türkiye içerisinde olan ve bizim milletimizi yakından ilgilendiren bazı olaylar başka dillerde de anlatılmış. Yani bizim mekânımızda gerçekleşen olaylar başka dillerde anlatılmış. Mesela 6-7 Eylül olaylarını düşünelim. Bizim yazarlarımız da bu olaya bakmış, yabancı yazarlar da bizdeki azınlıklar da... Mesela Yunan edebiyatında bununla ilgili 20'nin üzerinde roman yazılmış, birçok hikâye yazılmış, tiyatro metinleri oluşturulmuş. Biz bunları görecektir miyiz, görmeyecek miyiz? Göreceksak bunların sınırları ne olacak? Aslında bunları tartışmak da gerekiyor. Bunları tartışırsak bugün en doğru yöntemi, Türk edebiyatı yazımı için en doğru yöntemi tespit etmeye yaklaşırız diye düşünüyorum.

Tartışmacı: Prof. Dr. Dilek ÇETİNDAS

Abdullah Hocamla benzer kaygıları taşıyorum ben de. Osmanlı karma bir toplumdur, bunu biliyoruz ve Osmanlı'nın içerisindeki Ermeniler, Ermeni harfli Türkçe metinler, romanlar yazdılar. Yine Karamanlı Türkçesiyle de romanlar yazıldı. Tanzimat romanını araştırırken birdenbire akışa aykırı kullanımlar görüyoruz. Ahmet Mithat'ın romanıyla Sami Paşazade'nin romanı birbirinden çok farklı örneğin. Ahmet Mithat için her ne kadar meddah üslubu kullanıyor desek de ve bunu bizim geleneğimizde bu anlatı tarzı vardı diyerek geleneğe bağlasak da burada bizden olmayan bir şeylerin varlığı dikkat çekiyor. Son zamanlarda Vartan Paşa'nın *Boşboğaz Bir Âdem*¹⁹ romanı gibi Ermeni

19 Hovsep Vartanyan (2017). *Boşboğaz Bir Âdem*, çev. M. Cankara, İstanbul: Koç Üniv. Yay.

harfli Türkçe metinlerden bazı çeviriler yapılıncaya anlıyoruz ki biz edebiyat tarihlerinde bunları görmezden gelmiştik. Bunların oluşturduğu boşluk büyük. Tanzimat romanını anlamak noktasında da bizim için sıkıntı oluşturuyor. Bir tarafta evet Fransız edebiyatı ya da melodramları takip eden bir çizgi var, bunu anlamlandırabiliyoruz. Fakat o meddah tarzı anlatım nereden ne zaman geldi? Bu boşluğu da aslında Ermeni romanları ya da o alfabeyle Türkçe yazılan romanlar dolduracak gibi görünüyor. Ama bunu ihmal ediyoruz.

Bence ikinci problemimiz tefrika problemi. Yani realist romana geçişi *Sergüzeşt*'le başlatmak başka, tarihi 1888... tefrikada kalan *Sefile* ile başlatırsak başka bir realist roman gerçeğinden söz ediyor olabiliriz. Halit Ziya 1886'da tefrika etmeye başlamış romanı. Yani *Sergüzeşt*'ten iki yıl önce. Ama tefrikada kaldığı için biz onu çok başka bir dönemin içerisinde değerlendiriyoruz. Bunlar nasıl konumlandırılacak? Tefrikaların yayınlanma problemini nasıl çözeceğiz? Sadece basılmış eserler üzerinden hareket ettiğimizde edebiyat tarihi ile ilgili ciddi boşluklar oluşacağı kanaatindeyim.

Tartışmacı: Prof. Dr. Günil Özlem AYAYDIN CEBE

Yöntem konusunda şimdiye kadar parça parça söylenenleri toplamak istiyorum. Bir süredir edebiyat tarihi üzerine çalışıyorum. İki yıldır “Türkiye’de Edebiyat Tarihçiliği” adında bir yüksek lisans dersi de veriyorum. Bunu konuda bir yazı da yayımlamıştım.²⁰ Biz sonuçta bir siyasi

20 Günil Özlem Ayaydın Cebe (2021). “Milliyetçilikten Küreselciliğe Edebiyat Tarihi Yazımı”, *Edebiyat Sosyolojini Güncel Kılmak*, ed. A. Şeker, E. Özcan, Ankara: Nika Yay., 183-204.

tarih yazmadığımız için her şeyden önce bazı noktalarda genellemeler yapmak zorunda kalacağız ve indirgemeye başvuracağız. Bu işin doğasında var. Siyasi tarih yazımında da var. Bu çalıştay için özellikle İngiliz edebiyatı tarihlerine bakmak istedim. İngiliz edebiyatı tarihi yazımının da siyasi tarih etrafında geliştiğini gördüm. Arka planda edebiyat sadece estetik bir alan değil, ekonomik ve siyasi güçle orantılı olarak adından söz ettiren bir alan. Aslında bir kültürel sermaye olsa da doğrudan ekonomik sermaye ve siyasi sermaye ile de ilişkili bir alanda oynuyorsunuz.

Edebiyat tarihi yazımındaki yöntemler edebiyat eleştirisinin yöntemleri ile paralel gidiyor. Mesela 19. yüzyılda romantizmle birlikte -aslında bugün hâlâ bizde etkisini sürdüren- yazarın, şairin kişiliğinin önem kazandığı bir edebiyat akımı başladığında, edebiyat tarihi yazımı da oraya doğru evriliyor. Biyografik metotlara başvuruluyor, edebiyat tarihine büyük şahsiyetlerin edebiyatı olarak yaklaşma yöntemi kullanılıyor. Tabii ki bunda milliyetçiliğin de etkisi var. Dolayısıyla milliyetçiliğin ortaya koyduğu romantik bakış, aslında edebiyat tarihinin hâlâ sınırlarını da yöntemini de büyük ölçüde belirliyor. Bunun sakıncalı olup olmadığını eleştirilir, eleştirilmez; bu, başka bir mesele. Ama bizim bu farkındalıkla işe başlamamız gerekiyor.

Romantizm sonrasında şunu da görüyoruz: 20. yüzyıl dönümünde Yeni Eleştiri geliştiğinde daha metin odaklı bir edebiyat eleştirisi var. O zaman şahsiyetlerin yerine edebî metinleri ön plana çıkarmayı deneyen bir tarih yazımı var. Sonrasında Alımlama Estetiği, okur merkezli görüşlerin ortaya çıkması, daha farklı bir bakış getiriyor. Ama şunu da görüyoruz: Metne odaklı kuramlarda bile aslında kuramcılar dönüp dolaşıp edebiyat tarihi hakkında da bir şeyler

söylemişler. Edebiyat tarihleri geliştikçe mesela yapısalcılık ve ondan sonra postyapısalcılık gibi kuramların bakış açıları da devreye giriyor. Dolayısıyla nereden nereye gelmiş oluyoruz? Daha çizgisel, ilerlemeci mantıkla, determinist mantıkla yazılmış edebiyat tarihlerinden günümüzde daha parçalı edebiyat tarihlerine, çeşitliliği bir şekilde kucaklayan, bünyesine katan, bundan erinmeyen bir edebiyat tarihi yazımına geçiyoruz.

Hem dünyada hem Türkiye’de belli bir döneme kadar ya tek ya da az sayıda çift yazarlı edebiyat tarihleri görüyoruz. Çoğu tek yazarlı. Türkiye’de 2000’lerden sonra editörlü, her bölümün farklı bir uzman tarafından yazıldığı edebiyat tarihi yazımına geçmişiz. Yani orada siz her ne kadar bir yöntem, bir tavır belirlemeye çalışsanız da -zaten sizler de burada tecrübelerinizi deminden beri paylaşıyorsunuz- içeride neler olup bittiği ile hangi niyetlerle yola çıkıldığı arasında her zaman bir uyum olmayabiliyor.

Dünyada da genel gidiş, editörlü edebiyat tarihi yazımına doğru aslında. Latin Amerika edebiyatının tarihini yazma projesiyle, yüzlerce araştırmacı bir kıtanın edebiyat tarihini yazmaya kalktılar. Yazdılar da. Aynı projenin devamı olarak Avrupa’nın edebiyat tarihini yazdılar. Biz burada, daha az sayıda kişiden oluşan bir ekip olarak kalkıp da bütün her şeyi başaramayacağız. Zaten edebiyat eleştirisinde de bu yoktur. Bir metin okuruz; o, okumalardan bir tanesidir. Başka biri gelecektir, başka türlü okuyacaktır. İşin güzelliği de burada biraz. Ortaya koyacağımız şeyin tam anlamıyla kapsayıcı, meseleyle ilgili her şeyi tüketici olamayacağını, homojen olamayacağını baştan kabul edersek, umduğumuzdan daha heterojen, daha parçalı bir sonuçla karşılaşma olasılığını hesaba katarsak diyaloga

daha açık bir yaklaşım benimseyebiliriz. Eksik, evet, olacaktır. Ama biz bunu biliriz, bunu başkasından önce biz tartışarak işe koyuluruz, bu da bizim güvenimizi sarsmaz. Çünkü edebiyat tarihi yazımının doğası böyle diye savunabiliriz. Gerçekten, iki yüz yılı aşkın bir edebiyatın tarihi için tek bir yöntem üzerinde ısrar etmenin sağlıklı olacağını düşünmüyorum ben.

Tartışmacı: Prof. Dr. S. Dilek YALÇIN ÇELİK

Yöntemi konuşuyoruz ama yöntemle birlikte aynı zamanda yaklaşımımız nasıl olmalı, bunu da konuşmamız gerekir? Şu ana kadar yapılan konuşmalardan iki tane somut sonuç çıkardım. Birincisi, evet bir edebiyat tarihi yazılabilir. Hatta yazılmalıdır. Artık bunu bir sonuç maddesi olarak ortaya koyabiliriz. Benim çıkardığım ikinci sonuç, bunu tek bir kişi de yapabilir, bir grup da yapabilir. Ama grup yapacaksa mutlaka çok iyi bir editöryal çalışma olmalı.

“Edebiyat tarihi edebiyatın tarihi olmalıdır,” diye bir cümle var. Bu cümle ilk başta biraz cazip gibi durmakla birlikte çok da uygulanabilirliği yoktur. Buradan hareketle “Edebiyat tarihinde neler olmalıdır?” sorusuna cevap verebiliriz. Evet, edebiyat tarihi her şeyden önce eserlerin tarihidir. Ama o eseri meydana getiren müesseseler ve çevre var. Zaten metot da bununla ilgili. Dolayısıyla mesela yazılacak edebiyat tarihinde biyografilere ne kadar yer verilmelidir. Öncelikle belki bu soruya cevap aramalıyız, bunu tartışmalıyız. Ben bu konuda kendi kanaatimi hemen ifade edeyim. Elbette biyografiye yer verilmeli. Çünkü yazardan bahsetmezsek ortaya konulan eserin bir anlamı olmaz. Yani “İstiklal Marşı”nı değerlendirirken Mehmet Âkif’in kimliğini,

dünya görüşünü bilmiyorsak yazacağımız metin bir deneme olmanın ötesine geçemez.

Edebiyat tarihinde herkes yer almalı mı? Bu soruya elbette ‘hayır’ cevabını vermek gerekir. Özellikle Türk edebiyatı üzerine konuşurken, Tanzimat sonrasında, hele hele Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında yüzlerce, binlerce yazar olduğunu, onların on binlerce eseri olduğunu düşünenecek olursak, herkesin edebiyat tarihine girmesinin mümkün olmadığını söyleyebilirim. Burada nasıl bir sınırlama koymalı bunun üzerinde durmalıyız. Aynı zamanda edebiyat tarihinde metin örneklerine yer verilmeli mi? Bence yazara yer verilmeli, ama metne yer verirken iş çıkırından çıkabilir. Belki bir 50 ciltlik hatta bir 100 ciltlik Türk edebiyatı tarihi yazarsak orada metinlere yer verilebilir. Ama böyle iki-üç ciltlik bir edebiyat tarihinde metinlere yer vermenin işi edebiyat tarihçiliğinden ziyade antoloji çalışmasına dönüştüreceğini düşünüyorum. Bir sınır koymak çok zor elbette ama ilkesel olarak mümkün olduğunca metinden kaçınmaya çalışmalıyız.

Biz Türk edebiyatının Türkiye’deki sahasının edebiyat tarihini mi yazacağız? Yoksa diğer coğrafyaları da dikkate alacak mıyız? Eğer büyük bir Türk edebiyatından bahsedeceksek yani İngiliz, Alman, Fransız, Rus edebiyatıyla yarışacak bir edebiyat tarihi ortaya koyacağız iddiasında isek, bu başka bir şey.

Son olarak ilk romanımız, ilk hikâyemiz gibi klişe bilgileri yenilemeliyiz. Yeni bir edebiyat tarihi yazılırken bu yeni bilgiler de mutlaka kullanıma sokulmalıdır. Öğleden sonraki konuşmada da ifade edeceğim ama yeri gelmişken söylemiş olayım. Akademi âdeta ÖSYM’de soru hazırlayanlara

tabi tutulmuş gibi. Sanki biz Millî Eğitim'e bağlıyız. Hâlbuki bilimsel hayatı biz yönlendirmeliyiz. Yani akademi yönlendirici olmalı, bizden görüş alınmalı, bize uymalılar. Bunu sağlamalıyız.

Tartışmacı: Prof. Dr. Günil Özlem AYAYDIN CEBE

Biyografiler yer almalı mı, metinlere ne kadar yer vermeliyiz? Burada bence dikkat etmemiz gereken bir nokta daha var. Yazar da kendi döneminin sosyal, siyasal koşullarıyla çerçevelenmiş bir insan. Biz bugünkü gibi düşünüyoruz. Kitap, kitapçıdan aldığımız gibi iki kapak arasında bize geliyor, işte roman olarak, filan olarak yazıldı diye düşünüyoruz. Ama aslında yine edebiyat araştırmacıları olarak biz biliyoruz ki durum çok daha kaotik. Aynı eser ya da tür için birbirinden farklı isimlendirmelerin olduğu bir yüzyılla uğraşıyoruz. Mesela eser kitap hâline gelene kadar çok çeşitli aşamalardan geçiyor ve bunlara etki eden birçok şey var. Hangi romanın çevrileceğine, ne tür konuların popüler olduğuna karar verenler var. Dolayısıyla aslında yazarın da çevirmenin de ne yapacağını etkileyen bir piyasa var. İşin mutfağı yani. Bu konudaki çalışmaların sayısı her geçen gün artıyor. Benim de bazı çalışmalarım var. Üretim ilişkilerine daha fazla dikkat etmeye başladık. 19. yüzyılda, günümüze çok benzer kapitalist bir dünyanın, artık devletin bütün tekeline, denetimine ve sansürüne rağmen el değiştirmiş hamilik ilişkilerinin olduğunu görüyoruz. Yani artık hami okur oluyor, eğitimli kişiler oluyor; yazarlar birbirlerini okuyor. Süreli yayınlar, üretim ortamları... Kitapların örneğin abonelik sistemiyle fasikül fasikül yayımlanması bile aslında içeriği etkiliyor. Çok bilinen bir örnek Ahmet

Mithat... Tefrika yapıyor, harıl harıl yazıyor. Bu tefrikalar aslında dergileri, gazeteleri sattırmak için bir yöntem. Dolayısıyla biraz daha çalakalem yazıyor. Bazen isimleri unuttuyor, olay örgüsünde kopukluklar oluyor. Ama biz onun kitap hâline getirilmiş biçimiyle uğraşıyoruz ve o bütünlüğü arıyoruz. Belki yöntemimizi belirleyecek şey de edebiyatın bu ortaya çıkış koşullarını daha sosyolojik bakarak değerlendirmek. Basılı kültürde neler oluyor bitiyor, onun acaba aktörleri bu edebiyat metninin, edebiyat olayının ortaya çıkmasında ne kadar etkililer? Bunları da bence düşünmemiz lazım.

Tartışmacı: Prof. Dr. Gökhan TUNÇ

“Tarih yoktur tarihçi vardır,” ifadesi gibi bence önemli bir soru da edebiyat tarihinin edebî bilinç olarak nasıl bir inşa süreci geçireceğidir. Bu anlamda ben, tekil ve editöryal olarak hazırlanmış edebiyat tarihlerinin farklı işlevleri olduğunu düşünüyorum. Tanpınar gibi tekil örnekler çok değerli tabii. Yani her cümlesinden neredeyse -biraz abartı olacak ama- kitap boyutunda bir çalışma çıkacağını düşünüyorum. Hatta çok yağmalanıyor diye de düşünüyorum.

Burada benim ön plana çıkarmak istediğim konulardan biri, editörlerin kim olacağıdır. Editör mü olacak, editörler mi olacak? Editörlerin yetkisinde sınırlar ne olacak? Bunların hepsinin edebî bir bilinçle oluşturulması gerekiyor. Buradaki önemli noktalardan biri de güncel kuramlar, yaklaşımlar... Bunlar ister istemez editörün, editör yardımcılarının ve yazarların bakışında belirleyici olacaktır.

Öncelikle edebiyat tarihi, doğal olarak eserlerin tarihi, edebî metinlerin tarihi olmalı diye bir görüş var. Ama bu

bir söylemden ibaret, çok fazla uygulanabilirliği yok gibi. Yazarların seçiminin de çok önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü yazarların bu bağlamda belirli bir okur protokolü, okuma kontratı vardır. Burada da yazarların bir kontratı olmalı bence. Yani editörün, editöryal ekibin bir bakış açısı var. Bir protokol ile metinlerin devrin protokollerine uygunluğunun belirlenmesi gerekiyor. Yeni bakış açılarının, kuralların, yaklaşımların burada özellikle kitap oluşturma aşamasında ön plana alınması gerektiğini düşünüyorum.

Yönlendirici: Prof. Dr. Nâzım Hikmet POLAT

Yöntemden kastımızın ne olduğunu iyi açıklamak gerekiyor. Belirli bir yöntemi esneklik bırakarak okuyan herkese sunabiliriz ve bunu yaparken de bir taraftan tarihî kırılmaların kültürel hayat üzerindeki yönlendiriciliğini diğer taraftan da edebî kültürü dengeli bir şekilde nasıl verebiliriz, bunu düşünmemiz gerekiyor.

Edebî metin zaten kendisi belirleyicidir. O mecbur kılar sizi. Dışına çıktığınız zaman yaptığınız işten siz de memnun olmazsınız. Yapılması gereken edebî olayları esas alıp onların üzerine düşmüş toplumsal gelişmeleri, fikir iklimini tespittir.

Bir başka hususa temas edeyim. “Edebiyat tarihi, edebî metinlerin tarihi olmalıdır.” Bence de bu çok güzel bir cümle. Belki tecrübelerden dolayı edebiyat tarihi tarih olmaktan çıksın ve edebiyat merkeze alınsın diye söylenmiş bir cümledir. Fakat bu tarihi reddetmek anlamında kullanılırsa, sosyolojiyi, hele hele felsefeyi reddetmek anlamında kullanılırsa çok zararlı olabilir. Edebiyat tarihini bir laf yığınının tarihi hâline getirebilir. Farkında olalım olmalıyım,

her türlü edebî metnin arkasında bir felsefi düşünce vardır. Biz kendimizi felsefeden anlamayan birileri olarak nitelendirsek de, yazarı öyle nitelendirsek de onun arkasında mutlaka gelenekten gelen bir felsefi düşünce tarzı vardır. Bu itibarla felsefi kaynak, birikim olmadan edebiyat tarihi olmaz. Günümüz edebiyatı için hangi dilin, milliyetin edebiyatını ele alırsanız alınız, sosyolojiyi işin içinden çıkardığınız takdirde iyi bir edebiyat tarihi ortaya çıkamaz. Bu itibarla edebiyatı toplumsal hayatın dışında bir fanusa alarak incelememek meselenin gerekliliklerinden birisidir.

Bir başka şey, biyografiler. Ahmet Mithat Efendi'nin yaşamından hiç bahsetmeyeceksek bazı metinler ister istemez havada kalabilir. Ama "Ahmet Mithat Efendi'nin hayatını romanlaştıralım sonra edebiyat tarihine alalım," gibi bir kanaat de yanlıştır. Çünkü o başka bir ihtiyaçtır, edebiyat tarihi ise başka bir ihtiyaç.

Edebiyat tarihi ister istemez zirve şahsiyetleri hesaba katmadan yazılamaz. Pekiyi, dağın etekleri? Eğer edebiyat medeniyetin bir cüzü ise, bunu ikinci derecedeki şahsiyetlerin yazdıkları daha iyi yansıtır. Çünkü kurmacadan çok gördüğüne, yani aşkın olana değil, reel olana daha yakın durur onun zihniyeti. Bundan dolayı ister istemez gördüğünü yazmaya çalışır. Gördüklerinden hareket edince de toplumun fotoğrafı kendiliğinden edebî eserde yer alır. Bu itibarla zirve şahsiyetleri almak, ikincil, üçüncül derecedeki şahsiyetleri ihmal etmek anlamına gelmemelidir.

Tartışmacı: Prof. Dr. S. Dilek YALÇIN ÇELİK

Biz bu edebiyat tarihini kime yazacağız? Kim için yazacağız? Benim için en önemli sorulardan biri de bu. Biz

bu edebiyat tarihinde kendimizden önce gelen hocalarımızı takip edeceğiz. Bana göre çok büyük üç hoca vardı. İlk Mehmet Fuad Köprülü'dür. Fuad Köprülü'nün aşıldığını düşünmüyorum. Açık konuşmak gerekirse onun ilkelere hâlâ devam ediyor. İkincisi Ahmet Hamdi Tanpınar, Fransız ekolünden geliyor. Üçüncüsü İnci Enginün Hoca, İngiliz ekolü.²¹ Şimdi biz bu hocaların izinden mi devam edeceğiz yoksa daha başka bir bakış açısı mı getireceğiz?

Bizim edebiyat tarihlerimizin hepsi siyasi yazıldı. Adlandırmalarımız, Servet-i Fünûn hariç hepsi siyasi. Tanzimat da, Milli edebiyat da, Cumhuriyet de... Hepsi siyasi. Ve biz bu siyasi adlandırmalar sonucunda da siyasi düşünen bir nesil yetiştirdik ve kutuplaştık. Yani Âkif çalışırsam böyle, Peyami Safa çalışırsam şöyle diye bölündük.

Daha sonra yazarları nereye koyacağız? Mesela Abdülhak Hâmit, 1937'de ölmüş. Şimdi nereye koyacağız onu? Ya da türler üzerinden bir çalışma mı yapacağız? Eğer öyleyse İngiliz ekolünden mi yoksa Gürsel Aytaç Hocanın *Çağdaş Alman Edebiyatı*²² gibi, akımlar üzerinden mi gidelim.

Şöyle bir ayırım da yapılabilir. Yazma, eserler, basma eserler ve dijital edebiyat diye bir ayırım da yapılabilir. Yani bana kalırsa bir edebiyat tarihi yazılacaksa bir mikro tarih/alan belirlenmeli. Mikro alan, makro bakış iyi olur diye düşünüyorum. Yani diyeceğiz ki Lale Devri'nden Serveti Fünûn'a kadar getiriyorum. Hepimiz o zaman aralığını çalışacağız. Dergiciliği, gazeteciliği, türleri, yazarları, şairleri,

21 İnci Enginün (2001). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yay.

İnci Enginün (2006). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yeni Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yay.

22 Gürsel Aytaç (1983). *Çağdaş Alman Edebiyatı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay.

birinci derecesi, ikinci derecesi filan hepsini. Hatta sadece yeni edebiyatçı olmayacağız. Aramızda Divan edebiyatçısı da olacak, sosyoloji hocası da olacak, tarihçi de olacak. Yani biz aslında kendimizi biraz daha aşır o tarih aralığında kim varsa alacağız.

Bence şunu da tartışmamız gerekiyor. Geleneği devam ettireceksek eğer, Köprülü'ye ne ekleyeceğiz, onu nasıl geçeceğiz? Ya da Tanpınar'ın ilerisine nasıl geçeceğimizi tartışmalıyız.

Tartışmacı: Doç. Dr. Murat GÜR

Aslında bizim yöntemimizi ne belirleyecek? Biz bir yöntem seçeceğiz. Mesela tarih, kesin olarak bir yöntemi vardır. Nedir? Bir başlangıç noktası seçelim. Şimdi biz yeni Türk edebiyatı tarihi dediğimizde bir başlangıç noktası olarak kimi seçeceğiz? Şinasi'yi mi? Bu sefer işin içerisine disiplinler arası sorunu girecek. Yani Şinasi'yi ortaya çıkaran o sosyolojik yapı, felsefi yapı bunlar ele alınacak mı? Bunun dışında edebiyat tarihi edebiyatın evrimini mi anlatmalı, yoksa her yazarı, her şairi kendine ait, kendine müstakil bir yapı olarak mı almalı? Ya da her dönemi mi? Bizim belirli isimleri seçmemiz aslında doğrudan meseleyi yine kanon meselesine getirecektir. Yani biz bir kurul olarak isimler üzerinde kesin kararlar vermeliyiz. Çünkü şüphe olduğunda herkes diyecek ki bunda bir eksiklik var. Biz bunu gerekçeleriyle açıklayabilmeliyiz. Burada da devreye ideoloji meselesi giriyor. Yani mesela milliyetçilikten bağımsız bir edebiyat tarihi, Türk edebiyat tarihi, yeni Türk edebiyat tarihi yazılabilir mi?

Edebiyat tarihçisinin rolleri içerisinde genç yeteneklere dikkat çekebileceği ya da yeni zevkleri arayıp bulacağı, edebî yakınlıkların yankısını belirteceği, yabancı etkileri açıklayabileceği birtakım rolleri olmalı. Edebiyat tarihçisi devrin tarihsel tablosunu, sosyolojik tablosunu, diğer tabloları da ortaya çıkarmak zorunda. Ama bunları yaparken edebiyat odağından uzaklaşmaması gerekiyor.

Tartışmacı: Dr. Öğr. Üyesi Duygu OYLUBAŞ KATFAR

Kimsenin ömrünün yetmeyeceği bir çalışma süreci olan edebiyat tarihi yazımı için en uygun yolun bir ekip çalışması olduğunu düşünüyorum. Bu ekip terim kolu, eser tahlil kolu, şahsiyetler kolundan oluşmalı. Ancak bu kolları edebiyat tarihinin ekleri olarak düşünüyorum. Bu kolların çalışmalarından ortaya çıkacak sonuçlar, edebiyat tarihini yazdırmalı. Mesela şahsiyetler kolu ilkesi içinde şunları düşünmeli. Lanson “Dâhiler daima asırlarını aşarlar ama vassat derecede olanlar daima asırların adamı olurlar,” diyor. Yani bir şahsiyetler tablosu çiziyorum ama bu kişileri türler içerisinde ele almaktan bahsediyorum. Yani bu kolların yapacakları edebiyat tarihinin ekleri.

Fakat odağa türleri almalıyız. Çünkü çıktımız, ürünü müz edebî türün kendisi. Türk Romanı Tarihi, Türk Tiyatrosu Tarihi gibi. Fakat bunlar metin odağından anlatılmalı. Mesela 1980’e başlık açmadan birkaç yıl öncesi veya sonrası edebî değişim neyse onu tasnife/isimlendirmeye almalı.

Tartışmacı: Prof. Dr. S. Dilek YALÇIN ÇELİK

İdeoloji ile ilgili bir şey eklemek istiyorum. Türk edebiyatı tarihi üzerinde ya da diğer alanlarda dünden bugüne

olan sürece bakıldığında, bugün artık dünkü gerilimin olmadığı, yani ideolojik setlerin, duvarların olmadığını, tarafların birbirlerini daha anlamak üzere okuyup bakabildiklerini düşünüyorum. Dünkü Soğuk Savaş yıllarının böyle kutuplaştırıcı kompartımanları yok, bunlar büyük ölçüde aşıldı. Bu yüzden bir Türk edebiyatı tarihi yazılırken daha soğukkanlı bakılabileceği kanaatindeyim.

Farklı bir soru sormak istiyorum. Hocalarımın, arkadaşlarımın bakış açısı nedir? Şimdi 19. yüzyılda Namık Kemal'den önce, Ahmet Mithat Efendi'den önce diyelim ki Köroğlu hikâyeleri var. Pek çok Köroğlu hikâyesi okunuyor, sonra yazıya geçiriliyor. Şimdi bunlar halk edebiyatının konusu bizim konumuz değil, diyebilir miyiz? Sonra edebiyat mahfilleri var. Hep Fransız tesiri üzerinden ilerliyoruz ama bana göre Encümen-i Şuara da çok önemli. Encümen-i Dâniş var, konaklar var. Ya da matbaalar, kitabevleri var. Bunlar bizim konumuz olur mu olmaz mı? Yani baktığımız zaman bütün bunlar bizim alanımıza girecek mi, yoksa biz dar bir alanda başlayıp oradan mı devam edeceğiz?

Tartışmacı: Prof. Dr. Halim KARA

Bunları tek tek başlıklar altında mı alacağız yoksa bunların farkında olarak, onlara bağlanarak, bunları sindirerek mi almamız gerekiyor? Burada yazmak istediğimiz edebiyat tarihinin yapısının nasıl şekilleneceği önemli. Eric Auerbach'ın *Mimesis*'i²³ iyi bir örnek olabilir. *İncil*'den başlayarak, hatta neredeyse klasik dönemden başlayarak modernist yazına kadar geliyor. Ama okunduğu zaman, Batı edebiyatı

23 Eric Auerbach (2019). *Mimesis*, çev. H. Belen, H. Ertürk, İstanbul: İthaki Yay.

tarihinin okunduğu hissediliyor. Bu çok önemli bence. Orada bir şey seçiyor ve üslup üzerinden gidiyor. Burada demek istediğim şu: Edebî olanla kültür olanın dengelendiği bir tarih yazılabilir aslında. Neticede biz bir ulusal edebiyat tarihi yazıyoruz, Türk edebiyatı tarihi yazıyoruz. Tabii ki bu ideolojiden bağımsız değil ama failleri ya da özneleri olarak biz o malzemeye nasıl bir mesafe koyacağız? Benim yıllar önce dersini aldığım bir hoca “Biz edebiyat tarihi niye okuyoruz?” diye sormuştu. Orada olgusal bilgiye ulaşmak istiyoruz. Yani edebiyat tarihi bizi edebiyat metinlerine götürecektir mi?

Tartışmacı: Prof. Dr. Dilek ÇETİNDAS

Dört yıldır bir kadın edebiyatı tarihi yazmaya çalışıyorum ve sürekli boğuluyorum. İçinden çıkamadığım noktalar var. Bir deneyim olarak da bunu paylaşabilirim. Popüler edebiyatı nereye koyacağız? Şöyle bir durum var. Türk edebiyatı başlangıçtan itibaren aslında iki kollu bir sistem içinde akıyor. Bir tanesi yasal, legal, kanon... ne dersenez adına... yukarıdan gidiyor. Bugün edebiyat kitaplarında ve edebiyat tarihlerinde gördüğümüz temel isimler ve eserler üzerinden kurulmuş bir edebiyat ya da bir edebiyat akışı var gibi görünüyor. Fakat aslında derinden akan, çoğu zaman kimsenin dönüp bakmadığı, modalara göre hareket eden ve belki de okurların bile ciddiye almadığı, trivial/değersiz diye adlandırdığımız bir popüler edebiyat akışı var aşağıda. Şimdi, yukarıda diyelim Cumhuriyet’ten sonra Atatürk’ün çizdiği bir program dâhilinde inkılaplarla ilgili yukarıda Reşat Nuri bir şeyler yazarken, aşağıda Ankara’nın kuruluşunu, o günün modalarını, bakış açılarını,

insanların inkılapları nasıl algıladığını veya neyle ilgilen-
diğini anlatan bir Aka Gündüz var. Bunu biz görmüyoruz
ya da çok dikkate almıyoruz. Ama oradaki popüler edebi-
yatın bize söyledikleri ya da edebiyat dünyasına verdikleri
çok daha farklı. Yukarıdakiler kendi psikolojileriyle, şahsi-
yetleriyle, edebî becerileriyle zaten bir yer edinmişler. On-
lar nerede yazarlarsa ön plana çıkacaklardı. Çünkü diğer-
lerine göre bahsettiğim popüler gruba göre daha bilindik,
tanıdık ve belki de daha başarılılar. Ama edebiyatın nabzını
tutan ya da o akışın devamlılığını görmemizi sağlayan şey
biraz da aşağıda akan edebiyat. Onun dışarıda bırakılması
çok ciddi bir birikimi görmezden gelmemize neden oluyor.

Bence başka bir problemimiz daha var. Türk edebiyatı
artık o kadar çok büyüdü ki, kendi alanımız için söylüyo-
rum, başlı başına müstakil tarihi yazılması gereken alanlar
çıktı ortaya. Gurbet edebiyatı, göç edebiyatı, fantastik ede-
biyat, bilimkurgu edebiyatı, savaş edebiyatı gibi. Bunların o
kendi doğal akışlarının ya da kendi içlerindeki devamlılık-
larının nasıl gösterileceği de bence önemli bir problemidir.

Tartışmacı: Prof. Dr. Baki ASİLTÜRK

Usul çok iyi değil. Neden iyi değil? Benim kafamdaki
usul, herkesin önce en azından üçer dakika konuşması,
ondan sonra beyin fırtınasına geçilmesi şeklindedir. Yani
usulü düzgün koyarsak edebiyat tarihi yazım usulü de düz-
gün olur diye düşünüyorum. İkisi birbiriyle paralel gidiyor
benim kafamda.

İkincisi, “Yeni Türk Edebiyatı Tarihi Yazım Çalıştayı”
için toplandık. Mesele çok fazla dallanıp budaklandı. Di-
van edebiyatına gittik, halk edebiyatına gittik, Türk dünyası

edebiyatına gittik. Bence tamamen gereksiz. Bunlar tamamen ayrı çalışmalar. Belki bunu iyi kotarırsak, aynı ekip ya da gençlerin de aramıza katılacağı farklı bir ekiple bunlar yapılabilir. 17. yüzyıldan günümüze yeni Türk edebiyatı dediğimiz çalışmayı yapalım aynı yüzyıllarda Türk dünyasında neler oldu, diye bakarız. Ama kabul edin ki Tevfik Fikret'in anlatıldığı bir yerde bir Azeri şairin de anlatılması çok sıkıntılı olacaktır. Yani bence şimdilik amacının dışına çıkacaktır. O yüzden ben söylemek istediklerimi sadece zaten kafamızda kronolojik haritası belli olan yeni Türk edebiyatı üzerine söylemek istiyorum.

Bazı mutlak fikirlerim var onu söyleyeyim. Esneyebilir, tartışılabilir. Kronolojik gitmek gerektiğini düşünüyorum. Türler üzerinden değil, kronolojik gitmek gerektiğini düşünüyorum. Bu kronolojinin miladı 1721 senesinde, yani Lale Devri'nde Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin *Fransa Sefaretnamesi*'ni yazmış olduğu tarihtir ki Tanpınar da buna çok ayrı bir önem verir. Bunu Tanpınar önem verdiği için söylemiyorum. Bütün bir Batılılaşma tarihimizin altın anahtarı filan gibi bir cümle söyleniyor. Tanpınar çok haklı. Adam İstanbul'dan yola çıkıyor. Yol boyunca gemiyle gittiği her yerin uzaktan görünüşünü, insan profilini, oradaki tarihî eserleri anlatıyor.

Aradaki gri bölgede, yani 1770 ila 1860 arasında tiyatrolar var. Aramızda Prof. Dr. Ali Budak²⁴ Hocanın çalışmasında buna çok yer verdiğini hatırlayanlar vardır. Bu elbette Hayrullah Efendi değil. Çünkü yayımlanmamış ve yazıldıktan 100 yıl sonra keşfedilmiş bir eser. Yayımlanmasını bir tarafa bırakalım, okunduğu bile şüpheli. Hani

24 Ali Budak (2013). *Batılılaşma ve Türk Edebiyatı*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

biri okumuş olsa, bir mektupta, bir hatıratıda geçerdi. Böyle bir şey de yok. Yüz yıl sonra Cumhuriyet döneminde keşfedilmiş bir eseri Şinasi'nin öncüsü olarak almak yanlış olur. Şinasi'nin öncüleri hem o bölgedeki başka bazı şahsiyetler, hem de Fransa'da tanıştığı De Sacy ailesi, sözlükçüler... Onlara bakmak lazım. Buradan yola çıkarak şunu söyleyeyim. Süreç içerisinde tarihsel ve sosyolojik arka planın mutlaka ortaya konulması gerekiyor. Yani Fransız İhtilali'ni detaylı bir şekilde anlamadan, anlatmadan Tanzimat Fermanı'nı anlamak mümkün değil. Tanzimat edebiyatını anlamak mümkün değil. Victor Hugo, Hamit'i etkilemiş, Namık Kemal'i çok etkilemiş, Ziya Paşa'yı bile etkilemiş, *Engizisyon Tarihi* yazmak zorunda kalmış. Tarihî zeminin mutlaka iyi anlatılması gerekiyor.

İdeolojiler mevzusu gündeme geldi. Birkaç dostumuz söyledi. Çok haklılar. Marksist ideoloji ile sadece bir edebiyat tarihi yazmak ne kadar sakıncalı ise bence bir Osmanlıcılık ideolojisiyle edebiyat tarihi yazmak da o kadar sakıncalı. İtirazlar oldu bundan sonra da olacaktır. Ama bazı mutlaklar vardır, onu kabul etmek zorundayız. Tanzimat Fermanı'nı biz ilan etmedik. Araştırmacılar, edebiyatçılar olarak oradaki kuralları biz getirmedik. Onun yol açtığı bazı siyasi sonuçları, devlete verdiği zararları, topluma verdiği zararları biz belirlemedik. Bizim Tanzimat'ın siyasal ve toplumsal sürecinin edebiyata ne kattığını, ne götürdüğünü tartışmamız gerekiyor. 1717'de Tercüme Heyeti kuruluyor. Batılı eserlerin tercüme edilmesi için kurulmuş, bir tane Batılı eser tercüme edilmiyor. Tamamı yine Arap-Fars edebiyatından tercümeler. Yani kafa karışıklığı aslında baştan başlıyor. Yani geleceğe bakmak gerekirken hâlâ eskiye bakılıyor.

Aşk-ı Memnû'yu anlamak için mutlak surette bizim *Madam Bovary*'yi çok iyi anlamamız, onun üzerine *Aşk-ı Memnû*'yu anlatmamız gerekiyor. Ya da Şinasi'nin Reşit Paşa "Kaside"sini anlatmak için, elbette divan edebiyatı ve kaside geleneğini... Hepiniz bu işin uzmanısınız. Yeni bir kafayla yorumlamak gerekiyor.

Mutlak surette yönümüz ileriye doğru, yeniye doğru bakıyor olmak zorunda. Bunun temeline bence meseleleri koymak lazım, türleri değil, yazarları, şairleri değil... meseleleri koymak lazım. Tanzimat edebiyatçılarının belli başlı meseleleri var. Görücü usulüyle evlenme, yanlış batılılaşma. Bu kavramı ben yanlış buluyorum. "Yanlış batılılaşma" kavramının yanlış bir adlandırma olduğunu düşünüyorum. Çünkü Felatun Bey'i alalım, 15. yüzyıla koyalım, 16. yüzyıla koyalım. Aynı davranır. O tarihte de mirasçısıdır/mirasyedidir, aynı şekilde davranır, aynı yanlışları yapar. Bunun Batılılaşma ile hiçbir ilgisi yok. Tamamen bir zihin yarılması ile ilgisi var. Zaten Jale Parla da böyle söylüyor.²⁵ Baba otoritesinin olmaması, hepsinin neredeyse mirasyedi olması... parayı çevirecek bir kafaya sahip olmadıkları için o hataları yapıyorlar. Edebiyatçılar onları eleştirmek için yazıyor romanları. Yani bizim edebiyatçının yanında olmamız gerekiyor. Ona bakarak "Allah kahretsin Tanzimat ne getirdi?", "Tanzimat gençliği ne kadar bozdu?" falan diye bakmak etik eleştirinin konusudur. Bizden mümkün olduğu kadar uzak olması gereken bir konudur. Buradan ideolojik bakışa geçebiliriz. Etik eleştiri yönünden hem Marksizm üzerinden hem de dediğim gibi karşıtı olan ideolojiler üzerinden edebiyat tarihi yazmaktansa hiç yazmamak daha iyidir. Tipik bir

25 Jale Parla (1990). *Babalar ve oğullar: Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri*, İstanbul: İletişim Yay.

örnek vereyim. Nihat Sami Banarlı'nın *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*'nde²⁶ biz hep karşıtını düşünüyoruz ama orada da var. Yahya Kemal'e 36 sayfa ayırmış. Ahmet Haşim'e 6 sayfa. Bence Haşim, Yahya Kemal'den daha iyi. Ben yazsaydım edebiyat tarihini bu kadar tartışmalı bir fark koymazdım, dengeli tutmaya çalışırdım. Mümkün olduğu kadar denge kurulmalı. Nihat Sami, Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'e tarafgir bakarsa, ideolojik açmazlarla dengeyi kaçırırsa ben o kitabın diğer bölümlerine de farklı bakarım. Acaba derim, yine bir kayırma ya da gölgede bırakma var mı diye düşünürüm.

İsmet Özel örneğinden bakarsak... gençlik yıllarında Marksist, 74'ten sonra İslamcı dünya görüşüne sahip. Ne yapacağız şimdi? Yani ideolojiye göre edebiyat tarihi yazmayı düşünürsek, dünya görüşüne göre yazmayı düşünürsek çok ciddi sıkıntılar ortaya çıkar. Namık Kemal'in edebiyat görüşünde de var aynısı. Gençlik yıllarında divan şiiri. Sonra birdenbire Şinasi'yi tanıdıktan sonra bambaşka bir şair. Yani kronolojiyi koyarak gidersek bence en sağlıklı, en sağlamı olur. Dünya görüşü, eser, türler kronolojinin altında olması gerekir. Çünkü bu bir tarih. Tarih, kronolojiyle ilerlemek zorundadır. Türlerin ileriki aşamalarda çok ciddi sıkıntılar yaratma ihtimali söz konusu diyebilirim.

Dönem tasnifleri de tartışılabilir, esnetilebilir. Bir kronoloji içerisinde yapılması gerektiğini düşünüyorum ama temel meselelerin konulması iyi olacaktır. Çünkü Tanzimat I ve Tanzimat II diyoruz. Çok kolay bir tasnif. Ama Tanzimat II'nin edebiyat meselelerine bakışı Servet-i Fünûn ile neredeyse aynı. "Ara Nesil" diyoruz, neredeyse aynı. Tanzimat

26 Nihat Sami Banarlı (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: MEB., 2c.

siyasi bir proje, siyasi bir rapor, açık açık yasa. O yasayı ilan eden de bir Osmanlı padişahı. Dışarıdan gelen biri değil. Altında imzası var. Ferman adı üstünde geniş geniş tartışılacak. Yani ikinci dönem için farklı bir adlandırma yapılması düşünülebilir, Tanzimat için. Ben yine çok özel bir görüş olarak söylüyorum.

Biyografilere çok detaylı yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Özellikle bazı isimlerde... Namık Kemal'in biyografisi ile eseri birebir gidiyor. Şinasi biyografisi ile eseri ile birebir gidiyor, Ahmet Mithat'ta da birebir gidiyor. Biraz daha ileriye alalım. Peyami Safa'nın romancılığını biyografisinden bağımsız incelemek mümkün değil. Nâzım Hikmet de yine aynı.

Tam bu noktada şu soru akla gelebilir. Biyografisi çok önemli olmayan, gölgede kalmış ya da biyografisiyle sanatı arasına mesafeler koymuş yazarlar var. Örneğin Orhan Pamuk. Biyografisinden bir tek cümle koymadan Orhan Pamuk bölümü yazılabilir. Selim İleri. Çok kısaca bahsedilerek yazılabilir. Bunlar ağırlıklı olarak 1950 sonrası edebiyatının problemleri. Mutlaka bunları da tartışacağız. Ama 50 öncesi edebiyatta ne Necip Fazıl'ın, ne Nâzım Hikmet'in, ne Tevfik Fikret'in, ne Mehmet Âkif'in detaylı biyografileri olmadan onların edebiyatta ne yapmaya çalıştıklarını, hangi eseri, hangi tarihte niçin verdiklerini, niye beklettiklerini ve bazı şeyleri sonradan ortaya koyduklarını anlamamız mümkün değildir.

Bir iki şey daha söyleyeyim, ondan sonra bitireyim, biraz uzadı. Eserlerin seçimi meselesinde 1940-1950'ye kadar çok fazla sorunla karşılaşacağımızı düşünmüyorum. Belli zaten. Yani hepimiz bunları derslerde onlarca yıldır

anlatıyoruz. Yani biraz da tırnak içerisinde yıldız eserler, yıldız edebiyatçılar belirliyor dönemi. İkincil edebiyatçılara saygım var. Rüştü Onur ve Muzaffer Tayyip Uslu diye iki şair var. Ama Orhan Veli varken Orhan Veli'yi zirveye koymadan onları öne çıkarmak mümkün değil. Servet-i Fünûn'da Halit Ziya. Ve o dönemin problemleri çözülmüş. Ama yine de yeni araştırmacı arkadaşlar unutulmuş ya da tırnak içerisinde unutturulmuş şeylere ilgi duyuyorlar. Onları ortaya çıkarıyorlar. Bunlar çok ciddi katkı sağlayacak. Ben ağırlıklı olarak 1950'ye kadar olan dönemde öncü edebiyatçıların belli olduğunu düşünüyorum, bunları belirlemede sorun yaşayacağımızı düşünmüyorum.

Kanon meselesine de buradan girebiliriz. Önemli sözü söyleyen ve sonra takip edilen edebiyatçıların zirveye konulması taraftarıyım. Yani “Yeni Lisan” makalesi olmadan, Ömer Seyfettin olmadan nasıl Millî Edebiyat’tan söz edilebilir? Onu tepeye koymadan, hatta Ziya Gökalp’ın bile üstüne koymadan o dönemi nasıl anlatabiliriz?

Son olarak manifestik metinlerin mutlaka tam metin olarak edebiyat tarihinde yer alması gerektiğini düşünüyorum. “Zemzeme Ön Sözü”, “Makber Mukaddimesi”, “Piyale Mukaddimesi”, “Garip Ön Sözü” gibi metinler mutlaka edebiyat tarihinde yer almalı. Çünkü bu metinler hem sanatçının edebiyat görüşünü hem de dönemin ruhunu yansıtıyor.

Edebiyat tarihinde bazı mutlaklar vardır. Bunları mutlak olarak bizden önceki edebiyatçıların koyduğu şekilde kabul etmek gerektiğini, örneğin Namık Kemal’in “Lisan-ı Osmanî’nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şamildir” makalesinin bir mutlak metin olduğunu düşünüyorum. Çünkü o dönem edebiyatının ruhunu ve yönelimlerini

veriyor. Muhalefetimiz olabilir, beğenmeyebiliriz o ayrı. Bir görüş olarak kendi çalışmalarımızı, itirazımızı başka zeminlerde yapabiliriz. Ama bazı metinler mutlaktır. Manifesto metinleri, ön sözler mutlaktır. Edebiyat tarihinde bunlara yer verilmesi gerekir.

2. OTURUM

27.09.2024

14.00-18.00

TASNİFE DOĞRU: TERİM, TASNİF VE İSİMLENDİRME SORUNLARI

Yönlendirici: Prof. Dr. Ömer Faruk HUYUGÜZEL

Değerli meslektaşlarım, “Yeni Türk Edebiyatı Tarihi Yazım Çalıştayı”nın öğleden sonraki oturumunu açıyorum. Oturuma başlamadan önce bu çalıştayı düzenleyen Kapadokya Üniversitesi yetkililerine ve düzenleme kurulundaki arkadaşlarımıza teşekkür etmeyi bir borç biliyorum. Bu ikinci oturumda, tasnif ve isimlendirme sorunları üzerinde durulacak. Terimler meselesi, tasnif meselesi ve isimlendirme meselesi üzerine arkadaşlarımızın görüşlerini dinleyeceğiz. Oturuma başlamadan önce, bir ön hazırlık olması için Wellek ve Warren’in *Edebiyat Teorisi* isimli kitabının son bölümünü teşkil eden “Edebiyat Tarihi” bölümünde söylediklerini kısaca hatırlatmayı uygun gördüm.²⁷ Bu vesileyle edebiyat tarihi yazımı konusunda üzerinde durulması gereken belli başlı meseleleri hatırlatmanın doğru olacağını düşündüm. Edebiyat tarihi yazma konusunda bize ışık tutacağını düşündüğüm bu bölümü kısaca bir özetleyip daha

27 René Wellek- Austin Warren (2013). “19. Bölüm: Edebiyat Tarihi”, *Edebiyat Teorisi*, çev. Ö. F. Huyugüzel, 2.bs., İstanbul: Dergâh Yay., s. 298-318.

sonra sözü Prof. Dr. Ahmet Bozdoğan Beye devredeceğim. Bu yüzden, evvela, edebiyat tarihi yazma meselesi, edebiyatın bir sanat olarak tarihinin yazılmasının mümkün olup olmadığı meselesi ve mevcut edebiyat tarihlerinin daha çok nasıl tarihler olduğu üzerinde duracağım.

İki önemli edebiyat tarihi yolu vardır. Bunlardan birincisi edebiyatı, medeniyetin bir ifadesi gibi gören, aynı zamanda tarih, kültür ve hayatın bir yansıması gibi alan edebiyat tarihleridir. Bir diğeri ise, edebî eserler üzerindeki bağımsız birtakım denemelerden, eleştirilerden oluşan fakat tarihin pek dikkate alınmadığı yaklaşımdır.

Kitapta özellikle ‘bir kısım edebiyat tarihleri vardır ki tarihtir, fakat edebiyat değildir; bir kısım edebiyat tarihleri de vardır ki edebiyattır, fakat tarih değildir’ şeklinde bir hükme varılıyor. Sonra, edebiyatın/sanatın tarihini yazmanın ne kadar güç olduğu meselesi anlatılıyor ve bazı zorluklarından söz ediliyor. Bu zorluklardan birisi, edebiyat tarihini, kültür tarihine dayandırmadan, medeniyet tarihini değerlendirmeden yazmanın zorluğudur. Gerçek bir edebiyat tarihi yazmanın önünde bu zorlukların bir engel teşkil ettiği üzerinde duruluyor. Bu, o kadar önemli bir mesele ki biz de sabahtan beri bunu tartışıyoruz.

Edebiyat tarihi yazmanın bir önemli zorluğu da edebî eserlerin tamamının sistemli ve tutarlı tahlillerinin yapılmamış olmasıdır. Bu, bizim edebiyat tarihimiz için de geçerli bir durumdur. Bizim edebiyatımızın tarihi, yazarlarımızın tamamının eserleri sistematik ve tutarlı bir şekilde, yani birbirine cevap verecek ve birbirini tamamlayacak biçimde yazılmış mıdır acaba? Ben bu soruya, evet yanıtını veremiyorum.

Birçok yazarın üstünde hiç çalışılmamış, incelenmemiş. Çalışılmış olan yazarlarda da farklı farklı yollar, yöntemler kullanılmış. Belki mükemmel bir edebiyat tarihi yazmanın engellerinden birisi de budur. Sonra, edebiyat tarihini bir tarih olarak kabul etmeyen, edebiyatın tarihi olamayacağını öne süren teorisyenlerden bahsediliyor. Belli ki mesele, sadece edebî eserin tarihi olmayıp, aynı zamanda aktüel. Yani, geçmişte yazılan bir eserin hâlâ değerlendirilebildiği, dolayısıyla anlam yapısının gitgide genişlediği, büyüdüğü bu yüzden de edebiyatın tam bir tarihinin yapılamayacağını ve yapılmaması gerektiğini söyleyenler var. Bu da önemli bir nokta. Bizim edebiyat tarihçilerimizin bunun üzerinde de düşünmesi gerekiyor.

Wellek şunu ileri sürüyor: Edebiyat tarihi tam bir tarih değildir. Yani siyasi tarihten farklıdır. Çünkü siyasi tarihin ele aldığı olaylar, bugün artık geçmişe mâl olmuş eserlerdir. Fakat edebî eser hem geçmiştir hem hâlihazırdır. Yani sürekli sabit bir tarafı vardır, bu da dil tarafıdır. Ama sabit olmayan bir tarafı da vardır. Hakkında yapılan değerlendirmeler dolayısıyla, bir eserin anlam yapısı büyümektedir.

Wellek, edebiyatın tarihsel görevi üstünde duruyor. Bu da çok önemli bence. Bir edebiyat tarihçisinin iki önemli görevi vardır, diyor. İlki, bir edebî eser hakkında tarih boyunca yapılmış tenkitlerin ve değerlendirmelerin gözden geçirilerek tespitidir. Tarih boyunca nasıl değerlendirilmiş, bunu anlayabilmek için, edebiyat tarihi dikkate alınmak zorundadır. Tarihçi, daha sonra kendi görüşünü ortaya koyabilir.

Edebiyat tarihçisinin ikinci önemli görevi, sanat eserlerini, belli bir plan doğrultusunda yazarlara, türlere, üslup

tiplerine, dil geleneğine göre sıralayarak incelemek ve değerlendirmektir. Wellek sonra şiir üzerinde duruyor. Devamında, edebiyat tarihini ele alırken edebî eserlerdeki gelişmeleri, bunun dışındaki değişimleri, eserden esere değişen ve daha sonra eserden esere gelişen durumları dikkate almamız gerekir, diyor. Burada, bir, edebiyattaki değişme; iki, edebiyattaki gelişme, yani tekâmül olmak üzere iki önemli kavram var. Wellek, tekâmül konusunda da bazı görüşler ortaya atıyor. Onun ortaya attığı görüşlerinden birisi, biyolojideki tekâmül anlayışıdır. Yani, balık beyninden insan beynine doğru giden tekâmül gibi. Mesela biz edebiyatta bunu uygulayabiliriz. Basit bir eserden, mükemmel olgunlaşmış bir esere doğru, doğallıkla gelişen bir tekâmül var. Bunu ele alıp inceleyebiliriz.

Wellek sonra şunu söylüyor: Edebiyat tarihini yazarken mutlaka dikkat etmemiz gereken şey, edebî eserler serisinin belli bir norma, belli değerler planına göre sıralanması ve eserlerin bu değerler planına göre incelenmesi. Ama buna göre, bu normlar ya da değerler planı, tarihin içinden, eserlerin kendisinden çıkan bir şey olmalıdır. Bu çok önemli bir nokta. Yani, edebî eserleri değerlendirirken baş vuracağımız norm ya da değerler şeması, tarihten çıkacak ve tarihe uygulanacak. Yani bir devrin romanını ya da zamanlar serisini incelerken bu zamanlar serisinin değerler sistemini tespit edip bu değerler sistemine göre romanları ele almak gerekir. Ya da bir formül ve plan tespit edilerek diğer romanlar, bu plan çerçevesinde incelenmelidir. Buradaki asıl önemli husus, plan tespiti yapılırken sürecin, yani dönemin kendisine bakmak lüzumudur. Bu, çok önemli bir prensiptir.

Wellek'in yaklaşımı, esasında edebî eserlerin, daha çok metne ağırlık verilerek incelenmesi yönündedir. Wellek,

edebiyat tarihine dair ortaya attığı çeşitli düşünceleriyle edebî eseri, edebiyat-tarih ilişkisini gözeterak açıklamaya çalışıyor.

Benim, edebiyat tarihi incelemesi derken anladığım birkaç şey var. Buna göre, bir yazarın eserlerindeki değişme ve gelişmelerin incelenmesi de bir edebiyat tarihidir. Bir yazarın eserlerini incelerken bir kronolojik sıra takip ediyoruz. Yazarın eserleri arasındaki değişme ve gelişmeleri anlamak için de eserleri arasından belki en iyi, en başarılı olanı esas alıp diğerlerini buna göre değerlendiriyoruz. Mesela, Halit Ziya'nın romanlarını incelerken onun *Aşk-ı Memnu* ve *Mai ve Siyah* romanlarını bir norm gibi kabul ederek diğer eserleri bu norma yaklaşıp uzaklaşmaları ölçeğinde ele alıyoruz. Bunu ben de Halit Ziya hakkında yazdığım kitapta uygulamaya çalışmışım.²⁸ Yani *Sefile* romanından başlamak üzere diğer romanlar, *Mai ve Siyah*'a ve *Aşk-ı Memnu*'ya ne ölçüde yaklaşıyorlar ve o alandaki değerleri, daha önce kendilerine ne açıdan göstermişler? Bunu ele almaya çalıştım. Bu önemli bir şey. Yani bir yazarın eserlerini rastgele bir şekilde incelemiyoruz. En başarılı eseri bir ölçü gibi kabul ederek diğerlerini de buna göre incelemek, gelişimi ve değişikliği ortaya koymak için bir yol gibi gözüküyor.

Daha sonra, edebiyat tarihi incelemelerinden birisinin de tema ve motifler tarihi incelemesi olduğunu söylüyor Wellek. Mesela, belli konuların, birtakım yazarlar ele alınarak incelenmesi. Mesela, alafrangalık temasının Tanzimat romanında gösterdiği gelişme ve değişmeler. Bu bir tema tarihi çalışmasıdır. Yani, Ahmet Mithat Efendi'den başlayarak birçok yazarda, romanda ve tiyatro eserinde, alafrangalık temasının tarihi. Bunu, bir tema tarihi olarak

28 Ö. Faruk Huyugüzel (1995): Halit Ziya Uşaklıgil, Ankara: MEB. Yay.

incelemek mümkün. Eski edebiyatımızda *Leyla ve Mecnun*, ortak bir konu olarak uzun süre, birçok yazar tarafından, hatta sadece Türk edebiyatında değil, İran edebiyatında da kullanılan bir konudur. Bunun tarihinin yazılması da bir edebiyat tarihi çalışması olarak görülüyor ve ben de bu görüşe katılıyorum. Bu aynı zamanda, edebiyat tarihinin en verimli alanlarından birisi olarak duruyor.

Temanın dışında, tür veya tiplerin tarihinin incelenmesi de bir edebiyat tarihi çeşididir ve bu, bir edebiyat tarihinde incelenebilecek en önemli alanlardan birisidir.

Bundan başka bir de edebî devirlerin üstünde duruluyor. Edebiyat tarihi araştırmaları ve incelemelerinde sık başvuru- rulan yollardan birisi de budur. Edebî devrin tarihini yaz- mada, bazı yaklaşımlar veya tutumlar konusunda birtakım görüşler var, ayrıntısına girmeyeceğim. Edebiyat tarihinin yazılması meselesinde, tarihi yüzyıllara bölerek yazmak ya da siyasi değişmelere göre yazmak. Bir de edebî devirleri belirlerken yazarların devir hakkındaki görüşlerini, belir- leme ve adlandırma konusundaki görüşlerini dikkate almak ki, bu da çok fazla üzerinde durulmayan bir konudur. Yani Türk edebiyat tarihi bağlamında, edebiyat tarihçisi bir şai- rin ya da yazarın görüşlerine itimat etmeli mi? Ona baka- rak bir şeyler anlamalı ve anlatmalı mı? Bizim bu konuda eksik kaldığımızı biliyoruz. Birçok edebî devrin ve döne- min ayrılmasında ve adlandırılmasında, birtakım şair ve yazarların görüşleri dikkate alınmış ve esas kabul edilmiş gibi gözüküyor olabilir. Örneğin ‘Edebiyat-ı Cedide’ terimi, benim bildiğime göre daha çok, ‘Servet-i Fünun’ yazarları için kullanılan bir adlandırma. Ben de zaman zaman bu ad- landırmayı kullanıyorum. Edebiyatın genelinde de bu kul- lanılıyor. Acaba ‘Edebiyat-ı Cedide’ doğru bir terim midir?

Sonra bir edebiyat tarihinde edebî devirler nasıl oluşurlar, nasıl değişirler? Wellek, birkaç sebepten bahsediyor. Edebî gelişmenin seyri içinde, edebî devirler bitiş ve tükeniş dönemine girerler. Bir zaman geldiğinde edebî eser ve edebî devir, okuyucunun artık hiçbir şekilde ilgisini çekmez hâle gelir, tekrara düşer ve kaybolur. Bizde divan edebiyatının, 19. yüzyılda tekrara düşerek yaşama şansını kaybettiği gibi. Gerçi, başka dış sebepler de var ama divan edebiyatının kendisini tekrar ederek tükenmiş olması, önemli gerekçelerdendir. Bu bakımdan, edebî değişim içten olabilir diyor Wellek. Yani, o hâkim devir kayboluyor ve devamında başka bir devir ortaya çıkıyor.

Yeni bir düzenin oluşmasının başka bir sebebi, dış müdahale olabilir. Yahut bir sosyal sınıf ortaya çıkabilir ve yeni bir devir, yeni bir edebiyat akımı vücuda getirebilir. Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla, 1917'de Sovyet devrimlerinin Sovyet edebiyatını değiştirmesi, bizde, Atatürk devrimleri döneminde edebiyatın değişmesi bunun örneklerinden bazılarıdır. Yani bir dış müdahale ya da bir sosyal sınıf. Örneğin işçi sınıfının hâkimiyeti, Rusya'da edebî açıdan her şeyi değiştirmiştir. Wellek, büyük bir tarihî felaket de yeni bir edebî devrin başlamasına yol açabilir diyor. Birinci Dünya Savaşı ve arkasından gelen İkinci Dünya Savaşı'nın Avrupa edebiyatına etkisi biliniyor. Mesela, Birinci Dünya Savaşı'nın, modern ve modernizm denilen edebiyatı başlattığı söyleniyor. Postmodern edebiyat da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra doğmuştur, deniyor. Yani, yeni bir devrin başlaması, büyük bir felaketle de yakından ilgili olabilir. Bizim edebiyatımızda da Millî Mücadele önemli bir değişmeye yol açmıştır.

Bir edebî devrin değişmesinin diğer bir sebebi de yeni bir neslin ortaya çıkmasıdır. Yani bir nesil ortaya çıkar ve bu nesil, yeni bir edebiyat yapar. Bizde sanatçı nesillerinin ortaya çıkarak edebiyat yapmasını, örnek olarak gösterebiliriz. Ya da Cumhuriyet Dönemi'nde 1940 kuşağı denilen edebiyatın yerini genişletip yeni bir edebiyat yapmalarını, buna örnek gösterebiliriz. Ama her nesil yeni bir edebiyat yaratmaz. Ancak belli nesiller, belki bazı devir özellikleri de buna katılarak yeni bir edebiyat meydana getirebilirler.

Bu, edebiyatta devirler meselesini ele almanın ardından “Millî Edebiyat Tarihi” meselesine geliyorum. Bir millî edebiyat tarihi yazmanın, bir nevi tarih yazmanın ne kadar zor olduğu ortadadır. Burada arkadaşlar, millî edebiyatın içinde ‘bölge edebiyatı tarihi’ meselesi üstünde duruyor ki bizim için çok geçerli olan şeylerden birisi de budur. Mesela, Türkiye Türklerinin dışındaki Türklerin edebiyatı, Azeri Türklerinin edebiyatı, Kazak, Kırgız edebiyatları. Bunların da ayrıca millî edebiyat içerisinde ele alınması gerektiği aşikâr bir şey. Ama nasıl ele alınması gerekiyor? Mesela Özbek edebiyatı, dil farklılığı, farklı bir dil geleneğine sahip olması bakımından Türkiye Türkçesinin edebiyatından farklılaşıyor. Onun üstünde de durmak gerekir.

Millî edebiyat tarihi içerisinde, şehirlerin rolü üstünde de durulması gerektiğini ileri sürülüyor ki bu da önemli bir noktadır. Ben de özellikle ilgileniyorum. Yıllarca İzmir'deki edebiyat hareketleri üstünde durduğum için, bunun genel Türk edebiyat tarihine katkısı meselesi beni çok düşündürmüştür. İzmir'deki edebiyat ve fikir hareketleri acaba Türk edebiyat tarihine ne ölçüde katkı yaptı? Bu örneği dikkate alarak başka şehirlerin edebiyatlarının da millî edebiyat üzerindeki etkilerinin ve katkılarının üstünde durulmalıdır.

İzmir'deki edebiyat hareketlerini incelemek bana şunu öğretti: İzmirli bir yazar olan Halit Ziya Uşaklıgil'in İzmir'de yazdığı romanlar, hikâyeler, mensur şiirler bizim edebiyat tarihimizde önemli bir dönüm noktasını ortaya koyar. Mesela Halit Ziya'nın *Sefile* romanının, realist romanın başlangıcını teşkil ettiği, *Sergüzeşt*'ten iki sene, *Araba Sevdası*'ndan on sene önce yayımlanmasının, Türkiye'de roman tarihi yazılırken dikkate alınması gerektiğini düşünüyorum. İkinci olarak Necip Türkçü'nün, Türkçenin sadeleşmesi ve Selanik'teki Yeni Lisan hareketinin doğuşunda önemli bir katkısının olduğunu düşünüyorum.

Bir başka örnek, İzmir'deki bir şair olarak Eşref'in, hiciv sanatını ferdi plandan sosyal plana geçirmesidir. Bu örneklerde bir şehir edebiyatının genel Türk edebiyatına katkısı söz konusudur. Bundan başka, Ankara'nın Cumhuriyet dönemine katkısı vardır. Yani sadece bölge edebiyatları değil, şehir edebiyatları da edebiyat tarihi içerisinde değerlendirilebilir.

Bu arada şunu da belirtmek gerekiyor. 'Millî edebiyat' söz grubunun ikinci bir anlamı da Meşrutiyet devrinde ortaya çıkan bir edebî hareket olmasıdır. Biliyorsunuz, bu isimleri birbirine karıştırmamak gerekiyor. Yani bir edebiyat derken benim kastettiğim Türkçeyle, Türk diliyle yapılmış olan eserlerin bütünüdür. Hatta ben Türkler tarafından da diyemiyorum. Belki Türk olmayan kimseler de Türkçe eserler yazmıştır. Bunların da dikkate alınması gerekir. Sabah, arkadaşlar, Ermeniler tarafından yazılmış Türkçe romanlardan bahsettiler. Mesela böyle bir romancı, Ahmet Mithat'tan önce bir roman yazmıştır. Bunların da mutlaka dikkate alınması gerektiği kanaatindeyim.

Millî edebiyatı tam anlamıyla sınırlandırmak ve belirlemek kolay bir şey değil. Yani, Türk milli ruhuna bağlı olarak yazılmış eserler mi? Türkçe eserler mi, Türkler tarafından yazılmış eserler mi? Bunlar, üzerinde durulması ve düşünülmesi gereken meseleler. Tabii, bundan sonra, böyle genel bir edebiyat tarihi yazmanın ne kadar zor olduğu anlaşıyor.

Ben konuşmamı bu şekilde tamamlarken özellikle şu hususu vurgulamak istiyorum. Bir edebiyat tarihi yazımında mutlaka teorik formasyon şart. Yani, edebiyat tarihini yazacak olan arkadaşlarımızın teorik bakımdan, edebiyat teorisi bakımından kuvvetli bir bilgiye sahip olması gerekiyor. Tarih boyunca edebiyatta uygulanan yöntemler nedir, ne değildir, faydası ya da sakıncalı tarafları nelerdir? Bunları bilmeden bir edebiyat tarihi yapmak, boşuna bir zahmet gibi görünüyor bana. Biraz uzattığım için özür diliyorum. Şimdi konuşmayı sayın Prof. Dr. Ahmet Bozdoğan'a vereceğim.

Sunum: Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN

Ben de konuşmama başlarken bu organizasyonun gerçekleşmesinde büyük katkıları olan, hatta bu organizasyonu bizzat başlatan Hülya Hocama, Abdullah Hocama ve onlarla birlikte çalışan arkadaşlarına, bu arada Kapadokya Üniversitesi'nin kurumsal kimliğini böylesi bir organizasyona açan üniversite yetkililerine teşekkür ediyorum. Aslında böyle bir çalıştayın belki de kamu üniversitelerinden birinde yapılması gerekirdi. Kamu üniversitelerinin bile üstlenmekten çekindiğin böyle bir organizasyonu gerçekleştirdikleri için teşekkür ediyorum.

Benim sunumumun konu başlığı, tasnif ve isimlendirme sorunlarıdır. Başlıkta her ne kadar terim/kavramlar etrafında duruluyorsa da ben daha çok tasnif ve isimlendirme meselelerine değinmek istiyorum.

Değerli katılımcılar, Türk edebiyatının Tanzimat sonrasının, belli bir şekilde edebiyat tarihimizde anlatıldığını biliyoruz. Bu, yeni Türk edebiyatı dediğimiz süreçtir. Bu sürede üretilen edebî eserler, dillerinin, üsluplarının, içeriklerinin ve onları üreten ediplerin edebiyat anlayışlarında meydana gelen birtakım değişikliklere göre, edebiyat biliminin benimsediği birtakım metotlar içerisinde belli zaman dilimlerine ayrılırlar. Bu zaman dilimlerinin tespiti, şüphesiz edebiyat tarihçisinin benimsediği tasnif sistemi ve dönem anlayışına bağlıdır. Ama burada bir ittifaktan bahsetmek pek mümkün değildir. Her edebiyat tarihçisi, edebiyat tarihini, kendi bakış açısına göre, kendince farklı bir tasnif sistemine bağlı kalarak ve bir dönem anlayışı benimseyerek tespit ediyor ve dönemlere ayırıyor. Edebiyat dönemlere ayrılırken dönem tasarımı sürecinde birimler ne olmalıdır sorusu, belki de ilk başta sorulması gereken sorudur. Yani, edebiyatı dönemlere ayıracağız da hareket noktamız ne olacak? İşin en zor ve en tartışmalı kısmı budur.

Prof. Dr. Ömer Faruk Hocam, edebiyat tarihinin kullandığı ya da kullanması gereken birtakım mihverlerden, yani hareket noktalarından bahsediyor. Edebiyatta dönemleri, milleti, coğrafyayı veya siyasi birliği, yani devlet yapısını merkeze alarak belirleyebiliriz. Zaten bugüne kadar yazılan edebiyat tarihlerindeki tasnifler de aşağı yukarı bu şekilde yapılmıştır. Bunlardan hangisi kullanılırsa daha doğru olur sorusuna açık bir cevap vermekse mümkün değildir. İşte bu noktada, yine edebiyat tarihçilerinin benimseyeceği

farklı yöntemler bulunabilir. Her tarihçi, kendince bir yöntem belirler. Yeni bir tasnif yaparken ya da edebiyatı dönemlere ayırırken hangi yöntemleri uygulamak gerektiğine karar vermek gerekir. Ama bu konuda da tek bir yöntem yoktur. Prof. Dr. Orhan Okay Hoca, birtakım yöntemlerden bahsediyor. Daha doğrusu, belli başlı bazı yöntemleri ortaya koyuyor. Sabah, genetik yöntemden ve karşılaştırmalı edebiyat yönteminden bahsedildi. Orhan Okay Hoca da dogmatik, determinist, izlenimci, tarihçi, sosyolojik, revizyonist, pozitivist ve Marksist teorilere bağlı edebiyat tarihi anlayışlarından bahseder. Bunlardan herhangi birini ya da birkaç tanesini kullanarak edebiyat tarihinin yazılabileceğini söylüyor. Bence, bunlardan sadece birine bakarak, birine bağlı kalarak bir edebiyat tarihi yazmak mümkün değildir. En azından birkaç yöntemi bir arada kullanmak gerekiyor. Dönem tasnifi yaparken tek bir yöntemi, tek bir metodu kullanmak, edebiyat tarihçisini çoğu zaman çözümsüzlüğe iter. Bunun farkında olan Tanpınar da benimseyen nazariyelerin sadece birer giriş kapısı olduğunu, o kapıdan girer girmez tarihin ve konunun icapları gereği tek bir metot veya nazariyede ısrar etmemek gerektiğini söylüyor. Biraz önce Nâzım Hikmet Hocam da söyledi. Aslında biz ne kadar bir yöntem belirlersek belirleyelim, malzeme bizi başka bir yere sürükler. Aynen bir romancının romanı yazmadan önce yaptığı planın dışına taşması gibi, edebiyat tarihçisi de baştan istediği kadar bir yöntem belirlemiş olsun, malzeme onu başka yönlelere sevk edebilir.

Yeni Türk edebiyatının kendi içindeki dönemsel tasnifiyle ilgili ilk adımlar, adında edebiyat tarihi ibaresi bulunan ilk eser durumundaki Abdülhalim Memduh'un *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye*'den itibaren görülmektedir. Ardından

da Cumhuriyet'e kadar bahsedilmeyi hak eden birkaç eser daha üretilmiş olmakla birlikte, edebiyat tarihini bir sistematığa oturtturarak yazmak konusunda edebiyat tarihçiliği bakımından olgunlaşmış hükümlerin, ancak Cumhuriyet yıllarında verilmeye başladığı söylenebilir. Bu, Cumhuriyet'ten öncekileri görmezden gelmemizi getirmiyor. Ama sistematığın, Cumhuriyet yıllarında hatta Fuad Köprülü'yle başladığı anlaşıyor. Fuad Köprülü, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yayımlanan *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde, edebiyat tarihini, medeniyet tarihinin bir şubesi şeklinde niteleyerek onun zeminine dair bir yöntem geliştirmiş olur. Yine, Türk edebiyatı tarihi ile ilgili daha önceki çalışmalarda, edebiyat tarihinin, medeniyet tarihinin bir şubesi olarak görüldüğü örnekler vardı. Ama bunlar sadece birer izden ibaretti. Fuad Köprülü'nün eserinde ise artık, kendisinden sonra geleceklere sınırları ve ölçüleri çizilmiş sağlam bir yöntem ve uygulama gösterilmiştir. Böylece, daha verimli, daha bilimsel usullerle edebiyat tarihi yazılmaya başlandığını söyleyebiliriz. Hepimiz Fuad Köprülü'nün edebiyat tarihi, medeniyet tarihinin bir bölümüdür anlayışını bir gelenek olarak devraldık.

"İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı", "İslamiyet Etkisindeki Türk Edebiyatı" ve "Batı Etkisindeki Türk Edebiyatı". Bu, "Batı Etkisindeki Türk Edebiyatı", günümüzde, "Yeni Türk Edebiyatı", "Yenileşme Dönemi Türk Edebiyatı", "Modern Türk Edebiyatı", "Çağdaş Türk Edebiyatı" gibi farklı şekillerde adlandırılıyor. Ama akademideki en yaygın kullanım, "Yeni Türk Edebiyatı"dır.

Köprülü'nün bu tasnifi, zaman içerisinde değiştirilmeye veya onun yerine alternatif tasnifler geliştirilmeye çalışılmışsa da Türk edebiyat tarihçiliğindeki uygulamalar, bu tasnifin

kabul gördüğü yönündedir. Bununla birlikte, Türk edebiyatının Türkiye sahasındaki tarihini kayda geçiren edebiyat tarihçilerinin, Batı medeniyeti tesiri altındaki Türk edebiyatını kendi içinde kronolojik olarak nasıl tasnif etmek gerektiğine dair tam bir fikir birliğinde olduklarını söyleyemeyiz. Evet, Batı etkisindeki Türk edebiyatı ya da Yeni Türk edebiyatı dediğimiz süreç nasıl tasnif edilecektir? Bu konuda, edebiyat tarihçileri ittifak etmiş değillerdir. Buradan, bir edebiyat tarihi yazılmalıdır ya da bir edebiyat tarihi yazalım sonucu çıkarsa ki umarım çıkar, işte o zaman öncelikle Tanzimat’tan günümüze kadarki yeni Türk edebiyatı sürecini hangi başlıklar altında ele alacağımıza karar vermemiz gerekir.

Yeni Türk edebiyatının, kendi içinde dönemlere ayrılması hususunda, Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren çeşitli öneriler ortaya konulmuştur. Bunlardan biri İsmail Habib (Sevük) tarafından 1924 yılında *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* adıyla kaleme alınan; ardından da bu eserin tadil edilmesiyle 1931’de ilk baskısı yapılan *Edebî Yeniliğimiz* adlı çalışmadır. Sevük bu eserinde, Tanzimat sonrasındaki Türk edebiyatını şu başlıklar altında tasnif eder: “Tanzimat Edebiyatı, Servet-i Fünun Edebiyatı, Meşrutiyetten Sonra, Türkçülük Cereyanı, Son Fasıl”. Ağâh Sırrı Levend ise “Türkçülük ve Millî Edebiyat”²⁹ başlıklı makalesinde, Tanzimat’tan sonraki Türk edebiyatını “Millî Edebiyat” diye adlandırarak bu edebiyatı “Arayış Devri”, “Uyanış Devri” ve “Kurtuluş Devri” adlarıyla üç alt devreye ayırır. Bu tasnifte “Arayış Devri”, Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e kadarki süreci; “Uyanış Devri”, Türkçülüğün doğuşuna referanslanan

29 Ağâh Sırrı Levend (1962).“Türkçülük ve Millî Edebiyat”, *Türk Dili ve Araştırmaları Yıllığı/Belleten*, c. 9, s. 147-206.

II. Meşrutiyet'in başlangıcından Millî Mücadele'ye kadarki süreci; "Kurtuluş Devri" de Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasından sonraki Cumhuriyet yıllarını içine almaktadır. Yeni Türk edebiyatının dönemlere ayrılmasıyla ilgili zaman içinde bundan başka ya da buna benzeyen birçok örnekler üretilir ki, Prof. Dr. Nâzım Hikmet Hocamın birkaç örneğini elimizde dolaştırdığımız *Yöntem Bilgisi Açısından Türk Edebiyatı Tarihleri* başlıklı kitap, bunları ortaya koyan bir çalışmadır. İşte orada da birtakım tasnifler bulunmakla birlikte, bu tasniflerin dışında, Türk edebiyatı tarihçilerinin en çok iltifat ettiği, edebiyat kamuoyunda en fazla referans verilen tasniflerden biri, Kenan Akyüz'ün, öncesinde makale olarak yayımlanan, sonrasında genişletilip *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri* adıyla kitaplaştırılan çalışmasındaki tasniftir. 1970'lerden itibaren birçok akademisyen, yeni Türk edebiyatının Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadarki sürecinin tasnifinde Kenan Akyüz'ün önerisini kullandı. Kenan Akyüz, Tanzimat sonrası Türk edebiyatını, "Tanzimat Devri Türk Edebiyatı", "Servet-i Fünun Devri", "Servet-i Fünun Dışındaki Edebiyat", "Fecr-i Âti Devri" ve "Millî Edebiyat Devri" diye beşe ayırıyor. Ancak burada şu üç noktaya dikkatinizi çekmek istiyorum.

"Servet-i Fünun Dışındaki Edebiyat" başlığı, Akyüz tarafından tarihlenmemiştir. Kenan Akyüz bu başlığı, Servet-i Fünun'un faal olduğu yıllarda Servet-i Fünun dışında kalan anlayışı adlandırmak için kullanmıştır. Dolayısıyla Prof. Dr. Kenan Akyüz'ün Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadarki süreci dört başlık altında ele aldığını söyleyebiliriz. Akyüz, Türk edebiyatının Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadarki sürecini ele aldığı için bu tasnifte 1923 sonrasına dair bir hüküm yoktur. Akyüz, 1860-1923 arasına dair burada

yaptığı tasnifin tarihsel sınırlarını başka bir çalışmasında aşağı yukarı aynen tekrarladıktan sonra, o çalışmasının devamında, “Edebiyatın, içinde doğup geliştiği ülkedeki siyasî, sosyal, iktisadî ve kültürel şartlarla yakın bağlantısı dikkate alınınca, Türk edebiyatının Cumhuriyet devrindeki gelişmesini de bu dönemin umûmî gelişmesi ve safhaları içinde ele almaktaki zarûret kendiliğinden ortaya çıkar.”³⁰ diyerek görüşünün dayanağını açıklayıp, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının 1923’ten 1980’e kadarki kısmını da şöyle tasnif eder:

I) Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan İkinci Dünya Harbi’nin başladığı tarihe kadarki dönem (1923-1939).

II) İkinci Dünya Savaşı’ndan 27 Mayıs hareketine kadar olan dönem (1939-1960).

III) 27 Mayıs 1960 hareketinden 12 Eylül 1980 harekâtına kadarki dönem (1960-1980).

Türk edebiyatı tarihçilerinin kendi bilimsel kanaatlerini de zaman zaman ortaya koyduklarını ve bunları kullanmakla birlikte zaman zaman da Kenan Akyüz’ün tasnifini esas alarak bir tasnif denemesi yaptıklarını da görüyoruz. Örneğin Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından yayımlanan *Türk Dünyası El Kitabı* adlı eserde yeni Türk edebiyatının dönemleri şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Tanzimat Devri Türk Edebiyatı
2. Servet-i Fünun Edebiyatı
3. Servet-i Fünun Dışı Türk Edebiyatı
4. II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı

30 Kenan Akyüz (1997). “Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı”, *İslâm Ansiklopedisi*, c. 12/2, Eskişehir: MEB, s. 596-627.

5. Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı ³¹

Bu tasnifin Kenan Akyüz referanslı olduğunu çok kolaylıkla söyleyebiliriz. Şimdi ortaöğretim öğrencileri için hazırlanan kitaplardan da bahsedebiliriz. Ben, bir tanesini örnek aldım. Bu ders kitabında, yine Kenan Akyüz'ün çalışmasının referans alındığı izlenimi veren tasnif şöyledir: "... Batı kültürüyle yetişen yeni kuşak sanatçıları, Batı edebiyatı yolunda yeni bir çığır açmışlardır. Bu edebî dönem; Tanzimat Edebiyatı, Servet-i Fünun Edebiyatı, Fecr-i Âtî Edebiyatı, Millî Edebiyat ve Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı olmak üzere dönemlere ayrılır."³²

Bunlardan anlaşılacağı üzere, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*'nde ortaya konan tasnifler, aşağı yukarı benimsenmiş gibi görünüyor. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı ise, genellikle 1923'ten 1980'e üç alt döneme ayrılarak incelenir. İnci Enginün Hoca, "...bin bir siyasi, sosyal ve sanat görüşleriyle parçalanmış olan Yeni Türk Edebiyatı, siyasî ve sosyal zemin dikkate alınmadan..."³³ açıklanamayacağını öne sürer. Buraya kadar zikredilen edebiyat tarihçilerinin, edebiyatla siyasal ve sosyal hayatın iç içe geçmiş olduğuna vurgu yaptıklarını dikkatinize sunmak istiyorum. Sabahtan beri de bunu konuşuyoruz: Edebiyat tarihi, siyasal ve sosyal hadiseler düşünülmeden tasnif edilemez. Bu sadece bizim edebiyatımız için değil, bütün dünya milletlerinin edebiyatları için geçerlidir. Çünkü edebiyatla siyaset, sosyal hayat, toplumsal hayat iç içedir ve çoğu zaman

31 *Türk Dünyası El Kitabı* (1992). 3.c, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.

32 G. Filazi, S. Çuhadar, D. Karaca vd. (2022). Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı 10 Ders Kitabı, Ankara: MEB Yay., s. 22.

33 İnci Enginün (2010). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e* (1839-1923), İstanbul: Dergâh Yay., s. 14.

siyaset edebiyatı etkiler. Bazen de edebiyat ya da düşünce hayatı siyaseti etkiler. Aydınlanma Devri ya da İngiltere’de Kraliçe Elizabeth Dönemi ya da Fransa’da Louis Dönemi var. Bakın, bunlarda da hep siyasete referans veriliyor. Çünkü edebiyatı, siyasal meselelerden ayrı ele almak mümkün değildir.

Buraya kadar birkaç hocanın tasnifini vermeye çalıştım, benzer tasnifler çoğaltılabilir. Buradaki amacım, farklı yaklaşımlar olduğunu ve aşağı yukarı şekillenmiş bir tasnifin bulunduğunu söylemektir. Bugüne kadarki edebiyat tarihi çalışmalarında yapılan yeni Türk edebiyatı dönem tasnifleri, edebiyat sanatına ilgi duyan ve Türk edebiyatı tarihi hakkında bilgisini artırmak isteyenlerin ihtiyacını önemli ölçüde karşılamıştır. Ama bu tasnifler günümüz itibarıyla, yakın geçmişi de içine alacak şekilde güncellenme ihtiyacı taşımaktadır. Artık biz, herhangi bir hocanın, bundan kırk-elli yıl önce yazdığı edebiyat tarihini referans alarak öğrencilerimize edebiyat tarihi anlatamayız. Bunlardan yine faydalanacağız... örneğin İsmail Habip’ten elbette faydalanacağız ama onları tekrarlayamayız. Çünkü artık edebiyat tarihi güncellenmeye ihtiyaç duyuyor. Ayrıca, bugüne kadar yapılmış tasniflerin, yeni bilgiler ışığında yapılan değerlendirmelerden hareketle, en azından kendi değerlendirmelerimden hareketle, bir takım eleştirilecek taraflarının olduğunu da söyleyebilirim. İşte bu yüzden, yeni Türk edebiyatı için yeni bir dönem tasnifi yapmak kaçınılmaz hâle gelmiştir, diyebilirim.

Yeni Türk edebiyatının dönemlerine dair Kenan Ak-yüz’ün ve onu referans alanların yaygın kabulü diye bir başlık açtım. Bunlar elbette, sadece onun değil, başkalarının

da katkısıyla oluşturulmuş tasniflerdir. En çok öne çıkan tasnif şu şekildedir:

Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı: Birinci Kuşak, İkinci Kuşak. Bu dönem edebiyatı genellikle 1860-1896 arasına tarihlenir.

1860 tarihinin bir başlangıç olarak alınmasına da biraz sonra değineceğim. Çünkü bu tartışmaya kapalı bir tarih değildir. Tartışılmalıdır. Hatta ben de bir başka tarih önereceğim.

Servet-i Fünun Dönemi (1896-1901), Fecr-i Âti (1909-1913). Son olarak Cumhuriyet Dönemi. Şu var ki, tasnifte dikkat edilmesi gereken ilk husus veya eleştirilmesi gereken ilk husus, kronolojideki kopukluktur. Hâlbuki edebiyat tarihçiliğinde kronoloji vazgeçilmezdir. Orhan Okay'ın ifadesiyle söylemek gerekirse, farklı edebiyat tarihlerinin hepsinin ortak çatısı olarak kronolojinin kaybolmadığını söylemek gerekir. Çünkü netice itibarıyla edebiyat tarihi de bir tarihtir ve tarihin iskeleti de kronolojidir. Bu bakımdan, hangi yöntemi belirlersek belirleyelim, ilk hareket noktamız kronoloji olmalıdır. Kronoloji asla kaybedilmemelidir. Hâlbuki yukarıdaki tasnifte, 1901-1909 arasında bir boşluk görülmektedir. Yani, şöyle söyleyebilirim: Fatih'in 1453'te İstanbul'u fethetmesiyle Yeni Çağ başladı ve 1789'da Fransız İhtilali'ne kadar geldi. Yakın Çağ'ı örneğin 1850'de başlatamayız. Mutlaka, en azından sembolik olarak 1789'da başlatmalıyız. Bu bakımdan, Kenan Akyüz'ün kronolojisinde, böyle bir eleştiri noktasının bulunduğunu belirtmem gerekiyor.

Akyüz'ün kronolojik bölümlemesinde eleştiriye açık bir diğer nokta, dönemlerdeki tarihsel çakışmalardır. "Fecr-i Âti

Devri”ni 1909-1913’e tarihleyen Akyüz, bundan sonra gelen “Millî Edebiyat Devri”ni 1911-1923’e tarihlemiştir. Bu durumda 1912’deki bir edebî faaliyetin, “Fecr-i Âti Devri”ne mi yoksa “Millî Edebiyat Devri”ne mi dâhil edileceği cevapsız kalmaktadır. Örneğin 1912’deki Nev-Yunanilik anlayışı, edebiyat tarihimizde Fecr-i Âti başlığı altında mı yoksa Millî Edebiyat başlığı altında mı alınmalı? Bu çakışmanın giderilmesi lazım. En azından kronolojik sıralamada böyle bir çakışma olmaması gerekir.

Akyüz’ün ve onu referans alanların kullandığı dönem adlandırmalarının bazıları, içine aldıkları süreçteki bütün edipleri, edebî faaliyetleri, edebî türleri ve edebî gelişmeleri kapsayacak nitelikte değildir. Söz konusu tasnif, bu yüzden de eleştiriye açıktır.

Yeni Türk edebiyatını 1839’dan ya da 1860’tan hangisinden başlatırsak başlatalım, 1896’ya kadar homojen bir edebiyat yapısı yoktur. İlk önce toplumsal ve siyasal meseleleri önceleyen, ürettiği faydacı edebiyat anlayışıyla ortaya konan şiirler, yazılar, romanlar var. Ama 1870 ve 1880’lerin başlarından itibaren ihtirasların, bireysel duyguların çokça terennüm edildiği bir süreç başlıyor. Dolayısıyla ben, “Tanzimat Birinci Kuşak” adlandırmasını doğru bulmuyorum. Ben bu dönemlerle ilgili bir makale yazdım. Makale, son sürece geldi. Muhtemelen beş-on gün sonra yayımlanacaktır.³⁴ O çalışmamda da ifade ettim. Bu, birinci kuşak, ikinci kuşak ayrımını terk etmemiz gerekiyor. Tanzimat’ın ikinci kuşağı dediğimiz kuşak, olsa olsa Abdülhamit Dönemi ya da diğer adıyla Meşrutiyet’in birinci kuşağı olabilir. Dolayısıyla Tanzimat Dönemi Türk edebiyatı, “efradını

34 Ahmet Bozdoğan (2024). “Yeni Türk Edebiyatı’nın Dönemlerine Yönelik Alternatif Bir Yaklaşım”, *Edebî Eleştiri Dergisi*, c. 8, S. 2, s. 182-221.

câmi, ağyarını mâni” bir adlandırma değildir. Keza, Servet-i Fünun Devri Türk edebiyatı da, aynı şekildedir. Servet-i Fünun, 1896’da başlayan bir edebî topluluğun adıdır. Ben buna, 2. Abdülhamit Dönemi diyorum. Evet, Servet-i Fünun, çok etkin bir topluluktur. Edebiyatı yönlendirmiş, sanatçıları peşinden sürüklemiş, ama o süreçteki bütün edebî faaliyetleri Servet-i Fünun çatısı altına almak mümkün değil. Hüseyin Rahmi’yi nereye koyacaksınız? Dolaşısıyla, Servet-i Fünun Devri Türk edebiyatı da doğru bir adlandırma değil.

Söz konusu tasnifte eleştirilecek bir diğer taraf da bir edebî topluluğun, grubun veya eğilimin adı olması gereken adlandırmaların, bir dönem adı olarak kullanılmış olmasıdır. Servet-i Fünun’la ilgili benzer bir durum, Millî Edebiyat için de geçerlidir. “Millî Edebiyat Dönemi” adlandırması kullanılabilir. Buna saygı duyuyorum. Ama ben, Millî Edebiyat’ın bir dönem değil, bir eğilim, bir yönelim, bir anlayış hatta bir edebî akım olduğunu düşünüyorum. Çünkü “Millî Edebiyat” adlandırması, Türk edebiyatındaki bir döneme ad olmaktan ziyade bir edebî eğilime / yönelişe / anlayışa; daha da açıkçası bir edebî akıma ad olmaya layıktır. Üstelik “Millî Edebiyat Akımı”, 1923 yılında tamamen terk edilmiş ve bu tarihten itibaren ediplerin ezici çoğunluğu başka edebî eğilimlere yönelmiş değildir. Yani “Millî Edebiyat” bir dönem / devir adı olarak kabul edilse bile bu dönemin / devrin 1923’te sona erdiği hükmü yine eleştiriye açıktır.

“Millî Edebiyat” adlandırması, Türk edebiyatında başı ve sonu kesine yakın sınırlamalarla belirlenebilecek bir edebî dönem olmaktan ziyade, hazırlık süreci 19. yüzyılın son çeyreğine dayanan, ilkeleri ve karakteristik ilk temsilcileri

1910’larda edebiyat sahnesinde yerini alan, 1920’li ve 1930’lu yıllarda etkinliğini sürdürdükten sonra bir ara ediplerin gündeminden düşmeye başlayan; ama 1950’li yıllardan itibaren siyasal konjonktürün yönlendirdiği edebî hayatın da etkisiyle “Yeni Millî Edebiyat Akımı” adıyla yeniden iltifat görmeye başlayan bir edebî akımın adıdır. Bu edebiyat anlayışı, İkinci Meşrutiyet yıllarında belirginleşmiş, Cumhuriyet yıllarında da devam etmiştir.

Burada çok ilginç bir çelişkiye daha dikkatinizi çekmek istiyorum. Mesela Millî Edebiyat’ı bu tarihler arasına tarihlenen hocalarımıza, bu edebiyatın en önemli yazarları kimdir diye sorduğumuzda, en önemli isim olarak Reşat Nuri’yi gösteriyorlar. Peki, onun bu edebiyatı karakterize edecek eseri hangisi? Bu edebiyat içine dâhil edilen başka yazarlardan, örneğin Halide Edib’in *Ateşten Gömlek*’i 1922’de tefrika edilmiş, 1923’te basılmış. *Vurun Kahpeye*, 1924’te tefrika edilmiş, 1926’da kitaplaşmış. *Sinekli Bakkal*, 1930’ların ortasında kitaplaşmış. Cumhuriyet döneminde Yakup Kadri’nin *Kiralık Konak*’ı 1922; *Nur Baba*’sı 1922, *Yaban*’ı, 1931. Reşat Nuri’nin *Çalikuşu*, 1922; *Yeşil Gece*, 1928. Yani, Millî Edebiyat’ın en önemli isimleri dediğimiz ve 1911-23 arasında sıkıştırmaya çalıştığımız yazarların Millî Edebiyatı karakterize edecek eserleri, Cumhuriyet döneminde yazılmış. Dolayısıyla, Millî Edebiyat’ı, 1911-1923 arasına sıkıştırmanın çok doğru olmadığını söyleyebiliriz.

Edebiyat tarihini çeşitli ölçütlere göre kronolojik süreçlere ayırma ameliyesinde zaman zaman edebiyat dışı referanslara başvurulduğu, özellikle siyasal dönüm noktalarının referans alındığı, edebî devirlerin adlarının ve temel sosyal karakteristiklerini belirleme işinin sosyal ve siyasal tarihçilere bırakıldığı zaman zaman eleştiri konusu

edilmiştir. Ancak edebiyatın sosyal ve siyasal hayatla iç içe olması, hatta edebiyatın siyaset, felsefe ve inanç dünyasıyla inkâr edilemez bağlantıları ve edebiyat tarihinin medeniyet tarihinin bir parçası olduğu gibi etkenler, edebiyatın dönem tasniflerinde siyasal dönüm noktalarını referans almayı kaçınılmaz kılıyor. Yani bu keyfi bir tercihten değil, bir sorumluluktan kaynaklanmaktadır. Bu kaçınılmazlık, dediğim gibi edebiyat tarihçisinin keyfi tercihinden değildir, siyasal dönüm noktalarının edebî hayatı yönlendirmesi, edebiyat tarihçisini böyle davranmaya âdeta zorlar. Bir edebiyat tarihçisi ele aldığı süreci dönemlere ayırırken zaman içinde meydana getirilen eserlerin diline, üslubuna, şekline, muhtevasına, bunların meydana getirilmesindeki yönlendirici etkilere bakarak karar verir. Edebiyat tarihçisi, subjektif bir dönüm noktası tespit ettikten sonra, bu dönüm noktasının öncesinde ve sonrasında üretilmiş eserlerin özelliklerini veya bunların meydana getirilmesindeki yönlendirici sebepleri sıralamaya kalkmaz. Tam tersine, edebiyat tarihçisi, önce kronolojik süreçteki eserlerin diline, üslubuna, şekline, muhtevasına ve bunların meydana getirilmesindeki yönlendirici sebeplere dair tespitler yaptıktan sonra, bu sürecin bir noktasından itibaren söz konusu niteliklerde değişme gerçekleştiğini fark ederek o noktayı bir dönüm noktası olarak kabul eder. Ardından dönüm noktasının tarihte nereye denk geldiğine bakarak bir hüküm verir. İşte bu aşamada edebiyat tarihçisi, söz konusu dönüm noktasına ad verirken çoğu zaman ve ister istemez siyasal dönüm noktalarına gider.

Edebiyat tarihçisi, önce tabii başkalarının yaptığı çalışmalarından hareketle, bunlarla ilgili bir materyal okuması yaparak eserlerin diline, üslubuna, şekline, yazılış gerekçesine,

bu eserlerin kamuoyundaki algılanışına ve kabulüne bakarak benzer nitelikteki eserleri bir arada değerlendirir. Bir noktadan sonra eserlerin dilinde, üslubunda, şeklinde, yazılış gerekçesinde, muhtevasında bazı değişiklikler olmaya başladığını fark eder. İşte edebiyat tarihçisi bu noktada bir dönüm noktası belirler. Çizgiyi çektikten sonra, yine bu noktanın tarih şeridinde nereye denk geldiğine dair bir karar vermeye çalışır. Mesela, yeni Türk edebiyatçılarının büyük çoğunluğu, örneğin “İkinci Meşrutiyet Dönemi Edebiyatı” adlandırmasını kullanmaktan kaçınarak 1900’lerin başlarında da birtakım eserler var, ama bir noktadan sonra değişim başlıyor, diye düşünmeye başlıyor. Yine mesela yeni Türk edebiyatçılarının büyük çoğunluğu, bu çizgiyi 1923 yılına kadar uzatmak gerektiğini düşünüyor. Ben ise bu çizginin 1920’den itibaren çekilmesi gerektiğini savunuyorum. Çünkü 1920’de Büyük Millet Meclisi’nin kurulmuş olmasının, bu değişiklikte sembolik bir tetikleyici unsur olduğunu düşünüyorum. Kimileri Cumhuriyet’in ilanının daha belirgin olduğunu düşünebilir. Ama bu yıllarda, mesela, bir devlet için millî marş yazılmış. O marş, Türkiye Cumhuriyeti devletinin millî marşı. Öyleyse, Cumhuriyet Dönemi’ni onunla başlatmalıyım diyorum. Ya da 1922’de *Ateşten Gömlek* yazılmış, yayımlanmış. Bunu da Cumhuriyet Dönemi’ne almak gerekir, diyorum. Bir başkası da mesela İnci Enginün, işte Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı için, 1923’ten çekiyor bu çizgiyi. Dolayısıyla şunu söyleyebiliriz: Evet, siyasal hayatta bir içerik söz konusu, ama biz edebiyat tarihçileri olarak doğrudan doğruya siyaset tarihçilerinin kullandığı dönüm noktalarını kullanmak zorunda değiliz. Bizim ölçümüz edebî eser olmalı. Biz edebî eserlerdeki değişimleri esas alarak bir edebiyat tarihi ortaya koymalıyız.

Zaten bunu ilk defa ben söylemiyorum, yeni Türk edebiyatçıları baştan beri söylüyorlar.

Mesela “Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı” diyoruz. Benim kanaatim, 1839’dan başlatmak yönünde, ama birçok edebiyat tarihçisi 1860’tan başlatıyor.

Buna şunun için vurgu yapıyorum. Her ne kadar siyasal adlandırmaları kullansak da bizim ölçümüz edebiyat ve edebî eserler olmalı. Biz o adlandırmalara başka tarihî dönüm noktaları verebiliriz. İşte Tanzimat döneminde 1860, Cumhuriyet döneminde 1920. Biraz sonra mesela, “Abdülhamit Dönemi” diyeceğim. Ben, Abdülhamit dönemini 1878’de başlatmak gerektiğini düşünüyorum. Abdülhamit 1909’daki 31 Mart Vakası’ndan sonra tahttan indirilmiş. Bana göre İkinci Abdülhamit Dönemi Türk edebiyatı, 1878’de anayasanın askıya alınmasından 1908’de yeniden yürürlüğe konulduğu zamana kadar olan bir dönemi kapsıyor. Bana göre siyasal referans noktalarından faydalana-biliriz, ama doğrudan doğruya siyaset tarihçilerine bağlı kalma zorunluluğumuz da yok.

Buraya kadar anlattıklarımın hareketle, yeni Türk edebiyatının dönemlerini ben, alternatif olarak şu şekilde sıraladım:

Tanzimat Dönemi Türk edebiyatını, 1839’dan ya da 1860’tan başlatarak 1876 ya da 1878’e kadar götürebiliriz.

İkinci Abdülhamit Dönemi, ki yazdığım makalede bu dönemi adlandırma konusunda çok düşündüm. Bazen “İstibdat Dönemi Edebiyatı”, bazen “Meşrutiyet Dönemi Edebiyatı” dedim. En sonunda, “II. Abdülhamit Dönemi Türk Edebiyatı” demenin daha doğru olduğuna karar verdim. Bu tabii, tartışmaya açık bir mesele, tartışılabilir. Öncelikle,

Birinci Meşrutiyet adlandırmasını şunun için kullanmak istemedim. Ortada bir meşrutiyet yok, 1878’de anayasa askıya alınmış, mutlak monarşi var. Bu dönemde Abdülhamit, karizmatik kimliğiyle edebiyatı da yönlendiriyor. Biraz önce dedim ya, adlandırmalarımız efradını câmi, ağıyarını mâni olmalıdır. Bu yüzden de vereceğimiz, kullanacağımız başlık, ele alacağımız süreci makro düzeyde isimlendirebilmelidir. Elbette istisnalar onun dışında kalır, ama kabaca isimlendirmeye yeterli olmalıdır. Onun için, II. Abdülhamit Dönemi, 1876’dan 1908’e kadar; İkinci Meşrutiyet Dönemi, 1908’den 1920’ye ya da 1923’e kadar ki ben 1920’yi esas almak gerektiğine inanıyorum. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı da 1920’den günümüze kadardaki süreçtir.

Ancak, her ne kadar yeni Türk edebiyatı, dört alt döneme ayrılabilirmiş gibi dursa da Cumhuriyet dönemi dediğimiz dördüncü dönem, tarihsel olarak ilk üç dönemin tamamından daha uzun. 1839’dan da başlatsak, 1860’tan da başlatsak, aşağı yukarı 80 yıllık bir zaman dilimini içine alır. Oysa Cumhuriyet dönemi, yüz yılı aşkın bir süreci kapsar. Kaldı ki “Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatı” hem süre, hem eser sayısı, hem edebî anlayış, hem edebî türler bakımından çok kalabalık, çok hareketli, çok yoğun, çok girift... Bu münasebetle de Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı’nın, ayrıca dönemlere ayrılması gerekir. Dediğim gibi ben efradını câmi, ağıyarını mâni olması düşüncesinden hareketle dört alt döneme ayırıyorum. Zaten bu dört dönem tecrübe sahiplerince de dillendiriliyor.

Birinci devreyi, “Atatürk Dönemi Türk Edebiyatı” diye adlandırıyorum. Bu dönem, 1920’den 1938’e kadar, Atatürk’ün ölümüne kadar geliyor. Kenan Akyüz, biraz önce bahsettiğim çalışmasında 1939’u, yani İkinci Dünya Savaşı’nın

başlangıcını referans alıyor. İnci Enginün, 1940'ı. Ben diyorum ki 1938'in 10 Kasım'ında Atatürk'ün ölümünden bir gün sonra, edebiyatın genel manzarasında hemen bir değişiklik olmamıştır. Atatürk ölmeseydi bir yıl, bir buçuk yıl sonra göreceğimiz değişiklik olmayacaktı. Mesela ben öğrencilerime Atatürk Dönemi'nde, Millî Edebiyat anlayışı devam ettirilmiştir, diye anlatıyorum. Ayrıca yeni devletin, gerçekleştirilmeye çalışılan devrimlerin geniş kitlelere benimsetilmesine yönelik eserler üretilmeye başlanmıştır. Bu arada, farklı edebiyat görüşleri ya ortaya çıkmamış ya da çıksa bile taraftar bulamamıştır. Atatürk gibi karizmatik bir lider sahneden çekilince, karizmatik liderlerin sahneden çekilmesinden sonra onların yönettiği her bölgedeki toplumda bir sarsıntı, bir değişiklik meydana gelir. Bu, edebiyat için de geçerlidir. Ben inanıyorum ki, 1937'de Orhan Veli ve arkadaşlarının ortaya koyduğu yeni anlayış, Atatürk yaşasaydı, bu kadar tutmazdı. Benzer şekilde, Atatürk öldükten sonra milliyetçiler çıkmış, Maviciler çıkmış, sağcılar çıkmış, toplumcu gerçekçiler çıkmış. Yani yeni bir hareketlilik oluşmuş. Dolayısıyla Atatürk'ün ölümünün, edebiyat tarihinde bir kırılma teşkil ettiğini düşünüyorum. Bu bakımdan da birinci dönem için, 1920-1938 şeklinde tarihlenmesinin uygun olduğunu düşünüyorum. Ben yazdığım makalede Atatürk'ün ölümünden sonraki döneme önce 'karmaşa dönemi' demiştim. Ama bu tabir edebiyatı çok iyi yansıtmıyor düşüncesinden hareketle, Atatürk sonrasına, 'çok sesli dönem' dedim. Çünkü gerçekten de Atatürk döneminde, tek sesli bir şekilde yürüyen edebiyat anlayışının, Atatürk sonrasında çeşitlenmeye, hareketlenmeye, farklı görüşler öne çıkmaya ve taraftar bulmaya başladığı görülür.

Ben, 1938-1960 arasını, ikinci dönem diye belirledim. Bildiğiniz gibi, birçok edebiyat tarihinde bu süreç, “İnönü Dönemi” veya “Demokrat Parti Dönemi” diye de adlandırılıyor. Bunun da tamamen doğru olmadığını düşünüyorum. Kabul edilebilir ama ben burada şunu düşünüyorum. Neticede, İnönü’nün iktidarda olduğu yıllarda, onun benimsediği siyasal eğilimler hâkim olmaya başlamış. Demokrat Parti Dönemi’nde ise, önceki dönemde biraz geride kalmış olan muhafazakârlar öne çıkmış, üstelik İnönü’ye muhalefet ederek çıkmışlar. Bu dönemde toplumcu gerçekçiler de varlık göstermiş. Yani, 1950’de bir iktidar değişimi, siyasal zihniyet değişimi yaşanmış olsa da bunun, edebiyattaki hareketliliği daha da belirgin hâle getirmesinin dışında, edebiyata bir etkisi olmamış. Ben, bir farklılığın ortaya çıktığını düşünmüyorum. Yani, 1935, 1936, 1937’de üretilen eserler de bir siyasal mesaj vermeye çalışılıyordu. Dolayısıyla, ben burayı, ‘çok sesli dönem’ diye adlandırmak gerektiğini düşünüyorum.

1960 İhtilali ile edebiyatta belirgin bir değişiklik olur ve bu 1980 İhtilali’ne kadar sürer. 12 Eylül 1980 ihtilali, edebiyat tarihçiliğinde en az tartışacağımız, hatta belki de hiç tartışmayacağımız bir dönüm noktasıdır. Çünkü 11 Eylül 1980’de her istediğini yayımlayanlar, her istediğini yazanlar 12 Eylül’den itibaren yazmaktan çekinir hâle gelmişlerdir. Bu bakımdan 80 İhtilalinin edebiyat hayatında çok keskin bir kırılma meydana getirdiğini düşünüyorum. Bu üstelik sadece edebî eserlerin estetik seviyesinde falan değil, bütün boyutlarında olmuştur. Malum, 1960-1980 arasını, Türkiye’nin karanlık günleri diye nitelendiriyoruz. 12 Eylül İhtilali’yle ki, ihtilaller sevilmez ama bu ihtilalin tek bir olumlu tarafı varsa, o da Türkiye’yi bu karanlık günlerden

kurtarmış olmasıdır. İhtilal, Türkiye'yi daha da karanlığa girmekten alıkoymuştur veya buna vesile olmuştur diyelim. Bu bakımdan ben 1980'i, bir kırılma noktası olarak tarif ediyorum. Bu döneme, 'çatışma dönemi' dedim. Çünkü 1960-1980 arasındaki yıllarda edebiyat, âdeta sosyal ve siyasal hayattaki fiili çatışmayı da yansıtıyordu. Yani siyasal hayatta nasıl bir çatışma varsa, nasıl her gün insanlar öldürülüyorsa, şehit ediliyorsa edebiyat hayatında da bir çatışma vardı. Onun için çatışma dönemi dedim. Ama, önce-
sindeki karmaşa dönemi adlandırması gibi çatışma dönemi adlandırmasının da çok uygun olmayacağına yönelik eleştirileri alınca buraya alternatif olmak üzere, edipler angaje bir tavır sergiledikleri için, "İki Darbe Arası Türk Edebiyatı" diyorum. Çünkü gerçekten de burada bir angaje olma durumu vardır. Yani elitler, estetik bir eser ortaya koymaktan ziyade, siyasal düşüncelerinin propagandasını yapmaya kalkmışlardır. Elbette bu yıllarda da kalıcı eserler var. Ama edebiyat, genel görünümü itibarıyla, sağ ve solun siyasal çatışmasının zemini olmuştur diyebiliriz. Bu bakımdan ben bu sürece "Angaje Eğilimler Dönemi" diyorum.

1980 sonrasına, "Günümüz Türk Edebiyatı" dedim, ama herhalde 15-20 yıl sonra edebiyatın tarihini yazacak olanlar, burada da bir bölümlendirme ve isimlendirme yapacaklardır. Mesela, 1980'lerden sonrasına 'postmodern edebiyat dönemi' denilebilir mi? 28 Şubat sürecinin edebiyata ne kadar yansıdığını eserlerin tahlil edilmesiyle daha çok anlayacağız. Ya da AKP'nin iktidara gelmesi, edebiyat hayatını etkiledi mi? Dediğim gibi, bizden bir 20-30 yıl sonra gelecekler daha farklı yazabilirler. Ben, 'şimdilik' diye bir ihtiyat kaydı koyarak, 1980 sonrasını, "Günümüz Türk Edebiyatı" diye adlandırdım.

Bunların dışında, belki çok küçük bir ayrıntı gibi görülebilir ama terminolojide birlik sağlamak adına, ele aldığımız sürece ‘dönem’ mi diyeceğiz, ‘devir’ mi diyeceğiz ya da fark eder mi? Edebiyat bilimciler olarak bunu da tartışmamız gerekiyor.

Devir, devre ve dönem sözcükleri zaman zaman birbiri yerine kullanılsalar da sözcükler eş anlamlı gibi görülse de zaman dilimi bakımından farklı anlamlar yüklenirler. En azından kullanımda böyle diyebiliriz. Her ne kadar eş anlamlı gibi dursa da devir ve devre, genel manasıyla daha geniş bir zamanı içine alıyor. Hatta Taş Devri, Maden Devri örneklerinde olduğu gibi daha uzun bir süreci kapsadığını söyleyebiliriz. Bu sebeple, ben, Türk edebiyatı içindeki görece daha kısa süreçleri adlandırırken ‘dönem’ sözcüğünü kullanmanın daha uygun olduğunu düşünüyorum. Mesela, ‘Tanzimat Devri’ demiyorum, ‘Tanzimat Dönemi’ diyorum ya da ‘Meşrutiyet Devri’ demiyorum, ‘Meşrutiyet Dönemi’ diyorum. Kaldı ki, dönem sözcüğünün Türkçe olması da ayrı bir tercih sebebi benim için. Etimolojisinde problem var mıdır yok mudur, o ayrı bir tartışma konusu. Bu konuya girmiyorum çünkü bu kelime artık sözlüklere de girmiş

Sonuç yerine, bazı öneriler oluşturmaya çalışacağım: Edebiyat tarihinin belli karakteristik özelliklerine istinaden dönemlere ayrılması hem edebiyatın tarihini analiz etmek bakımından hem de edebiyat eğitimi kolaylaştırmak bakımından son derece önemli bir iştir. Türk edebiyat tarihi çalışmalarında bu ameliyenin ilk belirtilerinin Osmanlı’nın son yıllarında görüldüğünü, bununla birlikte, çalışmaların edebiyat biliminin çağdaş gerekliliklerine uygun hâle getirilmesinin ise Cumhuriyet yıllarında başladığını söyleyebiliriz. Türk edebiyatının Tanzimat sonrası tarihini yazan

edebiyat tarihçileri, süreci kendilerince en makul metot ve yaklaşımlara göre tasnif etmişlerdir. Bu metot ve yaklaşımlar içinde en çok tercih edilenler, edebiyat hayatıyla, siyaset ve düşünce hayatı arasında ilişki kurmayı benimseyenlerdir. Buna karşın, edebiyat tarihi yazımında, siyasal dönemlerin ve dönüm noktalarının neredeyse birebir edebiyat tarihinin de dönüm noktaları olarak alınmasına itiraz edenlerin temel dayanağı, bu tarz bir yaklaşımda, edebî ölçütün ihmal edilmiş olmasıdır.

Edebiyat tarihindeki dönem adlarının siyasal referans noktalarına bağlı olmasına yönelik eleştiriler görmezden gelinmemeli ve edebiyatın toplumsal ve siyasal hayatla bağının, bu tarz adlandırmaları kaçınılmaz kıldığı unutulmamalıdır. Sadece Türk edebiyatında değil, bütün milletlerin edebiyatlarında görülen edebî eğilimler, sanat anlayışları, edebiyat akımları siyasal ideolojilere, bilimsel veya felsefi düşüncelere ve bunların hepsinin bir arada bulunduğu medeniyete dayanır. Zaten edebiyat bilimi de edebiyat tarihinin, medeniyet tarihinin bir süreci olduğuna göre, o zaman onlardan hareket etmek kaçınılmazdır. Bilhassa, Türk edebiyatında eser üreten her elitin, kendi eserindeki muhtevayı, dili ve üslubu belirlerken kendi siyasal düşüncesinden, dünya görüşünden ve hayat anlayışından hareket ettiği hatırlanacak olursa, Türk edebiyatı tarihçiliğinde kullanılan dönem adlarının, siyasal referanslı olmasının kaçınılmazlığı da ortaya çıkar. Edebiyatçı, siyasetten soyutlanarak eser üretmeyi hedeflediğinde bile, bu tavrı ile aslında soyutlanamayacağını görür. Örneğin, eserlerinden siyasal düşünceyi dışlayan Cennap Şahabettin gibi, Ahmet Haşim gibi elitlerin bu tavrının arkasında bile, başka gerekçelerin yanında siyasal gerekçeler de vardır. En azından siyasete tavır alma gerekçesi

vardır. Siyasetten uzak durmaya çalışmak da bir siyasal tavırdır. Bu yüzden Türk edebiyatının, özellikle de yeni Türk edebiyatının dönemlere ayrılmasında siyasal dönüm noktalarını görmezden gelmek mümkün görünmemektedir.

Bu bağlamda, orta öğretimden itibaren öğrencilere verilen Türk edebiyatı derslerinde, Servet-i Fünun Dönemi gibi adlandırmaların kullanımından vazgeçilmeli, en azından yeni bir edebiyat tarihi yazacak olanlar, bunu, bir dönem adı olarak kullanmamalıdır. Bu vazgeçiş, onların önemsiz olduğu veya ihmal edilmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Bunlar elbette ki Türk edebiyatı tarihinin önemli toplulukları ve anlayışları olmak münasebetiyle, edebiyat tarihlerinin ilgili kısmında gereği gibi ele alınmalıdır. Ama bunların, birer edebî dönem değil, birer edebî anlayış olduğu bilinciyle hareket edilmelidir.

Bununla bağlantılı olarak da ÖSYM sınavlarındaki sorulara, gerekli hassasiyet gösterilmelidir. Bu konuda da biz akademisyenlerin girişimde bulunması gerektiğini düşünüyorum. Biz, liselerde verilen edebiyat derslerine tâbi olmak durumunda değiliz. ÖSYM'nin sorularına da tâbi olmak durumunda değiliz. Biz, bilim insanları, bilirkişiler olarak kanaatimizi ortaya koyarız. Yapacağımız çalışmalara bunu yansıtırız. Bunu, lise öğretmenleri ya da ÖSYM'de soru hazırlayanlar kabul eder mi, etmez mi, bunu düşünmemeliyiz. Belirleyici olan bilim olmalıdır. Bu konuda biraz daha kendimize güvenmeli ve dik durmalıyız, diye düşünüyorum.

Son olarak şunu söyleyeyim: Her ne kadar bu çalışma boyunca Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının, yeni Türk edebiyatının içindeki süreçlerden biri olduğu zikredilmişse de bu dönemi, süreç bakımından uzunluğu, eser sayısının

fazlalığı ve bu dönemdeki edebî anlayışın çeşitliliği dikkate alınarak, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının, akademi, müstakil bir anabilim dalı hâline getirilmesi imkân ve ihtimalinin, akademik çevrelerce tartışılıp karara bağlanması gerektiğini düşünüyorum. Bu sunumun, faydalı ve somut bir sonuca ulaşacak bilimsel tartışmalara zemin olması ümidiyle, beni sabırla dinlediğiniz için hepinize çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ömer Faruk HUYUGÜZEL

Ben, bir tartışma ortamı oluşsun diye, sunumda dile getirilen görüşleri, kendi açımdan biraz eleştirmek istiyorum. Yapılan konuşmada, ülkemizdeki ön kabullerden biri olarak, edebiyat dediğimiz sanatın, tamamen sosyal ve siyasi hayatın bir yansıması, bir ürünü olduğu görüşü ifade edildi. Yani, sosyal ve siyasi hayat nasıl bir çizgide gidiyorsa edebiyat da o çizgide giderek onu yansıtır. Acaba bu doğru bir görüş müdür? Yani, edebiyattaki değişme, sosyal ve siyasi değişimin paralelinde midir?

Bence de edebiyattaki değişme, sosyal ve siyasi değişmeye bağlı olarak ortaya çıkar. Hatırlarsanız, edebiyattaki değişmelerin sebepleri üzerinde durmuştuk. Bence, edebiyatın kendi içinde bir değişme, yenileşme ihtiyacı söz konusu değildir. Ama biz, sosyal ve siyasi değişme neyse, edebiyat da ona göre değişiyor, diyoruz. Ahmet Bey de bu görüşe bağlı kaldı. Bu görüş neticesinde, edebiyat tarihinin gelişmesi, bir takım siyasi olaylarla başlatılıyor ve sınırlandırılıyor. Bu biraz, edebiyat eserinin zaman dışı oluşu fikrini yok sayıyor. Edebî eserin karakteristik özelliklerine dikkat etmeden, hangi devirde yazılmışsa, eseri o devrin içinde

düşünmek, edebî eserin mahiyetine biraz ters düşüyor gibi geliyor bana. Ayrıca, sunumda dile getirilen devir adlandırmaları, devir sınırlamaları da bir edebî eserin karakteristiğini ifade etmiyor, bunu görmezden geliyor. “Tanzimat Edebiyatı” adlandırması, Tanzimat dönemi içerisindeki eserlerin hangi karakteristiğini ifade ediyor? Hiçbirini ifade etmiyor.

Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN

O kadar değil hocam. Mesela, Tanzimat yıllarındaki eserlerin büyük bir kısmı, toplumsal faydayı önceleyerek örneğin divan şairleri gibi, belli bir maharet ortaya koymak için yazılmamış. Ziya Paşa, Şinasi, Namık Kemal’de toplumsal ve siyasal bir mesaj vermek niyeti ya da toplumsal ve siyasal bir düşüncüyü, o dönemdeki toplumsal yapıyı yansıtacak bir tavır var. Kaldı ki, o dönemde onlarca eser üretilmiştir. Onların hepsini bu başlık altına sıkıştırmak mümkün olmayabilir. Ama biz bir tarih metni ortaya koyacaksa, bir kronoloji ortaya koyacaksa, biraz önce söylediğim gibi, elimizden geldiği kadarıyla efradını câmi, ağıyarını mâni bir ad bulmamız lazım. Ben bu saydığım başlıklara başka isimler de önerebilirim. Mesela “Tanzimat Dönemi” yerine, “Toplumsal Fayda Edebiyatı” diyebilirim. “Birinci Meşrutiyet Dönemi” yerine, “Şahsi İstiraplar ve İhtiraslar Dönemi” diyebilirim. “İkinci Meşrutiyet” yerine, “Kaosun Yönlendirdiği Edebiyat”, Cumhuriyet’in ilk yıllarına, “Kanonik Dönem” diyebilirim. Sonraki döneme, “Kanonik ve Karşı Kanonik”, sonra da “Angaje Dönem” adlandırmasını öne sürebilirim. Yani hepsine yeni adlar bulabilirim ama amacımız bir edebiyat tarih kitabı yazmak. Bu kitaptan da faydalanılmasını düşünüyorsak meseleyi formüle etmeliyiz. Hani, derler ya, ilmin onda dokuzu tasniftir. Tabii tasnif

zorunluluğu bir ad vermeyi de gerekli kılıyor. Bu ad verme işinde edebiyat tarihinin medeniyet tarihinin bir parçası olduğu düşüncesinden hareketle, edebiyatın, siyasal yapı ile iç içe oluşundan yola çıkabiliriz.

Prof. Dr. Ömer Faruk HUYUGÜZEL

Edebiyat, bağımsız bir sanat değildir. Kendi başına bir gelişmesi yoktur. Sosyal ve siyasi değişme ne ise, edebiyat ona uyar. Ben işte bu fikri tam anlamıyla kabul edemiyorum. Ben hep şunu hayal etmişimdir. Bir edebiyat tarihçisi çıksın, bir devirde, mesela Tanzimat döneminde yazılmış olan bütün şiirleri ele alsın. Kronolojik olarak sıralayarak onları incelesin, onlardaki karakteristikleri tespit etsin ve bu karakteristiğin nerede başlayıp nerede bittiğine bakarak devri belirlesin. Ondan sonra da bir isim versin. Mesela benim gözümde Tanzimat dönemi edebiyatına romantik edebiyat demek daha mantıklıdır. Ya da Servet-i Fünun ve bundan sonra başlayan edebiyata, realist edebiyat demek daha mantıklıdır. Çünkü bu edebî terimler, siyasi-sosyal terimler değil. Biz ise, edebiyatı açıklarken siyasi ve sosyal belirleyicilere bakıyoruz. Tanzimat diyoruz, Meşrutiyet diyoruz, Cumhuriyet diyoruz. Edebiyatın kendi karakteristiklerini görmezden geliyoruz. Edebiyatın temel bir sanat olarak tarih boyunca gösterdiği gelişimini de sosyal ve siyasi değişimlere bağlıyoruz. Bu bana biraz tartışmalı geliyor. Edebiyatın kendine ait bir belirleyicisi yok mu? Bir sanat değil mi edebiyat? Şiir bir sanat değil mi? Roman, tiyatro bir sanat değil mi? Onun kendine ait bir karakteristiği yok mu? İşte bu karakteristik, eserlerde kendisini göstermiyor mu? Edebiyata dair her şeyi, sosyal ve siyasi gelişmenin bir yan-sıması olarak değerlendirmek beni biraz düşündürüyor.

Prof. Dr. Halim KARA

Hocam, modernist yazın ne zaman başlıyor? Romantik dönem, realist dönem, sonraki dönem ne zaman başlıyor sizce?

Prof. Dr. Ömer Faruk HUYUGÜZEL

Yani Tanzimat'la beraber yenilik pat diye ortaya çıkmıyor. Prof. Dr. Ömer Faruk Akün'ün, Tanzimat adlandırmasına dair güzel bir makalesi var, biliyorsunuz. Şiirde yenilik, 1857-1858'de yazılan Mustafa Reşit Paşa kasideleriyle çıkıyor ortaya. Tiyatroda 1860'ta çıkıyor, romanda 1870'lerde çıkıyor. Hâlbuki biz Tanzimat'ı 1839'da başlatıyoruz. Yani, bir devri, her zaman siyasi olaylar başlatmıyor. Edebiyat tarihini birtakım devirlere ayıracaksak, benim kanaatim de edebî eserlerin kendi içinde görülen değişme ve gelişmesine bağlı kalınmasıdır. Bu da kronolojik bir şekilde yapılabilir. Bu bakımdan ben, tür tarihlerini edebiyat tarihi için önemli görüyorum. Onlar şiiri, baştan sona kadar alıyorlar. Ama onun adlandırması nasıl olur? İşte bu bir mesele. Yani dediğim gibi siyasi ve sosyal değişimden başka değişmeler, olaylarda yeni bir neslin çıkışı, yeni bir edebiyatın doğmasına sebep olduğu gibi, bir edebiyatın içten tükenişi de başka bir edebiyatın doğmasına sebep oluyor. Biz bunları da görmezlikten geliyor ve sadece siyasi ve sosyal değişime bağlıyoruz edebiyatı. Acaba bu ne dereceye kadar doğrudur?

Prof. Dr. Gökhan TUNÇ

Sunumlar için çok teşekkürler. Ben, Ömer Faruk Hocama katılıyorum. Bence de sosyal ve siyasi boyutlar, edebiyat tarihi çalışmalarında fazla önceleniyor. Benim, genel olarak tasnifle ilgili bazı itirazlarım var. Tanzimat, II.

Abdülhamit Dönemi, Meşrutiyet, Millî Mücadele, Cumhuriyet gibi adlandırmalar, zaten kullanılagelen ve bilinen başlıklar. Ben özellikle, angaje eğilimler dediğiniz dönemi tartışmak istiyorum. Bu dönemde, Yusuf Atılgan, Oğuz Atay, Adalet Ağaoğlu, Füzûzan gibi çok fazla modernist romancı ve şair var. Bunlara da angaje demek bence çok yanlış. Ayrıca, 1980’den sonra bugüne kadar gelen süreci, “Günümüz Türk Edebiyatı” şeklinde adlandırmak doğru değil. Çünkü 45 yıllık bir zamandan bahsediyoruz. Günümüz o kadar değişti ki, bu zaman dilimindeki bütün eserlerin, günümüz olarak değerlendirilmesini doğru bulmuyorum.

Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN

Hemen cevap vereyim. Öncelikle, o modernist yazarların, tanımım içerisine girmeyeceğini söyledim. Buna itiraz edecek bir durum yoktur. Ama şunu söylüyorum, yüzlerce edib var, binlerce eser var. Hepsini birebir tanımlayacak bir adlandırma zor değil, neredeyse imkânsız. Ben, 1960-1980 arasındaki sosyal ve siyasi çatışmanın, edebiyata da yön verdiğini düşünüyorum. Bu dönemdeki eserlerde, siyasal bir tavır söz konusu mu? Eğer öyleyse, ‘angaje’ demek mümkün görünüyor. Tabii, eleştiriye açık bir durum bu da.

Prof. Dr. Gökhan TUNÇ

Angaje denmesinin nedeni konusunda hocaya katılıyorum. Hâkim edebî anlayışın dışına çıkılması meselesi var. Orada esasında baskın olan anlayış, daha çok postmodernist tavrı.

Prof. Dr. Halim KARA

‘Güdümlü/angaje edebiyat’ terimi bence sorunludur. Çok fazla külliyatın olduğu dönemlerde, çok daha dikkatli davranmak gerekiyor. Bu bağlamda, Ömer Faruk Hoca’nın söylediklerine katılıyorum. Yani, orada, kendimizi fazla siyasi ve sosyal olaylara kaptırdığımız anda edebiyatta neler olup bittiğini ıskalayabiliriz. Bir de edebiyatın sadece yansıtmadığını, aynı zamanda bu olayları mümkün kıldığını da unutmamamız gerekiyor. Bir de işin içinde düşünce tarihi var, dünya değişiyor. Mesela 1940’lardaki tercüme faaliyetlerini düşünmeden hareket etmemeliyiz. Gerçekten de çok fazla külliyat, çok fazla çeşitlilik var. Maddi kültürle, edebî kültürün kesiştiği düşünce tarihiyle birlikte düşünmemiz gereken çok büyük bir yelpaze var. Bunları düşünmeme imkân sağladığınız için teşekkür ederim.

Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

Aslında bu çalıştayın amaçlarından bir tanesi, özellikle çok bakir olan 20. yüzyılın tasnifi ve isimlendirilmesi meselesinin tartışılmasıdır. Eğer tartışmayı bu noktaya doğru çekebilirsek, herhalde amacımıza daha yaklaşmış oluruz diye düşünüyorum. Birincisi bu.

İkincisi, bu siyasi ve sosyal olayların bir kültür meselesinin başlangıcı ve bitişi kabul edilmesinin yanlışlığına dikkat çekmek istiyorum. Başlangıçtan beri buna hep tereddütle baktım. Bana göre edebiyattaki bir dönem, bir diğer dönemin içerisinde hazırlanıyor. Yani orada pişiyor, olgunlaşıyor, sonra ortaya çıkıyor. Şimdi biz Millî Edebiyatı ya da İkinci Meşrutiyet’i, adına ne dersek diyelim, 1908’de başlatırsak Mehmet Emin’in *Türkçe Şiirler*’ini nereye koyacağız? Orada başlayan ve daha sonra Selanik’te devam eden

tartışmaları o zaman hiçbir şekilde izah etmemiz mümkün olmayacak. Bu diğerleri için de aynı.

Bir de şuna dikkat çekmek istiyorum, ihtilaller bizde daha çok 20. yüzyıldadır. Dolayısıyla da edebiyatı ihtilallerle isimlendirme şeklinde bir eğilim ortaya çıkmış. Bana göre ihtilaller millet iradesi değil, dışarıdan hazırlanmış projelerdir. Bu projede çoğu zaman bizim amaçladığımız ya da bize bunu takdim edenlerin söylediği değil, bu projeyi hazırlayanların istedikleri gerçekleşiyor. Durum buyken, bunun kültür tarihinde bir başlangıç ya da bitişin ya da isimlendirmenin belirleyicisi olmasının doğruluğuna hep şüpheyile baktım. Bu konuları tartışabilirsek eğer, daha yapıcı olur. Ahmet Hocam 1980'e kadar gidelim dedi ve 1980 sonrasını tek bir isim altında değerlendirdi. Yani aşağı yukarı elli yıllık bir süreç var. Elli yıl bir edebiyatın, en azından son yirmi beş yılını konuşmak için erken midir? Bu tip soruları tartışabilirsek çok daha iyi olur diye düşünüyorum.

Prof. Dr. Ömer Faruk HUYUGÜZEL

Tartışmaya açmak bakımından şunu da ilave etmek istiyorum. Edebiyatın dili her devirde kendi devrinin genel anlayışlarına muhalif olmamış mıdır? Yani edebiyat bir isyan, bir karşı ses değil midir? Çoğu zaman hep böyle devrime itaat eden, devrimin sosyal ve siyasal gelişmelerine paralel gelişen edebî eserler verilmemiştir. Bu da tartışılması gereken konulardan birisi.

Prof. Dr. Baki ASİLTÜRK

Müsaade ederseniz, öncelikle Prof. Dr. Ahmet Bozdoğan'ın sunumuna dair birtakım notlar aldım, onları paylaşayım.

Birincisi, bu şekilde bir bildirinin ve tasnif teklifinin hazırlanıp bize sunulacağını biliyordum. Benim düşüncem, oturup beraberce sabah oturumunda konuşmak, sonrasında ise ortak bir tasnif yapmak, şeklindeydi. Dolayısıyla, slaytla bize sunulan tasnifi niye konuşuyoruz, bunu çok anlamış değilim. Bu eleştirimi belirtmek istedim. Sizinle ilgili değil Ahmet Bey, yanlış anlamayın lütfen, bir başkası tarafından da hazırlanmış olabilir.

Bence, Tanzimat ikinci dönem diye adlandırdığımız dönemin, Tanzimat zihniyetiyle ilişkilendirilmesi doğru değil. Fakat bu dönemin adı, ‘Abdülhamit Dönemi’ de olmamalı. Bu da yanlış. Abdülhamit Dönemi’ni, 1876’dan 1908’e kadar getiriyoruz. Ahmet Mithat, Tanzimat edebiyatı içinde ilk romanlarını yazdı, ama en parlak dönemini Abdülhamit döneminde yaşadı. Onun gibi öyle çok edebiyatçı var ki, onları nereye koyacağız? Ahmet Mithat, Tanzimat içinde mi kalacak? Abdülhamit Dönemi’ne mi dâhil edilecek? İkincisi, Abdülhamit Dönemi’nin edebiyatını, Servet-i Fünun’u, içe kapanmış bir edebiyat şeklinde nitelendiriyoruz. Bu dönemde Hüseyin Rahmi var, Ahmet Rasim var. Onlar ne olacak? Bir edebî dönemin, bir padişah ismiyle anılması doğru değil. Aynı şekilde ben, Cumhuriyet’in ilk yıllarını ‘Atatürk Dönemi’ şeklinde kavramsallaştırılmasına da sıcak bakmıyorum. Bir padişahın ya da bir devlet adamının ismiyle, bir edebî dönemin adlandırılması, oldukça sıkıntılı bir durum. Nasıl Abdülhamit Dönemi’nde birbirinden çok farklı zihniyetlerde yazar ve şair varsa, Atatürk döneminde de var, 1923-1940 arasında da var. Cumhuriyet’e muhalif yazarlar var mesela. Köylülere yönelik tarım politikalarını eleştiren romanlar yazan yazarlar var. Bunlar nasıl olacak da Atatürk döneminin içinde anılacak? ‘Kraliçe Elizabeth

Devri'nden bahsedildi. Dünyada tek örnek galiba bu benim bildiğim. Başka varsa, cahilliğimi bağışlayın. Onun dışında bir kralın, kraliçenin, devlet adamının, padişahın ismiyle edebiyat dönemi adlandırması yoktur. Bu, edebiyat dışı bir kategoridir ve mümkün olduğunca uzak durulması gereken yöntemdir.

Ben, “Millî Edebiyat” adlandırmasının çok doğru olduğunu düşünüyorum. Ömer Seyfettin zaten, makalesinde bunu açık açık söylüyor. Ama burada, Mehmet Emin Yurdakul, ciddi bir problem. Abdülhamit Dönemi'nde millî edebiyat yapmış. Halit Ziya ve Cenap Şahabettin, ‘salon edebiyatı’ yaparken, Mehmet Âkif’le Mehmet Emin sosyal fayda prensibine dönük, sosyal, hatta millîliğe yönelik bir edebiyat ortaya koymuşlar. Ömer Seyfettin’in 1911 yılındaki makalesini düşündüğümde “Millî Edebiyat” tabirinin doğru olduğunu düşünüyorum. Ama kişiler söz konusu olduğunda hep yaşadığımız sorunu yine yaşıyoruz. Bunu, Cumhuriyet döneminde de yaşayacağız. Özellikle, uzun yaşayan şairler üzerine konuşurken bu sorun karşımıza çıkacak. Ama ben, “Millî Edebiyat” adlandırmasının çok doğru olduğunu düşünüyorum. Bunun tartışılması gerektiğini düşünmüyorum.

İkinci olarak “Servet-i Fünun” adlandırmasının da tartışmaya açık olmaması gerektiğini düşünüyorum. Ayrıca, dergi üzerinden bir tasnif neden olmasın? Parnasizm diye bir akım var, *Le Parnasse* dergisinden almıştır ismini, koskoca bir akım yarattılar. Demek ki dergiler de edebî akışı etkileyebilir.

Hocama katıldığım noktalardan biri, Servet-i Fünun’un bitişiyle Fecr-i Âti’nin başlangıcı arasındaki sekiz yıl. Sanki bütün edebiyat dünyası uyudu, hiçbir şey olmadı o zaman

diliminde. Bir tarihlendirmede neler yapılır? Önce, ciddi bir ekip oluşturulur ve bakılır, Sevet-i Fünun'dan geri kalanlar ne yaptı? Hüseyin Cahit neler yazdı? Ya da Fecr-i Âti'nin öncülü olan gençlik yıllarındaki şairler, yazarlar neler yayımladı, ona bakılır. Sonuca göre, o sekiz yıl ya Servet-i Fünun'a ya da Fecri Âti'ye dâhil edilir. Ya da bir ara dönem olarak tıpkı Tanzimat ve Servet-i Fünun arasındaki dönemi adlandırdığımız gibi, bir adlandırmaya gidebiliriz. Görüşünüze katılıyorum. İster siyasi tarih ister edebiyat tarihi yazalım, tarih boşluk kabul etmez. Bir-iki yılın bile boşlukta bırakılmasının kabul edilemeyeceği göz önüne alınınca, söz konusu sekiz yılın mutlaka bir yere eklenmesi ya da yeni bir adlandırmayla tanımlanması gerektiğini düşünüyorum.

Cumhuriyet dönemi edebiyatı söz konusu olduğunda, örneğin 1940-1950 arasını, 'Abdülhamit Dönemi', 'Atatürk Dönemi' çizgisinde ilerlersek 'İnönü Dönemi' diye adlandırma yapmak lazım. Ama ben, fikir olarak kişi isimlerinden dönem adı oluşturulmasına karşı olduğum için, bunu kabul etmem. Ayrıca, 1940-1960 arasını, tek bir isim çatısı altına sokmaya çalışmanın yanlış olduğunu düşünüyorum. Sait Faik'in *Alemdağ'da Var Bir Yılan*'i ile bilinçaltı, sür-realizm başlıyor neredeyse hikâyeciliğimizde. Arkasından İkinci Yeni, şiirde ciddi bir yol alıyor ve hikâyeyi de çok etkiliyor. Sonra, İkinci Yeni tarzı sinemayı da etkilemiş. *Sevmek Zamanı* diye bir film çekildi 1961'de. Tanpınar, *Abdullah Efendi'nin Rüyaları*'nı yazıyor.

Ahmet Bey'in 1950 sonrası dönemle ilgili söylediklerine de katılmadığımı söyleyeyim. Prof. Dr. Gökhan Tunç Hocam da söyledi, Varoluşçuluk, özellikle 1950'lerden sonra edebiyatımızı fazlasıyla etkiliyor. Çünkü Sartre, ilk defa 1950'lerde çevrilmiştir. Yani bu dönemde Sartre çevriliyor ve

varoluşçuluk tartışılmaya başlanıyor, Adalet Ağaoğlu, Sevgi Soysal, Tomris Uyar etkileniyorlar, Edip Cansever, bu yüzden şiirini değiştiriyor. Kendi notlarına göre, ilk defa varoluşçuluk felsefesiyle tanıştıktan sonra eski şiiri bırakmıştır. Özetle, 1950 sonrası edebiyata, modernist eğilim ya da varoluşçuluk üzerinden bakmak gerektiğini düşünüyorum.

Ahmet Bozdoğan Hoca'nın sunumuna bir itirazım da "Angaje Edebiyat" adlandırmasınadır. Böyle bir adlandırmayı doğru bulmuyorum. Bu, edebiyat tarihinin geneline hâkim olan bir tavidir. Necip Fazıl da angajedir, Tevfik Fikret de. Bana, böyle bir adlandırma üzerine tartışmak doğru gelmiyor. Ayrıca 'angaje', bir dönem adlandırması olarak da sıkıntılı ve sakıncalıdır. Özellikle angaje olmayan pek çok romancının, hikâyecinin, şairin yaşadığı bir dönem için topluca angaje edebiyatın özellikleri üzerinde bir kavramlaştırma yapmanın, diğerlerine çok büyük bir haksızlık olacağını düşünüyorum.

Ama 1980 sonrası için haklısınız. Ben 1980 kuşağını yazdım ama şiir üzerinden gittim. Bu dönemde Postmodernizm'in etkisi var. Bu, darbe sonrası bize dayatılan bir şey. Benim, "Yazılı Anlatım Teknikleri" diye bir dersim var. Her yıl, birinci sınıf öğrencileri geldikleri zaman, onlara ne okudunuz diye soruyorum. Bu dersi verdiğim ilk yıllarda öğrenciler soruma, Sabahattin Ali, Sait Faik, Peyami Safa isimlerini verirdi. Son on beş yıldır gelen öğrenciler ise Elif Şafak, İskender Pala, Ahmet Ümit, Sinan Yağmur isimlerini sayıyorlar. Edebiyatın alımlanma seviyesi, yazarlık seviyesi buraya geldi. O yüzden ne denir? Siz de zaten 1980 sonrasında çekimser kaldınız aslında. Bunu uzun uzun tartışmak lazım. Hocama katılıyorum, en büyük problem, 1950

sonrasını dönemleştirmede yaşanır. Bence, önceki dönemlerle ilgili büyük bir sıkıntı yok.

Uzun yıllardır benim bir hayalim var, konuşmamı onunla bitireyim. Bence Cumhuriyet dönemi edebiyatının ayrı bir kürsü olması gerekir. Başlangıç olarak 1920 tarihlendirmesine ben de katılıyorum. Meclis açıldığı zaman, Cumhuriyet kurulmuş demektir zaten. Sonrası sadece yazıya geçirmeye bağlı. Yakın vadede olur mu? Biraz zor görünüyor ama uzun vadede, bizden sonraki genç arkadaşlar bu kürsüyü kuracaklardır, diye düşünüyorum. Bunu hem hayal ediyorum hem de bir gereklilik olarak görüyorum. Çünkü çok sayıda yazar, çok sayıda eser var. Düşünebiliyor musunuz? Divan edebiyatının 600 yılda yetiştirdiği şair adedi kadar sanatçı var. O yüzden, bu dönem edebiyatını Servet-i Fünun, Tanzimat ya da Divan edebiyatı gibi dar bir alana sıkıştırmak, ayrı bir kürsü olarak düşünmeden sıkıştırmak, şu anda tartıştığımız problemlerin de sebebi aslında.

Son sözüm şu olsun. Büyük bir işe kalkışıyoruz. İnşallah üstesinden geliriz. Ben yazacağımıza inanıyorum. Bir mutabakat sağlarız. Yeni bir şey yapıyoruz diye eskiyi tamamen reddetmek ne kadar yanlışsa tamamen kabul etmek de o kadar yanlış. Bu yüzden “Servet-i Fünun Dönemi”, “Millî Edebiyat Dönemi” gibi adlandırmalara sadık kalarak ama tartışmaya açık alanları da tartışarak hakikate ulaşabileceğimizi sanıyorum.

Prof. Dr. S. Dilek YALÇIN ÇELİK

Ben Ahmet Bey’e verdiği emek için çok teşekkür ediyorum. Ama Ahmet Bey’in önerilerini büyük bir alanın içerisinde alt başlık olarak görüyorum. Ben, 1720’lerden yani

Lâle Devri'nden başlamak gerektiğine inanıyorum. Bu bağlamda, 1720-1860 arasına 'yeni edebiyat' denebilir. Burada alt başlıklar şöyle oluşturulabilir: Şiir, şiirde yenileşme zaten var, ondan sonra gazetecilik, seyahatnameler, tarih metinleri... 1860-1940 arasını, 'modern dönem' olarak almak lazım. Burası, öncekinden farklı çünkü. Artık modern dünyanın gereklerinin ortaya konduğunu düşünüyorum. Bu 'modern dönem' adlandırması yerine, başka bir şey de kullanabiliriz. Mesela 'romantik roman', 'romantik şiir' ya da 'alafrangalaşma' diyebiliriz. Tematik açıdan da ilerlenebilir, yazar ve şairler üzerinden de gidilebilir. 'Tanzimat' ya da 'Servet-i Fünun' denebilir. Bazı kavramlar yanlış olabilir ama yerleşince onları atmak da çok doğru olmaz diye düşünüyorum. Mesela, 'Servet-i Fünun' artık yerleşmiş, onu doğru ya da yanlış, artık atmamız zor gibi geliyor bana. Türk edebiyatında 'modernist dönem', 1940-1980 arası. Modernist edebiyatın ana noktası, bana göre Tanpınar'dır. 1980'e kadar bu böyle. Bana göre, Orhan Pamuk ve *Beyaz Kale* ile postmodernizm başlıyor. Bu başlığın altını, ondan sonra farklı başlıklarla doldurabiliriz.

Buraya kadar ki isimlendirme ve tasnif tartışmalarına ek olarak, artık Wattpad kitapları diye bir olgu var. Buradan hareketle, bir Wattpad edebiyatından bahsedebiliriz. Ayrıca, sabah konuştuğumuz konunun bir devamı olarak, bana kalırsa artık antoloji oluşturmamıza gerek kalmayacak. Bir de, yapacağımız adlandırma ve bölümlemelerin, yapay zekâya yenilmemesi lazım. Çünkü biz buna karar verdik, yaptık, çalıştık, bölümledik sonra da çalıştık diyene kadar yapay zekânın bizi nakavt etmeyeceği bir alanı belirlememiz gerektiğini söylemek istiyorum.

Prof. Dr. Oktay YİVLİ

Yeniden bir şey yapalım diye yola çıktık. Terimlerden gittiğimizde, terimlerimizi yeniden belirleyebiliriz. Buradaki tehlike, sonunda ortaya eleştirdiğimiz çalışmalar gibi bir şey çıkabilmesi ihtimalidir. Ayrıca, terimlerin şöyle bir doğası vardır, siz ona bir şey ol diyorsunuz, onlar hayır diymiyorlar, o oluyorlar.

Edebiyatı, kendi dinamiklerinden hareketle adlandıırırsak yeni bir şeyler ortaya çıkar gibi geliyor bana. İsimlendirme, çatı meselesi, içeriği az çok belirliyor. Edebiyatın dinamiklerini merkeze alabilirsek, buradan hareketle, yeni kazanımlar elde edebiliriz.

Bizim ilk sürecimiz, modernleşme evresi. Bu evreyi, 20. yüzyıla kadar getirebiliriz. Ama 20. yüzyılın başından itibaren, Mehmet Emin Yurdakul'un şiirleriyle birlikte, uluslaşma süreci başlıyor. Bu süreç de 1940'a kadar devam ediyor. Dolayısıyla 'Uluslaşma' bir başlık olarak ele alınabilir.

Devamında 'Modernizm' geliyor. 1950'den önce modernistler var. 1950'den sonra klasik tarzı sürdürenler var. 1980 sonrasında da 'Modern Sonrası' dersek, bu hem modernistler hem de postmodernistleri karşılar. 1980 sonrasında postmodernizm dersek, sanki o dönemde herkes postmodern gibi anlaşılır. Böyle bakarsak, önceki çalışmalardan farklı, daha önce orada göremediğimiz yeni şeyler görebileceğimizi düşünüyorum.

Doç. Dr. Nuri Sağlam

Öncelikle herkese teşekkür ediyorum, dinledik ve çok da istifade ettik. Ama bu dönemlendirme, tasnif meselesinde ne yaparsak yapalım, şu ana kadar ortaya konan konuşmalar bu işin içerisinden kolayca çıkamayacağımızı gösteriyor.

Mesela en sondan başlayalım. Yani modern modernite, modernleşme, değişme, postmodernizm gibi kavramların, bizim literatürümüzde çoğu zaman birbirinin yerine kullanıldığını görüyoruz. Hâlbuki bunlar tamamen farklı şeyler. Ama birbirinden de kolaylıkla ayrıştırılabileceğimiz şeyler de değil. Yani şurası modern, şurası postmodern diyebileceğimiz bir bölümlendirme, son derece sıkıntılı bir bölümlendirme olabilir.

Buradaki konuşmalar devam ederken aklıma, Tanpınar ve onun edebiyat tarihine dair ortaya koyduğu tasnif geldi ve şunu sordum kendi kendime: Acaba Tanpınar neden kitabına “19. Asır Türk Edebiyatı” dedi? Yani o öncelikle, bir yüzyılı aldı, ikincisini de yazacaktı ama zamanı yetmedi. Buraya kadar sunulan bütün tekliflerin, bizim açımızdan sıkıntılı olacağını düşünüyorum. O bakımdan ben, yüzyıl üzerinden bir ışıklandırma yapmak ve Tanpınar’ın izinden gitmek taraftarıyım. Yoksa hiçbirisi oturmayacak içimize. Mutlaka bir tarafta bir şeyler eksik kalacak gibi geliyor.

Prof. Dr. Yüksel TOPALOĞLU

Ahmet Bozdoğan Hocanın sunumundaki önerilerine değinmek istiyorum. Ayrıca konu ile ilgili benim de birtakım düşüncelerim var, onları da ifade edeceğim. Sunumda dönemlendirme ile ilgili yeni öneriler. Yerleşik olanların neredeyse tamamını değiştiriyor. Mesela ‘Millî Edebiyat’ ifadesi oturmuş bir ifade. Ama bunun yerine ya da onu içine alacak II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı adlandırması öneriliyor. ‘Millî Edebiyat’ın çok önemli bir edebiyat anlayışı olduğunu düşünüyorum. Bu itibarla belli bir dönemin arasına sıkıştırılamaz. Millî edebiyat bir anlayıştır. Bunun

hazırlık süreci vardır. Yoğun olarak yaşandığı süreç vardır ve elitlerin bu anlayıştan vazgeçiş süreci vardır. Yani şunu söylemeye çalışıyorum. Millî edebiyat, İkinci Meşrutiyet yıllarında taraftar bulan Cumhuriyet’e dek devam eden bir edebî eğilimdir ve çok önemlidir. Ama bunu bir döneme sınıktırmaya çalışırsak yanlış yapmış oluruz. Şemsettin Sami mesela, bu anlayışın öncülü olarak değerlendirilebilir. Onun, Ömer Seyfettin’den çok daha önce, oldukça radikal çıkışları var. O, milliyetçiliğin ne olduğunu çok daha erken fark ettiği için, dil üzerine yoğunlaşmış. Biz, ‘Millî Edebiyat’ı öğretirken “Yeni Lisan” makalesini nirengi noktası olarak alıyoruz. Ama mutlaka öncesinde Mehmet Emin Yurdakul, hatta biraz daha öncesinde Şemsettin Sami, Namık Kemal ve Ziya Paşa’ya da gitmeliyiz. Çünkü Millî Edebiyat bir eğitim, akım veya anlayış olarak akşamdan sabaha çıkmamıştır ortaya. 50-60 yıllık bir hazırlık süreci vardır. Ziya Paşa’nın “Şiir ve İnşa” makalesi var, Namık Kemal’in toplum önceleyen gerçekçi edebiyat anlayışı var. Mehmet Emin’in 1890’nın sonlarında yazdığı *Türkçe Şiirler* var. Bunların hepsi Millî Edebiyat’ı hazırlıyor. Ömer Seyfettin’in “Yeni Lisan” makalesini çoğumuz Millî Edebiyat’ın bildirgesi/manifestosu olarak kabul ediyoruz. Ama bu, sembolik bir başlangıçtır. Romantizm, realizm nasıl akşamdan sabaha çıkmamışsa, Millî Edebiyat da çok uzun bir hazırlık sürecinden sonra ortaya çıkmıştır.

Servet-i Fünun’a gelirse, bu siyasi bir adlandırma değil. Bu ismi muhafaza etmemiz, bizim yazacağımız edebiyat tarihine halel getirmez. Yani, burada önemli olan, bu dönemleri ele alırken bu dönemleri hazırlayan önceki edebî ve kültürel şartları görmek ve bunları birbiriyle ilişkilendirmek,

o dönemin sonrakilere olan etkisini görmek ve ortaya koymaktır.

Sunumda “Abdülhamit Dönemi Türk Edebiyatı” diye yeni bir dönemlendirme, adlandırma yapılıyor. Herhalde Fikret şimdi, ters dönmüştür mezarında. Bu dönemi, bu şekilde adlandırmak, bana göre çok doğru değildir. Abdülhamit büyük bir padişah. İyi tarafları da var, olumsuz tarafları da var. Bunlar eş zamanlı, ikili şekilde konuşulabilir. Ama bence, dönemin böyle adlandırılması çok isabetli olmayacaktır.

Bana göre, ‘Tanzimat Edebiyatı’, kullanılagelen ve dayanağı olan bir adlandırmadır. Evet, eksik tarafları vardır. Ama sonuçta edebiyat bir zihniyet değişimine dayanır ve bu adlandırma, söz konusu zihniyet değişimini ifade etmektedir.

Bir diğer tartışma başlığı, Cumhuriyet edebiyatının dönemlere ayrılması meselesi. Bununla ilgili olarak akımlara dayalı dönemlendirmeler teklif edildi. Bana göre bu, doğru bir yaklaşım değil. Örneğin, 1960’lı yıllar ve sonrasında, postmodernist ya da modernist yazarlarımız var ama bunların dışında, hâlâ klasik anlayışı sürdürenler de var. Onları nereye koyacağız? Dolayısıyla, edebî bir dönemin, akımlardan hareketle adlandırılmasının, kapsayıcı olamayacağını düşünüyorum.

Sonuçta, toparlayacak olursam, aslında bizim edebiyat tarihimize bakıldığında özellikle Cumhuriyet’le birlikte başlayan sürece bakıldığında isimlendirme konusunda daha çok döneme damgasını vuran hadiselerin belirleyici olduğunu görüyoruz. Bu tercihin bir tesadüf olmadığını belirtmek gerekiyor. Çünkü realite ve hayat, bu şekilde cereyan ediyor. Sonuçta bunları zamanın ve tarihin gelişmeleri

icbar ediyor. Bu itibarla şimdiye kadar yapılan adlandırmaların, o dönemdeki temel gelişmelere bağlı olarak yapılmasının faydalı olacağını düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Günil Özlem AYAYDIN CEBE

Ahmet Bozdoğan Hocam sunumunuz için teşekkür ederim. Gerçekten büyük bir emek ortaya koyduğunuz belli. Bu konuların tartışılmasını çok önemli buluyorum. Yapılan öneriler de bana ilham veriyor. Az sonra dile getireceğim teklifler, belki bazılarınca radikal bulunabilecek. Ben yıllardır üzerinde çalışıyorum. Mesela doktora tezimde 19. yüzyıl üzerinde daha tematik bir çalışma yapmayı planlamıştım. Pekiyi başka ne var diye bakmaya başladığımda çalışmam, bir sosyolojik teze dönüştü. Sonra edebiyat tarihlerindeki problemleri görünce, yani zaten ortada bir avuç eser ve yazar adı var, dönüp dolaşıp hep onlar üzerine bir şeyler yapılıyor, Ermeni harfli, Yunan harfli Türkçe metinlere dikkat kesildiğimde 1923 sonrasında da devam eden önemli bir külliyatın olduğunu fark ettim. Çalışmamı sınırlandırmam gerekiyordu ve ben de az önce Nuri Sağlam Hocanın ifade ettiği gibi, bu sınırı, 19. yüzyıl şeklinde belirledim. Sadece Arap harfli değil, Ermeni ve Yunan harfli metinlere de baktım. Bu, zannettiğimizden daha ciddi bir mesele ve edebiyat tarihlerinde, öyle parantez içine alınarak geçilebilecek bir şey değil. Mesela, *Temaşa-i Dünya*'nın yazarı Evangelinos Misailidis'in, Şinasi'den daha erken bir dönemde, önce İzmir'de çıkardığı, sonra İstanbul'a taşıdığı bir gazetesi var ve bu gazete uzun bir süre çıkmış. Ölümünden sonra, oğulları devralmış. Yunan harfli Türkçe kültürünün içinde, genel olarak siyaset de var, edebiyat da var.

“Biz kimiz?” sorusunu, Ziya Paşa’dan önce, örneğin Misa-ilidis soruyor. Onda bir kimlik tartışması görüyorsunuz. Aynı şey Ermeni cemaati için de geçerli. Onların kendi iç-lerindeki mezhep çatışmasından dolayı, kimlik tartışma-ları daha erken başlıyor. Mesela o dönemde, basılı kültür içinde, Arap harflerini bilenlere, Müslümanlara yönelik Er-meni harfli Türkçeyi çok kısa sürede öğretmeyi vadeden kitaplar basılmış.

Bir de gözlemimi söyleyeyim: Burada, belli hareketlerden ya da siyasi olaylardan bahsediyoruz. Ama bir kronolojiyi, en azından o basılı Türkçe kronolojiyi ortaya koyduğumuz zaman, 1870’in çok ilginç bir yerinin olduğunu görüyoruz. Bir anda ortaya çıkan, müthiş bir üretim var orada. 1883’te de benzer şekilde, müthiş bir patlama yaşanıyor. Bunu, as-lında, belli bir siyasi döneme yerleştiremiyorsunuz. 1870’te daha Abdülhamit tahta geçmemiş, 1883’te ise yönetim onun elinde. Yani söz konusu yayın patlamalarına, Abdülhamit’e rağmen mi diyeceğiz, bilemiyorum, bu konu da tartışmaya açık. 1870 niye önemli? Bakıyorsunuz o yılda, bir anda on tane matbaa açılmış. Peki bu bunun arka planında ne var? Basın, kültür ve telifle ilgili yasama var. Yasama niye var? Çünkü devletin ciddiye almasını gerektirecek kadar bir pi-yasa oluşmuş ve karın doyurmaya başlamış.

Benim gözlemlerimden biri, o dönemde, romandan önce tiyatro oyunlarının çok daha fazla olması ve hatta bu oyunların, teknik bakımdan romanı etkilemesi. Örneğin Ahmet Mithat, bazı romanları, açıkça piyes gibi yazmış. Kişinin adını yazıp konuşma çizgisi çekiyor mesela, paran-tez içinde, duyulanarak, gülerek filan diye de belirtiyor.

Aynı şekilde, mesela biyografinin de en az roman kadar kendi mütevazı çizgisi içinde yazıldığını, basıldığını fark ediyoruz. Bu, dikkatimizden kaçan türlere yeniden dikkat kesilmemizi gerektirebilir.

Edebiyatın üretildiği teknolojiye de dikkat çekmek istiyorum. Mesela, Dilek Yalçın Çelik Hocam örnek verdi, dijital ortamda üretilen metinlerin, sonradan kitaba dönüşmesi meselesi ve bunların yeni bir adla tanımlanması. Dijital ortamda üretilmiş bir metnin mekânla, zamanla ilişkisi, okurun o metinle ilişkisi çok farklı olacaktır. Bütün bunlar içeriği de doğrudan etkiler. Sonuçta, kültürün üretim biçimi değiştiğinde, yani kullandığınız teknoloji değiştiğinde, bu durum, eserin içeriğini de etkiliyor. Bu konudaki kanunlar da içeriği etkiler.

Burada, 19. yüzyıla dair adlandırmaların oturduğuna, Cumhuriyet sonrasındaki tasnifin zorluğuna değinildi. Evet, Cumhuriyet sonrası zor. Orada inanılmaz bir verim ve çeşitlilik var. Ama 19. yüzyılda da benzer bir çeşitlilik var.

Ben bir süredir, Tilkiyan adında bir kişiliği çalışıyorum. Ermeni kökenli bir yazar ve araştırmalarım göre, bir Ahmet Mithat kadar değerli olmaya gidiyor. Tilkiyan, Arap harfleriyle de Türkçe yazıyor, Ermeni harfleriyle de Türkçe yazıyor. Hatta belki de Ahmet Mithat'tan daha geniş bir okur kitlesine sahip. Ayrıca, sadece İstanbul içinde kalmıyor. Sadece Ermeni cemaatinin meselelerini tartışmıyor. Kastamonu ağzıyla yazdığı bir hikâye var mesela. İnanılmaz bir şey bence bu. Ama ben, Tilkiyan'ın birçok metnine hâlâ ulaşamadım. Dolayısıyla, 19. yüzyıla dair verilerimiz hâlâ yeterli değil. Çünkü bu dönemde üretilen metinlere erişimimiz, günümüzün gelişmelerine rağmen, hâlâ kısıtlı.

Kimseyi suçlamıyorum; tabii, metinlere ulaşamayınca kim ne yapsın? Burada bir komisyon olarak bile oturup bütün metinlerin okunması, incelenmesi, bunlarla ilgili verilerin ortaya konması, bilemiyorum, hiçbirimizin ömrünün vefa edeceği bir şey değil. Bu tür çalışmalar yapılmış olacak ki edebiyat tarihçisi olarak biz oradaki verileri kullanıp daha üst bir senteze varalım, bir perspektif geliştirelim değil mi?

Doç. Dr. Nuri SAĞLAM

Ermeni ve Rum meseleleri sürekli gündeme geliyor. Fakat bu, geçmişte bir vakıa ve imparatorluk Türkiye'sine ait. Bunu gözden kaçırmamamız lazım. Bugünkü donanıyla oraya bakıldığında sıkıntı çıkıyor. O yüzden, yeni Türk edebiyatı tarihini üst başlık koyup bunu iki ana bölüme ayırmak mümkün olabilir mi? “İmparatorluk Devri”, “Cumhuriyet Devri” şeklinde mesela. Böyle bir üst başlık, sonra İmparatorluk Dönemi'nde bütün bunlar incelenir. Mikro başlıklar altında bir edebiyat tarihi bölümlendirmesinin, çok sıkıntılı olacağını düşünüyorum, bu işin üstesinden gelinemeyeceği kanısındayım.

Prof. Dr. Halim KARA

Nuri Hoca'nın bıraktığı yerden devam edeceğim. Benim de aklımda o vardı. Benim önereceğim şey, 19. yüzyıl bir imparatorluk dönemi değil de erken 20. yüzyıl dönemi olarak adlandırabileceğimiz. Bir erken 20. yüzyıl ulus inşası dönemi ya da uluslaşma da denebilir. Cumhuriyet bağlamında, 1923-1950 “Tek Parti Dönemi”, 1950 de “Çok Partili Dönem”dir. 1980 sonrasına, belki çok genel bir

şemsiye olarak “Postmodern Edebiyat Dönemi” diyebiliriz. 2000 sonrasını da günümüz edebiyatı olarak düşünebiliriz.

Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN

İlk başta, bölümlemelerin, siyasal referanslı olmasına çok ciddi bir itiraz geldi ama şu dikkatimi çekti, alternatif öneriler de genellikle yine siyasal referanstan hareket ediyor. Bana göre bu bir zorunluluk.

Prof. Dr. S. Dilek YALÇIN ÇELİK

Öncelikle ben, teşekkür etmek istiyorum. Herkes, çalışmaya çok meraklı. Bu da çok güzel bir şey. Yani şöyle ucundan gördükten sonra ‘bu bizi aşar, arkamızdan da çok iş gelecek’ gibi bir tavır yok. Bakıyorum, herkeste böyle bir gönüllülük esası var. Bu konuda hemfikiriz. Ama isterseniz bir yöntem olarak bir sınırlandırma mı yapsak? Acaba, kronolojiye baştan başlayıp önce orayı mı çözsek? Çünkü sonuçta, oradan başlayacağız gibi görünüyor. Bakış açımızı, kültür tarihi ile sosyolojiyle birleştirecek, bu işi tamamladıktan sonra dönem ayrımını tartışsak, daha iyi olur diye düşünüyorum.

Prof. Dr. Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH

Biz, siyasal olaylar paralelinde mi bir edebiyat tarihi düşünüyoruz yoksa edebiyatla ve estetikle ilişkili bir edebiyat tarihi mi düşünüyoruz, önce buna karar vermemiz gerekiyor. Aslında, tartışmalarımızın tamamı, bu belirsizlikten kaynaklanıyor. Ben her zaman, edebiyatın kendine ait prensipleri olması gerektiğini savundum. Bu bağlamda da edebiyat

tarihini yazarken kendi içindeki kırılmalar, değişimler ve dönüşümlerin esas alınması gerektiğini düşünüyorum. Ancak bu da sürdürülebilir görünmüyor. Fakat bütünüyle siyasal referanslı adlandırmalara yönelirsek, edebiyatı ikincil bir alan haline getirmiş oluyoruz. Sonuç olarak, galiba elimizde kalan şey, melez bir tasnif ve adlandırma yöntemi olacak. Yani, tek bir yöntemle bu işi yapamıyoruz. Farklı metotları yanyana kullanmak durumunda kalacağız. Bunun temellerini oluşturmamız gerekecek.

Buraya kadar yürüttüğümüz tartışmada, hâlâ Köprü-lü'nün tasnifinin dışına çıkamadığımızı görüyorum. Yani, onun tasnifindeki üçüncü başlığın içeriğini doldurmaya çalışıyoruz: "Batı Medeniyeti Tesirinde Gelişen Türk Edebiyatı". Bu, Türklerin etkilendikleri medeniyet daireleri fikrinden hareket edildiğinde yanlış değil, doğrulanabilir bir başlık.

Tanzimat ne siyasal ne de edebî bir hareket olarak birdenbire ortaya çıkmamıştır. Bu sürecin, 1699 Karlofça ve 1718 Pasarofça Antlaşması'ndan ve İbrahim Paşa'nın Avrupa'ya sefir olarak gidişinden başlatılması gerektiğini düşünüyorum. Tanzimat Fermanı'nın içeriği özde, bizimle, rejim sorunlarımızla ilgili bir dönüşümü anlatıyor. Bu sebeple 19. yüzyılı biçimlendirirken biraz daha öncesinden başlamak ve bu öncenin hazırlayıcı taraflarını ortaya koymak gerekir, düşüncesindeyim.

Edebiyat tarihini dönemlendirirken öncelikle yüzyıllar üzerinden gitmemiz gerektiğini düşünüyorum. Böylece, edebiyat tarihinin önceki tarihlendirmeleriyle de bütünsellik oluşturabiliriz.

Eski ve yeni edebiyat gibi ayrımlardan vazgeçmemiz gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bugünden baktığımda, yeni

diye adlandırdığımız dönemin hâlâ yeni olup olmadığını soruyorum. Tanzimat'a yeni dersek, örneğin, Cumhuriyet Dönemi'ne, yepyeni mi diyeceğiz? Bu bağlamda 'yeni edebiyat' kavramsallaştırmasını da tartışmamız gerekiyor. Bunun 19. yüzyıl gerçeklerinden bakıldığında doğrulanabilir tarafı vardı. Ancak şimdi yok. Her dönem kendi içinde bir önceki döneme göre yenidir. Ancak şüphesiz kendi döneminde kullanılan bir adlandırma olduğunu vurgulamak gerekir.

Buradaki konuşmalardan anladığım kadarıyla 19. yüzyılın tasnifi ve isimlendirmesiyle ilgili büyük sorunlar görünmüyor. Oturmuş bir tasnif ve adlandırma var gibi. Doğru-yanlış kabul edilmiş. Küçük dokunuşlarla çeki düzen vermeye ihtiyaç varmış gibi görünüyor. Fakat 20. yüzyılı düşünmeye başlayınca ortaya sorunlar çıkıyor. Edebî türlerin kendi içindeki gelişim, dönüşüm, yenilenme adına ne dersiniz çizgileri birbirine paralel sürmüyor. Herhalde tür esası üzerinden planlama yapacağız. Tabii olarak bu tercih 19. yüzyılı da etkileyecek ve yeni bir tasnifi gerektirecek gibi görünüyor.

Acaba türler üzerinden gitmek daha sonuca yönelik olabilir mi? Ama burada başka bir sıkıntı görünüyor. Mesela şiiri aldık ve Şinasi'yle başlıyoruz. Ama tiyatroya geçince tekrar Şinasi'ye dönmemiz gerekiyor. Romanda da aynı şekilde. Romanda Namık Kemal, tiyatrodaki Namık Kemal, şiirde Namık Kemal tekrar tekrar aynı isimlere dönmek gerekiyor.

Sonra bazı isimlerin poetik metinleri var, devri biçimlendiren, devre teklifler getiren. Katıldıkları, bazen doğrudan özne konumunda oldukları tartışmalar var. Bunları edebî eleştiri başlıklı bir bölümde mi ele almalıyız yoksa

tartışma ya da poetik metin hangi türle ilgiliyse orada mı ele alınmalıdır?

Zannederim önce siyasal, sosyal ve edebî bakımdan dönemi tanımlamak, etkileşimleri ortaya koymak, dönemin edebî anlamda sınırlarını belirlemek bu arada dönemi şekillendiren bir süreç olarak tartışma ve beyannamelerden söz etmek gerekiyor. Sonra, türler üzerinden dönemleri anlatmaya geçmek gerekiyor. Burada ele alınan türün o dönem içerisindeki gelişimini anlatmak gerekiyor. Elbette, tek bir eser üzerinden gitmemeliyiz. O zaman denebilir ki, mesela *Şair Evlenmesi* anlatıldı ama diğer eserler incelenmedi.

Yapılan incelemede eserlerden söz edilirken tek bir metnin teknik özellikleri üzerinde mi durulmalı, eserin genel olarak türün tarihsel gelişimine katkısı üzerinde mi durulmalı. Belki burada teknik ve tematik katkılar gibi alt başlıklar oluşturulabilir. Ama türe ait bütün eserlerin dökümü, hatta bu eserler hakkındaki değerlendirmeler yazarla ilgili bölümde yapılmalı düşüncesindeyim. Bu bağlamda türün gelişimiyle ilgili birikim tamamlandıktan sonra da sanatçıların biyografilerine yer verilmesi iyi olur. Şimdi bana, biyografilerin tamamı yazıldı mı diye sorabilirsiniz. Bence edebiyat tarihini etkileyen isimlerle ilgili önemli çalışmalar yapıldı. Bunları yeniden yazma çabasına girmeyelim ve yazan kişilerin eserlerine gönderme yapalım. Ayrıca buradaki meselemiz, mesela, Şinasi'nin sakalını neden kestiği gibi çok özel şeyler olmamalı. Bu tartışmalar zaten yapılmış, gönderme yapalım yeter bence. Sanatçının edebî kimliğini açıklayacak biyografik bilgileri de tekrara düşmek bile olsa anlatalım. Ayrıca, biyografileri, burada sıklıkla sözü edilen birinci dereceden isimlerle sınırlamalı, diğerlerine gönderme yapmakla yetinmeliyiz. Onları görmezden

gelmek çok doğru olmaz. Bu isimlere de yine birlikte tartışarak karar vermeliyiz. Çünkü burada göz ardı ettiğimiz önemli bir şey daha var: Bu çalışma kaç cilt olacak?

Ayrıca, bir de dijital edebiyat var. Anladığım kadarıyla söz etmek gerekiyor. Bu kısım özellikle, 2000 sonrası edebiyatı değerlendirirken olmalı. Ama ne kadar, nasıl vs. Bu da zamanı gelince tartışarak karar vermemiz gereken bir konu olmalı.

Bir de ilkler konusu var. Gerçekten de çok ciddi bir sorun bu. İlklerimiz de artık tartışılmalı ve gerekçeleriyle, hatta eski bilgiyle kıyaslanarak da ortaya konulmalı.

Burada ÖSYM meselesi de önemli. ÖSYM'nin sorularını, soru havuzlarını da bizim içimizden birileri oluşturuyor mu? Niye biz ÖSYM'ye göre tavır alalım ki? Bu bağlamda sadece ÖSYM değil, orta öğretim ders kitaplarındaki bazı bilgiler gibi ders kitabı yazar öğretmenlerin de bilgilerini yenilemesi gerekir.

Ayrıca biz, akademik bir edebiyat tarihi planlıyoruz. Meselemiz, popülist, derslere yönelik bir edebiyat tarihi değil. Antoloji hazırlarken yapılmış antolojilere bakmak ama eserlere gitmemek gibi bir kısır döngüye düşmememiz gerekir. Edebiyat tarihi yazarken ders kitaplarına ve ÖSYM'ye ters düşmeyelim gibi bir kaygımız da olmamalı. Biz aslında bilimsel doğruyu ortaya koyacağız. Dersler için, içerikleri hatta adlandırmaları bu anlamda yenilenmek kaydıyla Yeni Türk edebiyatı el kitaplarını kullanmaya devam edebiliriz.

Biz, her konunun uzmanı tarafından yazıldığı akademik bir edebiyat tarihi düşünüyoruz. Bu ulusal ve uluslararası anlamda ihtiyacımız olan bir şeydir. Bir Türk edebiyatı var mı yok mu? Bu sorunun cevabı milletin varlığını

ve medeni seviyesini anlatmakla eş anlamlıysa, bir edebiyat tarihi ortaya koymak da bizim görevimizdir, görüşüneyim. Buradaki buluşmamızın sebebi de budur.

Ayrıca, terim ve kavramlarda da bir uzlaşşı gerekiyor. Dönem, devir, akım, hareket, grup, toplaşşıma, moda... bu kullanımların farklarını ortaya koymalı ve kullanım birliğı sağlamalıyız. Mesela, ‘Servet-i Fünun Dönemi Edebiyatı’ mı, ‘Servet-i Fünun grubu’ mu Servet-i Fünun hareketi’ mi? Bunlarda da birlik oluşturmalıyız. Sadece edebi dönemlerin başlangıç ve bitişleriyle bu dönemlerin adlandırılmasında, ilklerin belirlenmesi konularında karmaşamız yok. Bu sorun bir de türlerin alt başlıklarında daha melez türlerde de karşımıza gelecektir kanısındayım.

Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN

Benim zihnimde önemli birkaç soru var. Polemik konusu olmak üzere, iletmek istiyorum. Bir şair ya da romancı, bir tiyatro adamı niye eser yazar? Yani, edebî eser niye var? Mesela, bir şair, kafiye yakalamak için mi şiir yazar? Başka bir gerekçesi var mıdır? Peki, bu olası gerekçeler, bizim dönem adlandırmamız için bir vesile olabilir mi? Bunu, polemik konusu olmak üzere gündeme getiriyorum.

Siyasal adlandırmalardan uzaklaşalım diyoruz. Bu bizim kompleksimiz mi acaba? Yani, siyasal hayat sadece siyaset tarihçilerinin meselesi midir? Sabahtan beri, bir medeniyet tarihinin bir yüzünü ele aldığımızı söylüyoruz. Bununla ilgili konuşuyoruz. Buna dair söz söyleme hakkımız olduğunu söylüyoruz. Başlıklandırmalarda siyasal

referanslardan kaçınalım diyoruz. Ama yine oraya yöneliyoruz. Bunları, bir polemik konusu olmak üzere tartışmaya açmak istiyorum.

Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

Sabahtan beri süren bu çalıştayın somut bir çıktısı olması için tartışıyoruz. Bir yeni Türk edebiyatı tarihi yazılmalıdır sonucu ortaya çıktı. Bunun, asır merkezli olması yönünde de bir uzlaşıya da varıldı.

Burada uzun bir süre bulunduk ve tartıştık. Ama birçok konuda, özellikle tasnifler konusunda açık bir sonuç elde edemedik. Bu yüzden, edebiyat tarihinde tercih edilecek tasniflerle ilgili, herkese 10-15 gün bir süre versek, bu konu üzerinde çalışılsa, arkadaşlarımız, elektronik ortamda kendi hazırladıkları çıktıları ve tasnifleri bize gönderse, biz de aralarından kesişenleri sizinle paylaşabiliriz. Yani, şu dönemle ilgili uzlaşa var, şuralarda problem var diyebiliriz. Problemler tespit edildikten sonra, çevrimiçi oturumlarda bunları tartışıp sonuca varabiliriz.

Tartışma boyunca ben, 22-23 maddelik not aldım. Ama bunların önemli bir kısmı, birbirine zıt düşünceler. Örneğin, bir taraf, siyasi olaylardan hareketle tasnif yapmak doğru değildir diyor, diğer taraf, ancak bu şekilde yapılabilir diyor. Bahsettiğim şekilde bir çalışma gönderseniz, nasıl olur? Burada belki konuşmak isteyip de söz alamayan arkadaşlarımız vardır, onların düşüncelerini de öğrenmiş oluruz.

Zahmet verdik size, buralara kadar geldiniz, çok teşekkür ediyoruz hepinize. Bir de bu şekilde bir katkı verebilirseniz, en azından önümüzü görebilme ve bundan sonraki

toplantıların mahiyetini belirleme noktasına iyi bir adım atmış oluruz diye düşünüyorum.

Şu an, 8 saatten fazla bir zamandır buradayız. Hepimiz çok yorulduk. Elimizdeki maddeleri rapor hâline getirerek sizlerle paylaşacağız. Katılımınız ve katkılarınız için hepimize teşekkür ediyoruz.

SONUÇ RAPORU

26-27 Eylül 2024 tarihinde Kapadokya Üniversitesi'nin ev sahipliğinde Yeni Türk Edebiyatı Tarihi Yazımı Çalıştayı gerçekleştirilmiştir. 2 Şubat 2024 tarihinde vefat eden Kapadokya Üniversitesi'nin kurucusu ve mütevelli heyeti başkanı Alev Alatlının anısına ithaf edilen çalıştaya Türkiye'nin farklı üniversitelerinden 23 akademisyen katılmış ve önceden belirlenen başlıklar etrafından yapılan sunumları dinledikten sonra konuyu tartışmışlardır.

Çalıştay, 26 Eylül 2024 akşamı Prof. Dr. İnci Enginün'ün uzaktan katılımıyla yapılan "Yeni Türk Edebiyatı Tarihçiliği" konulu bir açılış konferansı ile başlatılmıştır. *Yeni Türk Edebiyatı: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e* (2006) ve *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* (2001) başlıklı iki ciltlik bir edebiyat tarihinin yazarı olan Prof. Dr. Enginün konuyla ilgili görüş, deneyim ve önerilerini paylaşarak çalıştayı başlatmıştır.

27 Eylül 2024 günü iki oturum halinde gerçekleştirilen çalıştayda ilk sunum İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. Nuri Sağlam; ikinci sunum ise Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Ahmet Bozdoğan tarafından yapılmıştır.

Prof. Dr. Nazım Hikmet Polat'ın yönlendiriciliğinde yapılan ilk oturumda Doç. Dr. Nuri Sağlam'ın "Edebiyat Tarihi Yazımında Yöntem Sorunu ve Yeni Türk Edebiyatı Tarihi" başlıklı sunumu dinlenmiştir.

Prof. Dr. Ömer Faruk Huyugüzel'in yönlendiriciliğinde yapılan ikinci oturumda Prof. Dr. Ahmet Bozdoğan'ın "Terim, Tasnif ve İsimlendirme Sorunları" başlıklı sunumu dinlenmiştir.

Her iki oturumda da sunum sonrasında tartışmacılar sorunlar üzerinde görüşlerini ifade ederek bir sonuç ortaya koyma çabasında olmuşlardır.

Bu sunum ve tartışmalar sonucunda ortaya çıkan sonuçlar şöyle sıralanabilir:

1. Edebiyat tarihinin milletin varlığı ve medeniyet tarihindeki yerinin ortaya konulması bakımından gerekliliği üzerinde durularak bu güne kadar yazılmış olan Türk edebiyatı tarihi çalışmalarından söz edilmiştir. Ardından yeni Türk edebiyatı tarihi yazımı tartışmalarına geçilmiştir. Akademik boyutlara sahip bir yeni Türk edebiyat tarihinin yazımının gerekliliği konusunda bütün katılımcılar hem fikir olmuşlardır.
2. Türk edebiyatının son iki yüzyıllık bir dönemini kapsıyor olsa bile Yeni Türk edebiyat tarihi yazımının zorlukları üzerinde durularak geniş açılımlı, derinlikli ve çok ciltli bir edebiyat tarihi yazımının tek kişi tarafından yapılamayacağı konusunda görüş birliğine varılmıştır. Alanında uzman olan yazarlar grubundan meydana gelen yeni Türk edebiyatı tarihinin editöryal bir çalışma olması görüşü benimsenmiştir. Yazım aşamasına geçildiğinde bu editör veya editörlerin görev ve sorumluluklarının belirlenmesine karar verilerek sonraki bir tartışma

konusu olarak bırakılmıştır. Ancak editör/lerin süreci yönetme ve yönlendirme konusunda redaktörden daha etkin bir konumunun olması konusunda görüş belirtilmiştir.

3. Yeni Türk edebiyatı tarihinin öncelikle yüzyıllık dilimlemeyle yola koyulmasının divan edebiyatı tarihi tasnifleriyle de bir bütünlük sağlayacağı görüşünde birleşilmiştir.
4. Akademik boyutlara sahip bir yeni Türk edebiyatı tarihinin tek bir metotla yazılamayacağı konusunda birleşilmiş; eserin, türün ve dönemin ihtiyaçları doğrultusunda çoklu bir metot benimsenmesinin uygun olacağı sonucuna varılmıştır.
5. Terim ve yazımla ilgili sorunları tartışmak ve birliği sağlamak adına dar kapsamlı bir çalışma grubunun oluşturulmasının doğru olacağı teklif edilmiştir.
6. Her ne kadar edebiyat ve sanat odaklı bir tasnif sistemi konusunda ısrarlı olursa da yeni Türk edebiyatı tarihinin siyasal, sosyal hayatla iç içeliğinin dayattığı zorunluluklar göz önüne alınarak dönemle ilgili edebiyat dışı bilgilere de yer verilmesine karar verilmiştir. Bu bilgi birikiminin eseri ve yazarı anlamaya ve anlatmaya yardımcı olacağı düşünülerek ve bir edebiyat tarihi yazıldığı unutulmadan yapılması gereği üzerinde durulmuştur. Konuyla ilgili kaynakça paylaşımının önemi belirtilmiştir.
7. Yeni Türk edebiyatı tarihinin, tür odaklı bir edebiyat tarihi olması görüşünde birleşilmiştir.

8. İlkler gibi artık çoğunun geçerliliği tartışmalı hale gelmiş bilgilerin gerekçeleri de gösterilerek yenilenmesi gerektiğine karar verilmiştir.
9. 19. yüzyıl Türk edebiyatının bir imparatorluk edebiyatı olduğu görüşünden hareketle başka alfabelerle fakat Türkçeyle meydana getirilmiş edebiyatlara da olabildiği kadar yer verilmesinin doğru olacağına görüş birliğine varılmıştır.
10. Eserlerin ilk basımlarından söz edilirken okuyucuyla asıl karşılaşmanın ve bir etki alanı oluşturma tefrikalar olduğuna dikkat çekilerek eser tefrika edilmişse öncelikle tefrikasından sonra ilk baskısından söz etmenin doğru olacağına karar verilmiştir.
11. Yeni Türk edebiyatı tarihinin, türlerin zirve şahsiyetlerinin merkeze alınarak yazılmasının daha hedefe yönelik olacağı görüşü paylaşılmış ve bu zirve isimlerin bir komisyon tarafından tartışılarak belirlenmesinin doğruluğuna karar verilmiştir.
12. Yeni Türk edebiyatı tarihinin her ne kadar bir eserler tarihi olması gerektiği vurgulanmışsa da eseri meydana getiren şartlar gibi yazarın da önemli olduğu görüşünde birleşilmiştir. Bu bağlamda bu edebiyat tarihi çalışmasında biyografilere yer vermeye ancak biyografi yazımlarında muhtasar bir biyografi yazımının doğru olacağına karar verilerek yapılan çalışmalara göndermelerle yetinilmesinin doğru olacağı düşünülmüştür.
13. Yeni Türk edebiyatı tarihinin antolojik boyutu sonraya bırakılarak eserlerin değerlendirilmesi sırasında

yapılacak alıntılarla yetinilmesinin doğru olacağına karar verilmiştir.

14. Yeni Türk edebiyatı tarihinde yargılayıcı değil yorumlayıcı bir tutum benimsenmesi kararlaştırılmıştır.
15. Dönem girişlerinde kuşaklar ve kuşaklar arası ilişki ve etkilenmelere, edebiyat mahfillerine yer verilmesine ve kadın, çocuk, göç, fantastik, dijital edebiyat gibi belli bir dönemde başlayan yaklaşımlardan söz edilmesinin önemli olduğuna ve öncüleriyle birlikte sürecin sonrası ile ilgili bilgi verilmesine karar verilmiştir.
16. Yeni Türk Edebiyatı Tarihi'nin yargılayıcı değil, yorumlayıcı olması gerektiğinde, bunun için de anakroniğe başvurulmasının doğru olacağına görüş birliğine varılmıştır.
17. Yeni Türk Edebiyatı Tarihi'nin yazımı konusunda çeşitli sorunları çözümllemek amacıyla bir süre çevirim içi olarak sürdürülmesine karar verilmiştir.

YENİ TÜRK EDEBİYATI TARİHİ YAZIMI ÇALIŞTAYI

TARTIŞMALAR VE SONUÇ RAPORU

27 EYLÜL 2024

Edebiyat tarihçiliği, pek çok boyutuyla oldukça tartışmalı ve bir o kadar da iddialı bir alandır. Bunun bir sonucu olarak da etrafında herkesin birleşebileceği, eleştirilerden uzak bir Türk edebiyatı tarihinin yazımı da mümkün görülmez. Bu imkânsızlık bir yanıyla Türk milletinin dil ve edebiyat etrafındaki tarihsel birikimini ortaya koymanın zorluklarıyla diğer yanıyla edebiyatın sanat olmasının beraberinde getirdiği sorunlarla ilişkilidir. Tarihin bir kurgu olduğunu, dolayısıyla edebiyat tarihinin de bir kurgu olacağını iddia eden son döneme ait postmodern yaklaşımlar ise söz konusu sorunları daha da içinden çıkılmaz hâle getirmektedir.

Oysa 21. yüzyılın ilk çeyreğinin tamamlanmak üzere olduğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılının idrak edildiği şu dönemde, Türk Edebiyatı akademisinin üzerinde tartışmasız uzlaşacağı gerçeklerden biri, "Türk Edebiyatı Tarihi"ne duyulan ihtiyaçtır. Özellikle geride bırakılan 20. yüzyıla ait bir Türk edebiyatı tarihinin henüz yazılmamış olması, önemli bir eksiklik olarak kabul görmektedir. Bütün bu ihtiyaçların karşılanmasına ve sorunların tartışılmasına yönelik bir başlangıç oluşturması inancıyla Kapadokya Üniversitesi bünyesinde "Yeni Türk Edebiyatı Tarihi Yazımı Çalıştayı" düzenlenmiştir. 27 Eylül 2024 tarihinde gerçekleştirilen çalıştayda, genelde bütüncül bir Türk edebiyatının, fakat özelde "Yeni Türk Edebiyatı" olarak adlandırılan 19. ve 20. yüzyılları odağa alan bir edebiyat tarihinin yazımı sorunları ele alınarak tartışılmıştır.

Çalıştay sonrasında çevrim içi toplantılar düzenlenmeye devam edilmiş, nihayet "Yeni Türk Edebiyatı Tarihi" yazımı projesi başlatılmıştır. Projenin hedefleri, süreci, ilkeleri, editörleri, çalışma grupları belirlenmiş, projeyi farklı konumlarda destekleyen kadronun görev tanımları, sorumluluk ve yetki çerçeveleri konusunda kararlar alınarak yazım sürecine geçilmiştir. Alana katkı sunacak iyi niyetli bir girişim olarak başlayan çalıştayın en kutlu sonucu, "Yeni Türk Edebiyatı Tarihi" yazımı projesinin somutlaşmasına yönelik sağlam adımların atılmasıdır.

Bu çalıştay, aynı zamanda Kapadokya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü kurulurken Yeni Türk Edebiyatı tarihi yazma konusunda görüşlerini de ifade etmiş olan Alev ALATLI'ya bir vefa borcudur ve ona ithaf edilmiştir. Alev ALATLI'yı bu vesileyle rahmet ve minnetle anıyoruz.

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH

Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

Nevşehir Yerleşkeleri:
Mustafapaşa - Uçhisar - Ürgüp
Tel: 0384 353 5009 (pbx) Fax: 0384 353 5125
Sabiha Gökçen Yerleşkesi:
Seyhül, Bol. Ahenk Sk. No:2, 34/12 Pendik
Tel: 0216 588 0010 (pbx) Fax: 0216 588 0012
info@kapadokya.edu.tr

9 786259 739335